

Spor Bilimleri Alanında Güncel Yaklaşımlar

Editörler:
Dr. Öğr. Üyesi Ender Ali Uluç
Dr. Öğr. Üyesi Doğukan Batur Alp Gülsen

Spor Bilimleri Alanında Güncel Yaklaşımlar

Editörler:

Dr. Öğr. Üyesi Ender Ali Uluç

Dr. Öğr. Üyesi Doğukan Batur Alp Gülşen

Published by

Özgür Yayın-Dağıtım Co. Ltd.

Certificate Number: 45503

📍 15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şehitkamil/Gaziantep

☎ +90.850 260 09 97

📞 +90.532 289 82 15

🌐 www.ozgurayinlari.com

✉ info@ozgurayinlari.com

Spor Bilimleri Alanında Güncel Yaklaşımlar

Current Approaches in the Field of Sports Sciences

Editörler: Dr. Öğr. Üyesi Ender Ali Uluç • Dr. Öğr. Üyesi Doğukan Batur Alp Gülşen

Language: Turkish-English

Publication Date: 2023

Cover design by Mehmet Çakır

Cover design and image licensed under CC BY-NC 4.0

Print and digital versions typeset by Çizgi Medya Co. Ltd.

ISBN (PDF): 978-975-447-792-4

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub306>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>
This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

Suggested citation:

Uluç, E. A. (ed), Gülşen, B. A. (ed) (2023). *Spor Bilimleri Alanında Güncel Yaklaşımlar*.

Özgür Publications. DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub306>. License: CC-BY-NC 4.0

The full text of this book has been peer-reviewed to ensure high academic standards. For full review policies, see <https://www.ozgurayinlari.com/>

İçindekiler

Bölüm 1

- A Holistic Examination of Coaches' Learning Needs from Athletes' Perspective in Youth Sport 1
Koray Kılıç
Mustafa Levent İnce

Bölüm 2

- Spora Pedagojik Açıdan Bakış: Spor, Pedagoji ve Eğitim Bilimleri 19
Mehmet Kara
Murat Genç

Bölüm 3

- Sporda Kariyer Yönetimi 37
Aylin Uğurlu

Bölüm 4

- Rekreasyon Uygulamalarının Yerel Yönetimler Açısından Değerlendirilmesi 53
Ramazan Özavci

Bölüm 5

Sporun Öznel İyi Oluşa Etkisi	67
<i>Ahmet Şahin</i>	

Bölüm 6

Kaygının Sportif Performansa Etkisi	83
<i>Ahmet Şahin</i>	

Bölüm 7

Sporda Irkçılık	97
<i>Gülşen Tosun Tunç</i>	

Bölüm 8

Halk Oyunları ve Toksik Liderlik	127
<i>Mehmet Bilgin Karademir</i>	
<i>Hasan Şaban</i>	

A Holistic Examination of Coaches' Learning Needs from Athletes' Perspective in Youth Sport

Koray Kılıç¹

Mustafa Levent İnce²

Abstract

The aim of this work was to assess the youth gymnasts' perceived sport outcomes regarding sport competence, confidence, connection and character in a competitive setting. The Gymnasts' developmental outcomes were examined based on their age groups and gender. A total of 45 gymnasts (22 girls, 23 boys) between 12 and 18 years and their coaches ($n = 9$) participated in this study. The adapted and validated versions of a toolkit that measures the abovementioned athlete outcomes were utilized. The findings indicated the decreasing trend in the gymnasts' developmental sport outcomes as they age. Regarding gender, boys scored higher in competence score, whereas girls had higher scores in character and connection ($p < .05$). The results of this study were discussed with the relevant athlete development and coach development literature and related suggestions were made regarding coaches' professional development.

1. Introduction

Young people who involve in sports can improve their physical, psychosocial, and motor skills in physical and psychosocial areas (Côté and Fraser-Thomas, 2007). But, just playing a sport is not enough for reaching intended outcomes (Fraser-Thomas, Côté, & Deakin, 2005), despite widespread belief to the contrary (Coakley, 2016). According to extensive research (e.g., Côté and Hancock, 2016), organized sports activities can offer young people possibilities for involvement, performance, and personal growth

1 Dr., Faculty of Sport Sciences, Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Turkey. koray.kilic@ahievran.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9592-7268

2 Dr., Faculty of Education, Department of Physical Education and Sports, Middle East Technical University, mince@metu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9860-4336

all within the context of a sport program. When performance, participation, and personal development can be achieved in sport environments, young athletes can improve their health, acquire crucial life skills, and learn basic motor abilities (Côté and Fraser-Thomas, 2007). Unfortunately, most sports programming places a singular focus on one result at the expense of others and forces participants to favor that result over others.

Adults, especially coaches, are prone to change a young people's sport experiences in order to reach athletic performance in a short amount of time. Although research shows that early specialization to reach top achievement is not necessary for many different sports (e.g., Côté and Lidor, 2013), the athletes are selected early and tend to put specialization pathway early in an effort to identify shortcuts to increase athletes' performance. Early athletic success-seeking interferes with addressing young people's developmental requirements, which has a harmful impact on their development in sport (Côté and Gilbert, 2009). Selecting athletes early is used in most coaching environments to achieve the goal of developing great athletes, despite research demonstrating its untrustworthiness, particularly when it is carried out before to or during puberty (Vaeyens, Lenoir, Williams, and Philipaerts, 2009). Focusing primarily on life skills can also pose issues because it may impede young athletes from developing sport-specific skills that will help them participate in sports in the future (Turnnidge, Côté, and Hancock, 2014).

The literature on sport development have shown relationships between sport involvement and athletes' positive development (Fraser-Thomas et al., 2005), but a significant amount of research has also shown relationships between sport involvement and adverse athlete involvements. Numerous detrimental effects of participating in sports are shown by research in the literature (Fraser-Thomas et al., 2005). The physiological effects included becoming unhealthy (Law, Côté, and Ericsson, 2007), wounds (Law et al., 2007), being injured specifically during maturing brought on by heavy training (Dalton, 1992), slower degree of puberty (Malina, 1994) and problematic food intake brought on by the esthetic focus of the sport, forcing coaches, and personality qualities (e.g., Anshel, 2004).

The psychological and social impact of youth sport involvement mostly described in the literature were athletes' perception of poor capacity that leads to disappointment and discouragement (Hill, 1988), vulnerability perception when being with teammates that results in decreased confidence (Martens, 1993), diminished satisfaction in sport involvement (Wall & Côté, 2007), one-dimensional self-concept (Coakley, 1992), burnout in

athletes (Smith, 1986; Coakley, 1992), and high levels of burnout-related weariness (Strachan, Côté, and Deakin, 2009). An undesirable outcome, such as violence or aggressiveness, may also result from the competitive aspect of sports (Colburn, 1986). According to the literature, young athletes, especially girls, are starting to worry about their looks at younger and younger ages (Davison, Earnest, & Birch, 2002).

The number of sports clubs has increased by twofold in Turkey over the past ten years (Turkish Directorate of Youth and Sports, 2017), but it appears that the country's number of active youth sport participants plateaus during adolescence and sharply declines as they get older. One registered athlete every six athletes were engaging in sport actively, according to data on sport involvement of youth (Turkish Directorate of Youth and Sports, 2017). Although there were more participants over the course of the ten years, there was no appreciable change in the proportion of active to passive registered athletes. This may show the fact that youth athlete dropout is a persistent issue (Pehlivan, 2013). In order to better comprehend the degree that coaches' training are suitable for young athletes' development, it is necessary to conduct a thorough examination of youths' developmental outcomes in sport.

A complete method to athlete outcomes that considers youth's psychosocial aspect as well as physical aspect was defined as the 4 Cs of athlete outcomes (Côté & Gilbert, 2009). These outcomes are competence, confidence, connection, and character. Competence is an athlete's ability in a particular sport; confidence is an athlete's internal sense of overall positive self-respect; connection is an athlete's ability to form meaningful connections with others inside and outside of sport; and character is an athlete's capability to show prosocial behaviors while avoiding antisocial ones. These developmental outcomes defined were the critical component in effective coaching (Côté & Gilbert, 2009, p. 316) in that they are the result of effective coaching practices. The "4 Cs framework" offers clear instructions for coaches to best promote athletes' development using sport. This model allows to evaluate coaches' practices and the value of sport programs (Côté & Gilbert, 2009).

Through utilizing the 4 Cs, Vierimaa, Erickson, Côté, and Gilbert (2012) provided a measuring methodology for evaluating coaching effectiveness from a comprehensive standpoint. According to the researchers, the recommended assessment method allows for evaluating the performance and psychological sport outcomes of young athletes, enabling the identification of the areas of coaches' needs. Additionally, the assessment technique can inadvertently offer context-based proof of how well sport programs support

athletes' overall development. In contemporary youth sport research, the 4 Cs framework and accompanying evaluation instrument have been employed more and more. (e.g., Vierimaa, Bruner, and Côté, 2018).

In the past, win-loss records and years of experience have been used as metrics to assess coaches' coaching effectiveness (Mallett and Côté, 2006; Côté and Gilbert, 2009). Few studies have examined the components of coaching effectiveness and expertise from a comprehensive standpoint (Côté and Gilbert, 2009). Investigating any variations of athletes' developmental outcomes may provide critical information on identifying coaches' learning needs as adolescence sport participation has fallen sharply.

A holistic approach to assessing coaching effectiveness will be introduced in this study. In the Turkish sports context, the application of a comprehensive perspective in evaluating coaches has not yet been done so far.

A research question was asked in line with the aforementioned issue in the environment of a competitive artistic gymnastics. The aim of this research was to investigate how gymnasts with different age and genders view their outcomes of the 4 Cs in youth artistic gymnastics context.

2. Methods

2.1. Participants:

Experienced coaches ($M = 15$ years; $SD = 5.02$) and their gymnasts (23 female and 22 male) aged from 12 to 17 years ($M = 13.98$, $SD = 1.50$) from the Turkish cities of Istanbul, Ankara, İzmir, Bolu, Mersin, and Bartın took part in this study. Two of the coaches were women (aged 32 and 45) and seven of the coaches were men ($M_{age} = 35$; $SD = 8.19$). The gymnasts' average sport experience was 9.18 years, with a training frequency of 5.84 days per week. According to competition lists from the Turkish Gymnastics Federation (2015), the average population of competing youth artistic gymnasts in this age range was around 90, the sample might represent approximately half of the total number of competitive young gymnasts at the time the data was collected. The study included 45 gymnasts from nine teams who fell within the target age range of 12 and 18 years. In Table 1, the gymnasts' demographic details are shown.

Table 1

Demographics of the gymnasts (n = 45)		
Characteristic	<i>n</i>	%
Gender		
Female	23	51
Male	22	49
Age Group		
12 – 13	21	47
15 – 17	24	43
Training (weekly)		
5 days	7	15.6
6 days	38	84.4

Gymnasts, coaches, and parents gave their approval before the data was collected. Prior to the data collection, all study protocols were approved by the Middle East Technical University's Research Ethics Committee. The information was gathered for each squad of gymnasts within a month over the first three months of the season. The first researcher visited the club settings to get the data. Each team's gymnasts finished the PYD toolset. In order to ensure the reliability of the responses, the data were independently gathered from the gymnasts and the coaches.

2.2. Data Collection

2.2.1. Measures

2.2.1.1. PYD toolkit

In this study, the gymnasts' competence, confidence, connection, and character sport outcomes were measured. After being culturally adapted, the scales, which Vierimaa, which Vierimaa and colleagues (2012) suggested as PYD toolkit, were utilized to assess the gymnasts' views of their holistic outcomes in competitive context. The PYD toolkit includes four measures to investigate how youth athletes view their development in the defined outcomes.

The competence outcome was assessed by utilizing the Sport Competence Inventory. Technical, tactical, and physical skills are the three components of competence that the Sport Competence Inventory seeks to measure in young athletes. There are three versions of the measurement that offer a

three-way evaluation of competence from the athlete, his teammates, and his coach.

Using a Likert scale, (5 points) from “not at all competent” to “extremely competent” gymnasts, teammates, and coaches judged a gymnast’s competence using the appropriate versions of the inventory. At the conclusion, the gymnast’s competence was calculated as a single combined total score.

Trait confidence levels in youth athletes were assessed utilizing the modified Self-Confidence subscale of the Revised Competitive State Anxiety-2 (CSAI-2R; Vierimaa et al., 2012). This subscale comprises five items, such as “I am confident because I mentally picture myself reaching my goal,” and assesses athletes’ trait confidence. Gymnasts used a 4-point scale to rate themselves from “not at all” to “very much so.”

The research analysed the connection between coaches and athletes by employing the Coach-Athlete Relationship Questionnaire (CART-Q; Jowett & Ntoumanis, 2004). The CART-Q is an 11-item questionnaire that assesses the closeness (e.g. trust in coach), commitment (e.g. feeling connected to coach), and complementarity (e.g. feeling at ease) aspects of the coach-athlete relationship, from both the athlete and coach perspective. The evaluation is done through a scale with seven points ranging from 1 for ‘not at all’ to ‘extremely’.

The Prosocial and Antisocial Behaviour in Sport Scale (PABSS; Kavussanu & Boardley, 2009), adapted for the study participants, evaluated character. PABSS is a survey comprising 20 items with four sub-dimensions, evaluating athletes’ prosocial and antisocial conduct towards teammates and rivals. The gymnasts assessed their behaviour on a scale with five points stretching from “never” to “very often.” The overall point of the gymnasts was determined by deducting their scores on prosocial and antisocial dimensions as stated by Erickson and Côté (2016).

2.2.1.2. Adaptation of PYD toolkit

Three actions were taken in order to adapt the measures. In the beginning, a back-translation process has been used (Brislin, 1980). After that, with competitive young gymnasts, ‘cognitive interviews’ regarding the toolkit were conducted. Lastly, using data from young athletes participating in different individual and team sports, the psychometric features of the toolkit’s Turkish translation were examined. Additionally, this sample’s Cronbach’s alpha values for each dimension were presented.

Back translation

First, two independent multilingual specialists translated the original scale forms into Turkish. The translations were then compared and contrasted, and a consensus was reached. Next, another translator translated the Turkish version of the scales to English, which was checked for consistency alongside the Turkish version. In order to continue with further adaptation processes, the scales representing the 4 Cs model were adapted to their Turkish form.

Cognitive Interviews

Competitions in artistic gymnastics begin at age 7 in Turkey. Therefore, in order to assess the usefulness of the PYD toolkit with regard to its comprehension and contents, “cognitive interviews” with 12 competitive young gymnasts between the ages of 8 and 14 were conducted. Cognitive interviewing involves applying previous questionnaire questions while obtaining supplementing verbal information on the questionnaire replies, which is used to assess the quality of responses or to determine if the question is producing the intended information (Beatty & Willis, 2007). The extent that the verbal reports are valid based on the respondents’ cognitive process is assessed utilizing cognitive interviewing for pre-testing tools like questionnaires (Willis, 2015). According to Collins (2003), a crucial component of validity is that the participants and the measurement designers share a common understanding of the questions, and that the questions do not exclude or incorrectly interpret key concepts or leave out crucial elements of the phenomenon under study. The findings showed that the participants under the age of 12 had trouble understanding the PYD toolkit’s instructions and items and had trouble telling one notion from another (Kılıç & İnce, 2016). Additionally, it was determined that the PABSS’s some items needed to be modified in order to be used in competitive gymnastics. Research has indicated that the PYD toolkit can be utilized with 10-year-old athletes (Vierimaa et al., 2012). However, for Turkish sporting culture, it may be more suitable to begin utilizing the PYD measurement framework at the age of 12 (Kılıç & İnce, 2016).

2.2.1.3. Psychometric testing of the PYD toolkit

The PYD toolkit underwent final revisions and was administered to participants aged 12 and above, with psychometric testing conducted to assess its efficacy in evaluating gymnasts’ outcomes. Prior to data collection, three items deemed irrelevant in the scale has been removed from it. These decisions were made based on the implications of expert opinion and the cognitive interviews conducted. Then, for each of the outcome, psychometric

examinations were conducted. For competence outcome, “Sport Competence Inventory’s psychometric examination with 392 competitive youth athletes from variety of sports revealed sound psychometric properties with the Cronbach’s alpha values ranging from .81 to .88 for the raters (Kılıç & İnce, 2017a).

For confidence outcome, the psychometric features of the Self-confidence Subscale of CSAI-2R (Vierimaa et al., 2012) was investigated by running Confirmatory Factor Analysis (CFA) with a data comprising a variety of competitive youth athletes (N = 382). The internal consistency coefficient for the current sample was .71 (Kılıç & İnce, 2017b).

For connection outcome, the psychometric features of the Turkish CART-Q version (Altıntaş, Çetinkalp, & Aşçı, 2012) were evaluated using a dataset comprising young athletes (n = 151) from individual sports and team sports accompanying with 71 coaches. Internal consistency coefficient values of the subscales of the CART-Q for coaches and athletes have been reported to range from .69 to .78. Gymnasts’ Cronbach’s alpha scores for the CART-Q subscales range from .70 to .78 for the current sample.

For character outcome, the majority of gymnasts who participated in cognitive interviews viewed the items “I deliberately fouled an opponent” and “I retaliated after a bad foul” as unacceptable and argued these items do not represent practice or competition situations. To reinforce the findings, the PABSS items were analyzed in detail with highly qualified coaches from both the national and international levels. They also deemed the “I tried to injure an opponent” as unrelated to the context as an item. Two sports science professionals with doctorates ultimately discussed the suitability of the PABSS for artistic gymnastics. Following a pre-testing approach, the three aforementioned items were removed from the measure prior to further examination.

Using a sample of 158 young athletes who compete in various individual sports, a CFA was conducted to assess the validity and reliability of the 17-item PABSS.

The value of item 20 “I physically intimidated an opponent” has been found less than .40 according to the results of the initial CFA analysis. As a result, before conducting additional investigation, this item was also removed off the scale. The model’s indices, which showed a satisfactory fit in the second run of CFA, with the Chronbach’s alpha of prosocial dimension was .55 and the antisocial dimension was .88. Because there were so few participants (N = 45), Cronbach’s alpha for the prosocial component was

relatively low. The goal of this research was to holistically view gymnasts' outcomes. As a result, for the current sample, each gymnast's overall character score was determined by subtracting their prosocial and antisocial dimension evaluations (Erickson and Côté, 2016).

2.3. Data Analysis

Descriptive statistics were computed for the participants' answers to the 4 Cs toolkit after data screening. The statistics were based on gaps in gender and age groups as well as overall responses to the 4 Cs. The scores of gymnasts were compared by gender and level of competition (i.e., age-group) in each dimension. The gymnasts were classified into two age groups depending on the level of competitiveness: Age-group 1 (n = 21; 12-13 years old) and Age-group 2 (n = 24; 15-17 years old). Statistical analyses were run by SPSS (Version 24). The Mann-Whitney test was employed in data analysis to compare the overall "C" score of each gymnast on the PYD toolkit across age group and gender.

3. Results

In this section, we report on the gymnasts' perception of their outcomes in the 4 Cs based on age and gender. To ensure data accuracy, we initially inspected the data for missing values, outliers, and violations of normality and variance homogeneity. We found no missing values and detected two univariate outliers that exceeded 3.29 standard deviations from the mean. The scores that were closest to the defined range were used as substitutes (Field, 2009; Tabachnick & Fidell, 2013).

The Shapiro-Wilk test for normality and Levene's test for homogeneity of variance revealed significant deviations in the scores of the 4 Cs outcomes for each gymnast, except for competence data, which followed a normal distribution. The Mann-Whitney U test (Mann & Whitney, 1947) was utilized to investigate gender and age-group differences in perceived outcomes (competence, confidence, connection, & character) among the gymnasts, due to violated normality assumptions (Field, 2009).

The following report presents the results in Table 2, which details the descriptive statistics, and Table 3, which provides a breakdown of participant data by gender and age.

Table 2

Descriptive Statistics of the 4 Cs scales

Measures	Mean	SD	Min	Max
Competence (1-5)	4.03	.40	2.91	4.69
Confidence (1-4)	3.39	.44	2.40	4.00
Connection (1-7)	6.10	.69	4.18	6.91
Character (1-5)	.71	.48	-.53	1.35

Note: Character score calculated by subtracting antisocial points from prosocial points.

Table 3

Descriptive Statistics of Gymnasts' Outcomes for Gender and Age-group

			Competence (out of 5)	Confidence (out of 4)	Connection (out of 7)	Character (out of 5)
Gender	Female	Mean	4.19	3.43	6.15	.88
		SD	.28	.50	.76	.33
		Min	3.64	2.40	4.36	-.06
		Max	4.69	4.00	6.91	1.35
	Male	Mean	3.86	3.35	6.05	.53
		SD	.45	.37	.63	.54
		Min	2.91	2.60	4.18	-.53
		Max	4.58	4.00	6.82	1.24
Age- group	1 (12-13)	Mean	4.14	3.58	6.43	.96
		SD	.28	.37	.68	.22
		Min	3.64	2.60	4.18	.53
		Max	3.69	4.00	6.91	1.35
	2 (15-17)	Mean	3.93	3.21	5.81	.49
		SD	.48	.43	.58	.54
		Min	2.91	2.40	4.36	-.53
		Max	4.67	4.00	6.73	1.29

Note: Character score calculated by subtracting antisocial points from prosocial points.

3.1. Group Comparison

Based on triangulated scores, the group comparison results for competence in gymnastics yielded no significant difference between age-group 1 gymnasts ($Mdn = 25.98$) and age-group 2 gymnasts ($Mdn = 20.40$), with a total competence score. The U value was 189.50, z was -1.42, and the result was not significant (ns), $r = -.21$. However, the competence scores of female gymnasts ($Mdn = 27.50$) were significantly higher than those of their male counterparts ($Mdn = 18.30$), with a U value of 149.50, $z = -2.35$, $p < .05$, and $r = -.35$.

There were no significant differences in the confidence level between male ($Mdn = 21.02$) and female ($Mdn = 24.89$) gymnasts, as per this study. Nonetheless, according to this study, age-group 1 gymnasts ($Mdn = 28.74$) had significantly higher self-confidence than age-group 2 gymnasts ($Mdn = 17.98$) ($U = 131.50$, $z = -2.77$, $p < .05$, $r = -.41$).

There were no statistically significant differences found in the connection measure between male gymnasts ($Mdn = 21.36$) and female gymnasts ($Mdn = 24.57$), $U = 217.00$, $z = -.82$, ns, $r = -.12$. However, age-group 1 gymnasts ($Mdn = 29.38$) had significantly higher connection scores than age-group 2 gymnasts ($Mdn = 17.42$), $U = 118.00$, $z = -3.06$, $p < .05$, $r = -.46$.

In terms of character scores, female gymnasts ($Mdn = 27.20$) outperformed their male counterparts ($Mdn = 18.61$) with statistical significance ($U = 156.50$, $z = -2.2$, $p < .05$, $r = -.33$). Furthermore, age-group 1 gymnasts ($Mdn = 29.43$) achieved significantly higher character scores than age-group 2 gymnasts ($Mdn = 17.38$) ($U = 117.00$, $z = -3.07$, $p < .05$, $r = -.46$).

4. Discussion

The study analyzed age and gender-based differences in developmental outcomes among young gymnasts. The study employed preliminary descriptive analysis and the Mann-Whitney test to establish these differences. Findings revealed variations in scores among the gymnasts, with senior gymnasts (15-18 years old) performing worse than their younger counterparts (12-14 years old) in all sport outcomes except competence. Additionally, the analysis revealed gender differences in competence and character. Girls perceived higher levels of competence and character.

The study outcomes reveal a decrease in the gymnasts' self-confidence, connection, and character perception as they move from 12-14 years old to

15-18 years old. The competitive participation of athletes typically initiates in the age range of 15 to 18 years. As per the Developmental Model for Sport Participation (Côté & Fraser-Thomas, 2007), athletes should concentrate on a single sport and move from “train to train” stage to “train to compete” stage at 16 years old or above. Participating in multiple training sessions and competitions during this stage of development may pose psychological and social difficulties for gymnasts, potentially resulting in decreased confidence, social interactions, and character. It is noteworthy that gymnasts of various ages had comparable perceptions of their skills, highlighting the consistency of skill evaluation across different age groups. Significant disparities in competence and character scores were observed among male and female athletes, likely due to the effects of puberty and other psychosocial factors. Therefore, coaching practices and sport programming should consider addressing these factors.

The analysis of the scores of the gymnasts based on gender indicated that girls achieved higher levels of competence outcomes than boys. In Turkish artistic gymnastics, the age of competition starts at a significantly earlier age of seven to attain high sports performance before puberty. Physical maturation, which positively impacts physical competence in sports, may be a contributing factor to the increased sense of confidence. Thus, this result may be justified by the fact that girls start puberty earlier, which enables them to develop greater strength and potentially convey a more powerful perception of competence. (Behringer, Vom Heede, Yue, & Mester, 2010).

Studies on gender differences in moral development, moral reasoning, legitimacy judgments, and unsportsmanlike behavior among youth athletes (Bredemeier & Shields, 1986; Conroy et al., 2001; Kavussanu & Roberts, 2001) consistently report gender differences in accordance with the findings of this study. The research found that girls demonstrate higher levels of moral reasoning and maturity overall, have less favorable opinions of the legitimacy of antisocial behaviors (such as rule-breaking and harmful activities), and disapprove of unsportsmanlike conduct to a greater extent. On the other hand, males exhibit and accept physical aggression more frequently than females (Weiss & Bredemeier, 1990), implying that boys and girls tend to conform to gender-related cultural norms. A complete investigation of the positive relations between athletes and significant others could aid in understanding the underlying factors contributing to athletes' character differences. Recently, Herbison, Vierimaa, Côté and Martin (2018) revealed that positive relationships have a significant impact on the developmental outcomes of athletes, particularly with regards to their character. The

researchers discovered that athletes who were perceived as popular among their peers demonstrated a higher frequency of prosocial behaviors.

Overall, the current study provides crucial insights on the perception of the 4 Cs within the context of youth artistic gymnastics in Turkey. Limited research exists on how athletes perceive the 4 Cs (Côté & Gilbert, 2009), which has primarily focused on the coaches' perspective rather than the athletes' outcomes (Côté, Bruner, Erickson, Strachan, & Fraser-Thomas, 2010). With a focus on the age and gender of athletes, this study seeks to provide a conceptual understanding of how young athletes perceive their coaching practices. Côté et al. (2010) have pointed out that when evaluating coaching effectiveness, it is essential to take into account age and level of competitiveness. This study enhances our comprehension of how much coaches can positively impact the growth of their athletes. Additionally, it advances our understanding of how athletes perceive the 4 Cs, while taking into consideration gender and age-related developmental differences.

To promote comprehensive athlete development, analyzing the dynamic factors that contribute to the decline of youth athletes during their transition, such as personal involvement, high-quality relationships, and appropriate environments, would be informative.

The initial aspect to consider is coaches' approaches' alignment with the DMSP's description of athletes' developmental requirements. Additionally, it's essential to understand the nature of athletes' connections with significant others. Recent research examined the link between coaches' conduct and athletes' developmental outcomes (e.g., Erickson & Côté, 2016). The frequency with which athletes participate in sports is impacted by the relationships they have with family and peers (Côté, 1999; Scanlan & Lewthwaite, 1988). Parental support, parental involvement, and parenting styles were identified as helpful avenues through the literature, according to Nelson-Ferguson, Fraser-Thomas and Strachan's (2016) review. Thirdly, assessing the delivery of activities and program structure in youth sports programs is necessary. The features defined for youth's optimal development (Eccles & Gootman, 2002) can be used as a comprehensive framework since they indicate the extent to which sports programs are successful in ensuring the holistic development of athletes. In the context of youth sports, the eight setting aspects are increasingly utilized (Bean, Harlow, Mosher, Fraser-Thomas, & Forneris, 2018; Strachan, Côté, & Deakin, 2011).

From a program design perspective, formal coaching education opportunities do not appear to offer coaches the pertinent and necessary information (Kilic & Ince, 2015). The development of continuing,

supplementary education programs for coaches, which align with coaches' contextual needs and prioritize athletes' holistic outcomes, has become critically necessary (Gilbert, Gallimore, & Trudel, 2009). For programs to achieve success, their design must rely on measurable outcomes (Trudel, Gilbert, & Werthner, 2010).

The current study has a number of limitations that needs acknowledgement in the interpretation of the findings. To begin with, the data were collected exclusively through self-report questionnaires. Additionally, the sample was limited and only included athletes from six cities in Turkey, three of which were large and two were mid-sized. Finally, it should be noted that the results solely reflect athletes' perceptions, with the exception of competence. Due to the design of the competence assessment scale, the competence score takes into account the perceptions of the coaches and teammates. Additionally, due to environmental limitations, relationship between peers could not be explored.

In conclusion, this study provides a comprehensive evaluation of coaching effectiveness concerning young athletes, primarily based on participant perspectives utilizing the 4 Cs model. The research demonstrates gymnasts' competence, confidence, connection, and character development in the context of youth sports. Furthermore, the outcomes for gender and age highlight the areas that require improvement in coaching practices. The psychological and social developmental aspects of gymnasts seem to decline with age, and there may be significant gender-related differences in how young gymnasts perceive their developmental outcomes. This study provides insights into the declining tendency of youth sports participation rates in Turkish sports. Coaching professionals are advised to have access to tailored professional development programs developed based on their learning needs.

5. References

- Altıntaş, A., Çetinkalp, Z., & Aşçı, H. (2012). Antrenör-Sporcu ilişkisinin değerlendirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Spor Bilimleri Dergisi*, 23(3), 119-128.
- Anshel, M. H. (2004) Sources of disordered eating patterns between ballet dancers and nondancers, *Journal of Sport Behavior*, 27, 115–133.
- Bean, C., Harlow, M., Mosher, A., Fraser-Thomas, J., & Forneris, T. (2018). Assessing Differences in Athlete-Reported Outcomes Between High and Low-Quality Youth Sport Programs. *Journal of Applied Sport Psychology*, 30(4), 456-472.
- Beatty, P. C., & Willis, G. B. (2007). Research synthesis: The practice of cognitive interviewing. *Public Opinion Quarterly*, 71(2), 287-311.
- Behringer, M., vom Heede, A., Yue, Z., & Mester, J. (2010). Effects of resistance training in children and adolescents: a meta-analysis. *Pediatrics*, 126(5), e1199-e1210.
- Bredemeier, B. & Shields, D. (1986). Game reasoning and interactional morality. *Journal of Genetic Psychology*, 147, 257–275.
- Brislin, R., W. (1980). “Translation and content analysis of oral and written material” In Triandis, H.C. & Berry, J.W., (Eds), *Handbook of cross-cultural psychology*, Boston: Allyn & Bacon I. pp.389-444.
- Coakley, J. (1992). Burnout among adolescent athletes: A personal failure or social problem?. *Sociology of sport journal*, 9(3), 271-285.
- Coakley, J. (2016). Positive youth development through sport: Myths, beliefs, and realities. In N. L. Holt, N. L. Holt (Eds.), *Positive youth development through sport* (pp. 21-33). NY: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Colburn, K. (1986) Deviance and legitimacy in ice hockey: a microstructural theory of deviance, *The Sociological Quarterly*, 27, 63–74.
- Collins, D. (2003). Pretesting survey instruments: an overview of cognitive methods. *Quality of life research*, 12(3), 229-238.
- Conroy, D. E., Silva, J. M., Newcomer, R. R., Walker, B. W., & Johnson, M. S. (2001). Personal and participatory socializers of the perceived legitimacy of aggressive behavior in sport. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 27(6), 405-418.
- Côté, J. (1999). The influence of the family in the development of talent in sport. *The sport psychologist*, 13(4), 395-417.
- Côté, J., Bruner, M., Erickson, K., Strachan, L., & Fraser-Thomas, J. (2010). Athlete development and coaching. *Sports coaching: Professionalisation and practice*, 63-84.
- Côté, J., & Gilbert, W. (2009). An integrative definition of coaching effectiveness and expertise. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 4(3), 307-323.

- Côté, J., & Fraser-Thomas, J. (2007). Youth involvement in sport. *Sport psychology: A Canadian perspective*, 270-298.
- Côté, J., & Hancock, D. J. (2016). Evidence-based policies for youth sport programmes. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 8(1), 51-65.
- Côté, J., & Lidor, R. (2013). Early talent development in sport: A multifaceted approach. In Côté, J. & Lidor, R. (Eds), *Conditions of Children's Talent Development in Sport*, 1-8. Morgantown: Fitness Information Technology.
- Dalton, S. E. (1992). Overuse injuries in adolescent athletes. *Sports medicine*, 13(1), 58-70.
- Davison, K. K., Earnest, M. B. & Birch, L. L. (2002) Participation in aesthetic sports and girls' weight concerns at ages 5 and 7, *International Journal of Eating Disorders*, 31, 312-317.
- Eccles, J. S., & Gootman, J. A. (2002). *Community programs to promote youth development*. Washington: National Academy Press.
- Erickson, K., & Côté, J. (2016). A season-long examination of the intervention tone of coach-athlete interactions and athlete development in youth sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 22, 264-272.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. Sage publications.
- Fraser-Thomas, J. L., Côté, J., & Deakin, J. (2005). Youth sport programs: An avenue to foster positive youth development. *Physical Education & Sport Pedagogy*, 10(1), 19-40.
- Gilbert, W., Gallimore, R., & Trudel, P. (2009). A learning community approach to coach development in youth sport. *Journal of coaching education*, 2(2), 3-23.
- Herbison, J. D., Vierimaa, M., Côté, J., & Martin, L. J. (2018). The dynamic nature of connection and its relation to character in youth sport. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 1-10.
- Hill, G. (1988) Celebrate diversity (not specialization) in school sports, *Executive Educator*, 10, 24.
- Jowett, S., & Ntoumanis, N. (2004). The coach-athlete relationship questionnaire (CART-Q): Development and initial validation. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 14(4), 245-257.
- Kavussanu, M., & Boardley, I. D. (2009). The prosocial and antisocial behavior in sport scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 31(1), 97-117.
- Kavussanu, M., & Roberts, G. C. (2001). Moral functioning in sport: An achievement goal perspective. *Journal of sport and Exercise Psychology*, 23(1), 37-54.

- Kılıç, K., & İnce, M. L. (2015). Use of sports science knowledge by Turkish coaches. *International journal of exercise science*, 8(1), 21.
- Kılıç, K., & İnce, M. L. (2016). Sporda Pozitif Gençlik Gelişimi Ölçeklerinin 8-14 Yaş Grubu Çocuk ve Genç Sporcular Tarafından Anlaşılabilirliğinin İncelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(2), 213-225.
- Kılıç, K., & İnce, M. L. (2017a). Türkçe'ye Uyarlanmış Sporda Yetkinlik Envanterinin Güvenirliğinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 28(4), 167-175.
- Kılıç, K., & İnce, M. L. (2017b). Revize Edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanterinin Kendine Güven Alt Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *Sportmetre*. 15(4), 135-141.
- Law, M. P., Côté, J., & Ericsson, K. A. (2007). Characteristics of expert development in rhythmic gymnastics: A retrospective study. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 5(1), 82-103.
- Martens, R. (1993) Psychological perspectives, in: B. R. Cahill & A. J. Pearl (Eds) *Intensive participation in children's sports* (Champaign, IL, Human Kinetics), 9-18.
- Malina, R. M. (1994). Physical growth and biological maturation of young athletes. *Exercise and sport sciences reviews*, 22(1), 280-284.
- Mallett, C., & Côté, J. (2006). Beyond winning and losing: Guidelines for evaluating high performance coaches. *The Sport Psychologist*, 20(2), 213-221.
- Nelson-Ferguson, K., Fraser-Thomas, J., & Strachan, L. (2016). An ecological perspective on high performance sport and positive youth development. In *Positive youth development through sport* (pp. 77-88). Routledge.
- Pehlivan, Z. (2013). Okullararası Spor Yarışmalarına Katılanların Sporu Bırakma ve Devam Etme Nedenleri. *Spor Bilimleri Dergisi*, 24(3), 209-225.
- Scanlan, T. K., & Lewthwaite, R. (1988). From stress to enjoyment: Parental and coach influences on young participants. *Competitive sports for children and youth: An overview of research and issues*, 47-58.
- Smith, R. E. (1986) Towards a cognitive-affective model of athletic burnout, *Journal of Sport Psychology*, 8, 36-50.
- Strachan, L., Côté, J., & Deakin, J. (2009). "Specializers" versus "samplers" in youth sport: comparing experiences and outcomes. *The sport psychologist*, 23(1), 77-92.
- Strachan, L., Côté, J., & Deakin, J. (2011). A new view: Exploring positive youth development in elite sport contexts. *Qualitative research in sport, exercise and health*, 3(1), 9-32.

- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2013): *Using Multivariate Statistics*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.
- Turkish Directorate of Youth & Sports (2017). Statistics. Retrieved May, 21, 2018, from <http://ankara.gsb.gov.tr/Sayfalar/175/105/Istatistikler>
- Turnnidge, J., Côté, J., & Hancock, D. J. (2014). Positive youth development from sport to life: Explicit or implicit transfer?. *Quest*, 66(2), 203-217.
- Trudel, P., Gilbert, W., & Werthner, P. (2010). Coach education effectiveness. *Sport coaching: Professionalisation and practice*, 135-152.
- Vaeyens, R., Lenoir, M., Williams, A. M., & Philippaerts, R. M. (2008). Talent identification and development programmes in sport. *Sports Medicine*, 38(9), 703-714.
- Vierimaa, M., Bruner, M. W., & Côté, J. (2018). Positive youth development and observed athlete behavior in recreational sport. *PloS one*, 13(1), e0191936.
- Vierimaa, M., Erickson, K., Côté, J., & Gilbert, W. (2012). Positive youth development: A measurement framework for sport. *International journal of sports science & coaching*, 7(3), 601-614.
- Wall, M., & Côté, J. (2007). Developmental activities that lead to dropout and investment in sport. *Physical education and sport pedagogy*, 12(1), 77-87.
- Weiss, M. R., & Bredemeier, B. J. L. (1990). Moral development in sport. *Exercise and sport sciences reviews*, 18(1), 331-378.
- Willis, G. B. (2015). *Analysis of the cognitive interview in questionnaire design*. Oxford University Press.

Spora Pedagojik Açıdan Bakış: Spor, Pedagoji ve Eğitim Bilimleri

Mehmet Kara¹

Murat Genç²

Özet

Pedagoji, eğitim bilimleri sözlüğüne göre “öğretme sanatı” olarak ifade edilmektedir. Bilişsel gelişim açısından ise pedagoji bilgisi ve eğitimi, gelişimi devam eden bir bireyin çevre ile etkileşimi neticesinde edindiği deneyimleri anlamlandırması ve hayatına adapte etmesi noktasında hem öğreticilere hem de öğrenenlere avantaj kazandırmaktadır. Pedagojinin, Eğitim Bilimlerine göre daha çok çocuklara yönelik olması, çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Betimsel analiz yönteminden yararlanan bu çalışmada pedagoji, pedagoji tarihi, spor pedagojisi terimleri, Beden Eğitimi ve spor alanına özgü öğretim modelleri olan SEM (Spor Eğitim Modeli), TOYA (Taktiksel Oyun Modeli), BSSM (Bireysel Sosyal Sorumluluk Modeli) çerçevesinde tartışılarak spor pedagojisinin bilimsel temelleri konusunda kavramsal bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak, yukarıda bahsedilen üç öğretim modelinin daha verimli olabilmesi adına, dikkat edilmesi gereken bazı özelliklerin Beceri Kazanma-Teknik, Yöntem ve Stratejileri Kusursuz Uygulama, Doğru Tercih ve Tarafsız Olabilme, Alıştırma Motivasyonunu Artırma, Performans Gelişimi olarak sıralanmış ve etkili spor pedagojisi için bu özelliklerin yanında gerçekleştirilmesi gereken ilgi, özdeşleşme ve analiz gibi basamakların mevcudiyetinden bahsedilerek ilgili yazına katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

GİRİŞ

Hayatımızda yer alan kavramları tanımadan önce ilgili kavramın etimolojik kökenine bakmakta fayda vardır. Kökenine inildiğinde aslında eş anlamlı olarak kullanılan bazı kelimelerin farklı anlamlar taşıdığı ifade edilebilir. Pedagoji de bu kelimelerden biridir. Eski Yunan’da “Paideia” kelimesi ile ifade

1 Orcid: 0000 0001 9454 5164 mehmetkara@mersin.edu.tr

2 Orcid: 0000 0003 2596 8571 muratgenç91@gmail.com

edilen ve eğitim öğretim faaliyetleri içerisinde kullanılan pedagoji kavramı, “Çocuklara yol göstermek” manasını ifade edecek kelimelerin bir tamlaması olarak ileri sürülebilir (Stein, 2017). Eğitim bilimleri sözlüğüne göre ise, “öğretme sanatı” olarak ifade edilmektedir (Knowles vd., 2015). Ancak burada konu edilen eğitim, daha çok küçük çocuklar ve gençler üzerindeki eğitime vurgu yapmaktadır. Bu sebeple pedagojinin hareket merkezinin çocuklar ve gençler olduğu söylemek yanlış olmayacaktır (Kale ve Erşen, 2003). Çocukların psikomotor gelişimleri açısından, gelişim dönemlerinin bilinmesi, ince ve kaba motor kasların gelişimin doğru yönlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Psiko-sosyal gelişim açısından ise öğretmenlerin, çocukların içinde bulunduğu kritik dönemlere uygun olarak davranış kalıpları sergilemesi, çocukların ileri yaşlarında, geri dönülmez olarak nitelendirilen süreçlerine katkı sunabilir. Bilişsel gelişim açısından ise pedagoji bilgisi ve eğitimi, gelişimi devam eden bir bireyin çevre ile etkileşimi neticesinde edindiği deneyimleri anlamlandırması ve hayatına adapte etmesi noktasında hem öğretmenlere hem de çocuklara avantaj kazandırabilir. Çocukların öğrenmelerinin birden fazla yolunun olduğu bilinmektedir. Ancak daha çok oyun yoluyla öğrenen birey, bu sayede kurallara uyarak fair play kavramı ile kendi ahlaki gelişimine de katkı sunabilir. Bu çerçeveden bakıldığında pedagoji eğitimine, onu standardize edebilen bir faktör olarak, Arnold Gesell’in “Olgunlaşma Kuramı” örnek olarak gösterilebilir. Çünkü kurama göre dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan çocukların gelişimde ilerleme sırası benzerdir (Arnold, 1995). Arnold Gesell (1880-1961) sürdürdüğü çalışmalarında dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan çocukların gelişimde ilerleme sırasının aynı döngüde olduğunu, yani gelişim sıralamalarında farklılık olmadığını ortaya koymuştur. Bu sebeple pedagoji eğitimi de ortak özellikler taşıyabilir. Bu noktada karşımıza önemli bir soru çıkmaktadır. Madem dünyada var olan çocukların gelişim süreçleri aynı seyirde ilerliyor, neden çocukların sportif başarılarında farklılıklar oluşabiliyor ? Orhan ve Ayhan (2018) bu soruyu çocukların yetiştikleri ortama bağlamışlardır. Yani bu durumu çocukların içerisinde yetiştikleri eğitim ve öğretim ortamlarından, sahip olunan sportif tesislerin olanaklarına kadar bir yelpaze ile ifade etmek mümkündür. Bu yelpaze de başlı başına spor pedagojisi ile ilintilidir. Bu sebeple çocuğun doğaya daha pozitif bakmasına aracılık eden spor pedagojisi önem arz etmektedir.

Eğitim bilimleri, bireylerin arzu ettiği alanda beceri ve bilgilerini geliştirmek için sürdürülen faaliyetler bütünü olarak ifade edilebilir. Yaşamda öğretmen olarak yerine almayı hedefleyen birey, öğretmenlik mesleğine yönelik uygulamaların nasıl olması gerektiğinin reçetesini eğitim bilimleri aracılığı ile kazanabilir. Ölçme ve değerlendirme, rehberlik matematik ve

fen bilimlerinin yanı sıra beden eğitimi ve spor öğretmenliği alanında insani değerleri gelişmiş bir öğretmen olabilmek adına eğitim bilimleri anahtar işleve sahiptir. Kişinin eğitim bilimleri yoluyla kalıcı izli davranış değişikliği kazanması amaçlanır (Ertürk, 1994). Bireyin alana özgü becerilerini eğitim bilimleri yoluyla kazanması bireyi bir anabilim dalına ait kılar. Beden eğitimi ve spor öğretmenliği anabilim dalı, spor yoluyla eğitimi gerçekleştiren bu dallardan biridir. Beden eğitimi ve sporun kökenine inildiğinde ise, İngiliz aristokrasisinde, “boş zamanları değerlendirmek için yapılan vücut ve kafa eğitimi” anlamına gelecek şekilde kullanılmaktadır (San, 1990). Latince de ise dağıtmak anlamını çağrıştıran bir kelime olarak kullanılan spor, 19. yüzyıldan sonra kullanılmayı dünyaya serpilmiş bir kelime olarak gösterilebilir. İçerisinde mücadele azmi barındıran spor, sistemli ve düzenli yapılmasının yanı sıra, planlanmış olarak gerçekleştirilen ve bireyin sosyalleşmesine katkı sunan hareketler bütünüdür. Sosyalleşmenin yanı sıra sportif faaliyetlerde yer almanın sportmenlik, affetme, bilişsel esneklik, sosyal güven ve mutluluk gibi kavramlarla da pozitif ilişkiler içinde bulunduğu ifade edilebilir (Kara vd., 2023; Özşarı ve Fişekçioğlu, 2023; Özşarı vd., 2023; Kara vd., 2020). Sporun içerisinde yer almanın birden çok kavrama katkı sağladığı da ifade edilebilir. Spor pedagojisi ise teorinin uygulamaya transferi olarak ifade edilebilir. Spor pedagojisi ile beden eğitimi ve spor öğretimi arasındaki farklara değinmeden önce, pedagojinin ruhunu anlamak, bunun için de pedagoji tarihini iyi analiz etmek gerekir.

1. Pedagoji Tarihine Genel Bakış

Eğitim tarihi ya da pedagoji tarihi araştırmaları yaparken öncelikle zamana bağlı öncül gelişmeleri takip edip saptamak isabetli olacaktır. Dünyanın dört bir yanından eğitim ve öğretim faaliyetlerindeki yenilikleri sıralarken, pedagojinin ve eğitim bilimlerinin ortak noktaları ele alıp, farklılıklarına da değinmek gerekir. Pedagojinin eğitim tarihine göre yeni olmasını pedagojinin, içgüdü yerine düşünceyi, kör doğa yerine sanatı koymasına bağlamak ve pedagojinin yalnızca öğretim faaliyeti olmaktan ziyade kişinin mutluluğunu da amaçladığını belirtmek gerekir (Kansu ve Kansu, 2011). Literatürdeki bilgiler ışığında bilinen en eski pedagoji tarihi ile gelişmeleri açıklamaya başlarsak ilk olarak Eski Budunlara, Çinlilere, Mısırlılara ve benzer medeniyetlere uzanmamız gerekir. Eski Budunlarda eğitim kuşkusuz aile ile başlatılır, topluluğun inandığı inançlar ve töreler ile sürdürülmeye çalışılırdı. Eski Türklerde de eğitim, ana ve babalar yoluyla başlatılmış, ihtiyarlar vasıtasıyla ve masallar yoluyla sonraki nesillere aktarımı sağlanmıştır. Faydalı görülen en iyi eğitim, erkek evlatların babaları tarafından ava götürerek başlatılması, ev işlerinin ise kız evlatlara anneler vasıtasıyla evde öğreterek gerçekleştirilirdi.

Kronolojik açıdan yakın tarihlerde olmasına rağmen, Türk boylarındaki eğitim faaliyetleri Hintlilerde ve Brahmanlarda olduğu gibi tamamen şamanların elinde değil, aksine Han'ın, Hakan'ın denetiminde olduğu ifade edilebilir (Şalgam ve Koçak, 2021). Öte yandan Çin topraklarında ise en küçük yerleşim yerinde bile bir okulun varlığı kaynaklarda mevcuttur. Özeline inmek gerekirse, 10 yaşına kadar Çin'de çocuklar ilköğretim düzeyinde aldıkları eğitimi 13-14 yaşından sonra müzik gibi güzel sanatlar eğitimi ile desteklenir ve bu becerilerin sergilenmesi arzulanırdır. Çin'in yüzyıllarca gelişmemesinin sebebi olarak, gelenekçi eğitim faaliyetlerini göstermek yanlış olmayacaktır. Burada mevzu edilen eğitim, kız çocuklarının evleninceye dek sadece annelerinin yanında yer alıp eğitimde onların gözetiminde bulunmalarındır. Sümerlerde durum çivi yazısı öğretene tabletlere sahip olunması münasebetiyle diğer topluluklardan biraz farklıdır. Bu durum Sümerlerin ilerlemesine aracılık etmiş olabilir. Mısır ise eğitimde sürekli öncü olmasına rağmen, eğitimi dinsel kesim olan papazlardan kurtaramaması sebebiyle hak ettiği yere gelememiştir (Kırkız, 2014). Astronomi ve muhasebe alanında ileri düzeyde gelişme gösteren Mısır, öğrencilere formülleri ezberletme yolunu benimsemiştir. Hint topraklarında eğitime değinmeden önce kast sisteminin varlığını hatırlamamız gerekir. Eski Hint cemiyetinin temelini oluşturan, toplumsal yaşamdaki kast yapısı yani sınıflar dinsel hayatta da gözlemlenmiş olup, insanların içindeki bütün kötülüklerin kaynağının istekler ve hırslar olduğu belirten Buda sınıfı eğitimde aktif rol almıştır (Hiriyanna ve Aydın, 2011). Ancak yükseköğretim kurumlarını da din adamlarından kurtaramamış ve çıkarları doğrultusunda şekillendirmeye çalışmıştır. Bir diğer köklü yapıya sahip topluluk olan İran'da ise eğitim genellikle askeri düzen amacıyla yapılmakta olup, istisnai de olsa Ksenofon gibi genç İranlıları eğitime amacı taşıyan yazarlar ortaya çıkarak eser vermiştir. "Cyropaedia" laik eğitime vurgu yapan ahlakını düzeltme için yazılmış bir eserdir olarak bilimde yerini almıştır. İran'da genel adalet okulları eğitimin bir parçasıdır. Kendilerine Atinalıların eğitimini örnek aldıklarını iddia eden İsraililerde eğitimin amacı töre ve ten bakımından gelişmiş insan yetiştirmektir. Bu sebeple fiziksel cezalar hafifti ve "Çocuklar bir el ile cezalandırılmalı, iki el ile okşanmalıdır" fikri hakim fikir olarak ortaya konulmuştu. Yunan'da eğitim ise, pedagojinin bir alt kümesi olarak görülmekte ve ona göre talep toplamakta idi. Bu sebeple pedagojiye eğitim üzerine düşünme yetisi olarak bakılması son derece dönemin şartlarına uygundu. Eski Yunan'da çocuk yücelik duygusunu aile ile kazanır ve ayinlere katılırdı. Spartalılar azınlık olduğu için hepsi savaşçı ve onlara eğitim devlet eliyle verilirdi (Dikyol, 2016). Atinalılarda ise durum daha özeldi. İlk eğitimini ailede alan çocuk 15 yaşında gimnazlara alınır, hem beden hem ruh eğitimine tabi tutularak topluma kazandırılmak hedeflenirdi (Arslan, 1995).

1.1. Pedagojide Sokrates, Eflatun, Platon, Aristote, Xenefon, Quintilien ve Marcus Aurele

Atina’da eğitim faaliyetleri bireyin ruh ve beden eğitimini bir bütün olarak görmektedir. Sokrates’e göre öğrenim faaliyetlerinin temeli soru sormaktan ibaretti. Öğretim faaliyetlerindeki yanlışların ortaya çıkıp, zıtlıkların öğretilmesi soru sorma temeline dayanır ve bilinenden bilinmeyene doğru giden öğrenim bu yolla gerçekleşmekte idi. Dönemin bir diğer düşünürü olan Eflatun, yaşayan insanları üç şekilde kategorileştirmiştir ki bunlar; çiftler ve sanatçılar, memurlar ve ülkesi için savaşanlar savaşçılardır. Bireyin pozitif bilimlere ek olarak yaklaşık 5 yıl da felsefe eğitimi alması gerektiğini savunan Eflatun, çocuğun eğitimi sevmesi ile her şeyin öğretilebileceğini vurgulamıştır. Dönemin bir diğer ünlü düşünürü olan ve çocukların eğitiminin salt anne ve babaya yüklenmemesi gerektiğini savunan Aristo, Büyük İskender’in eğitmeni ve hocası olmasının verdiği öz güvenle eğitim esnasında aile bağlarının artırılması gerektiğini savunarak o zamana kadar olan bakış açılarını genişletme yolunu tercih etmiştir. Öte yandan kendinden sonra derin iz bırakan ve çağdaş düşünürlerinden ileri giderek genç kızların eğitimi özelinde fikirler beyan eden ve “Oeconomicus” adında ekonomi yönetimi alanına özgü temeli olan bir eser bırakan Ksenefon, ev idaresi gibi günlük eğitimin de eğitimin bir parçası olması gerektiğini savunmuştur (Ayyıldız, 2017). Ancak Roma’nın pedagojiyle ilişkisi felsefi sınırlardan öteye geçmemiştir. Benzer şekilde Romalılarca değersiz görülen pedagoji yerine daha çok hukukla ilgilenen Romalıların, çocuklarını dahi köleleştirdikleri için pedagojide geri planda kalmış oldukları ifade edilebilir. Kuşkusuz eski dönemlerde büyük tartışma konularından biri de eğitimin ne zaman başlaması gerektiğidir. Bu konuda sayısız fikir beyan eden ve eğitimin, kişinin doğumu ile başlaması gerektiğini savunan Kentilyen, ilk eğitmen olarak sütanayı işaret etmiştir. Çocuklardaki ilk izlenimin önemine dikkat çeken düşürür, “Yeni bir kap içine ilk konan sıvı, lezzetini daima saklar” sözüyle düşüncelerine açıklık getirmiştir. Pedagoji için emek veren matematiği öncülleyen ve çocukların eğitimi için “Çocukların Eğitimi” adında bir kitap yazan Markus, annelerin, çocuklarının eğitimleri ile uğraşması gerektiğini şiddetle savunmuştur (Madrid vd., 2022). Pedagoji tarihi için son derece önemli bir yazar olan Markus, “Kendime Düşünceler” adlı eseriyle kendine öğretme ilkesinin öncüsü olarak gösterilebilir. Öte yandan bu dönemde beden eğitimi ve spor sadece askeri anlamda kendisine yer bulmuştur (Aurelius ve Ceren, 2019).

1.2. Orta Zamanlarda Pedagoji; Gazali ve Farabi ve Rönesans Çağında Pedagoji Eğitimi; Erasmus, Rable ve Montaigne

Rahipler Hristiyanlığın ilk yıllarından itibaren yaklaşık olarak bin yıl eğitim öğretim faaliyetlerinde başrolde olmuşlardır. Kimi zaman konumlarını “Ancak bilgisizler göğe erecektir” sözü ile korurken, kimi zamanda bilgisizliğin değerli olduğu vurgulayarak zirvede olmayı başarmışlardır. Ancak 10. yüzyıldan itibaren yaklaşık 700 yıl Avrupa’daki papaz okullarına verilen yakıştırma olan skolastik düşünce, bilimin gelişmesine engel teşkil eden bir set olarak ifade edilebilir. Buna karşın “Yanlış ile doğruyu karıştırmayınız ve doğruyu gizlemeyiniz” gibi ayetlerle eğitimin temelleri atılan İslamiyet’in ilk yıllarında eğitim ve öğretim faaliyetleri hızlı bir ivme kazanmıştır (Akbulut, 2016). Bunun somut göstergesi olarak 11. yüzyılda ilk medreseyi kuran kişinin Nizamül mülk olduğu bilgisi kaynaklarda mevcuttur. Öte yandan bir İslam düşünürü olan Gazali, bilim öğrenmek adına asla kibirlenip utanmamak, öğretmeni her koşulda dinlemek gerektiğini ifade etmiştir. Eğitimin önemine dikkat çeken Gazali, çocuğun kalbini işlemenin önemine vurgularken, çocuğun iyiliğe alıştırılırsa iyilik, fenalığa alıştırılırsa da fenalık yönünde ilerleyeceğini belirtmiştir. Aristo’nun eserlerini inceleyip, etkisinde kalan yazarlardan biri olan ve yaklaşık 200 eser veren Farabi’nin eğitim üzerindeki düşüncelerine “Kitabü’s-Sinaye” adlı eserden ulaşmak mümkündür (Bozaslan, 2020).

1.3. Reform Hareketleri; Martin Luther, Comenius ve Avrupa’da Cizvitler ile Jansenistler

Okullarda şuanda uygulanmakta olan ilköğretim genel müfredata dayalı öğrenim faaliyetlerinin büyük ölçüde, 15. ve 16. yüzyıllarda yaşamış olan Lüther ve Comenius’un sayesinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zamanının ileri gelen din adamlarından biri olan ancak pedagoji üzerinde oldukça fazla düşünme ve araştırma etkinliklerinde bulunan Luther, öğretimin adeta bir makine gibi ezbere değil de içselleştirerek olması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca dönemin bir diğer düşünürü olan Komenius, yeni pedagojinin geleceğini bildiren bir işaret olarak gösterilebilirken, öğretimde tümevarım kanununu pedagojiye katarak tümevarım yönteminin atası olarak anılmaktadır (Coşkun, 2017). Tümevarım oldukça önemli bir sistemdir. Çünkü tümevarım ile kolaydan zora, basitten karmaşığa bir anlayış benimsenmiş olur. Rousseau ve Locke gibi pedagoji kurucuları arasında sayılabilecek Komenius, öğrenimi yaymak ve genelleştirmek için çok fazla çaba harcamıştır. Komenius, pedagojinin psikolojik temellerine ağırlık vererek kişinin yeteneklerinin doğal bir düzen içerisinde gelişim göstermesi halinde daha başarılı olacağını belirtmiştir.

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinde her zaman karşıt düşünceler var olmuştur. Benzer şekilde analiz edildiğinde birbirinden zıt iki eğitim kurumu niteliğinde olan Cizvitlere göre eğitim işleri doğaçlama bir şekilde zekâyı eğiterek ödül ve cezaya dayanırken (Çalık, 2016) eğitimi misyonerliğe dayandırmışlar (Tekin ve Karaca, 2019), öte yandan Jansenistler ise eğitime aklın sınırlarını genişletmek olarak bakmışlardır (Karaharman, 2021). Cizvitler tarih öğretimine yer vermemiş, tüm yeniliklerin öğretimine kısıtlama ve yasak ve prangalar getirirken, insanların düşüncelerine ket vurmaya tercih etmişlerdir. Aksine Jansenistler pedagoji anlamında tam bir çocuk eğitim meraklıları olup, insanoğlunun doğuştan kötü ruhu olup bu kötü ruhtan kurtulmak için eğitilmeleri gerektiğini savunmuşlardır. Bu öncülerden sonra 17. yüzyılda yine çeşitli düşünürler ortaya çıkmıştır.

1.4. On Yedinci Yüzyılda Pedagoji Bacon, Descartes, Ratke, John Locke, François

Bacon 17. yüzyılın başlangıcında, kendi dönemine kadar hiç olmayan şekilde bilimsel düşünceye önem vererek pedagoji eğitimin gerekliliğini vurgulamıştır. Bunu düşüncesini gerçeğe ulaşmak adına somut olarak araştırılması yoluyla gerçekleştirmeye çalışmıştır. Tam da bu sebeple yeni gerçeklerin atası olarak anılan Bacon, bir eğitim ansiklopedisi olan “Büyük yeni düzen” kitabını kaleme alarak pedagoji eğitimine destek vermiştir (Altıparmak, 2018). Eğitimde baştan itibaren bir düzenin olması gerektiğini belirten Bacon, bilinenden bilinmeyene, kolaydan zora ve genelden özele hareket etmenin önemini vurgulamıştır (Narman, 2004). Dönemin bir diğer ünlü eğitimcisi olan ve eski kitaplarla vakit harcamanın doğru bir yöntem olmadığını vurgulayan Dekart, insandaki iyi düşüncelerin yeterli olmadığını, insanın bu durumu ancak eğitimi uygulamaya koyarak yenebileceğini belirtirken “özdeksel pedagojinin” öncüsü olarak gösterilmektedir (Copleston, 2022). Burada bahsedilen Özdeksel pedagoji, zekâyı mümkün olduğunca fazla bilgi ile doldurmak olarak ifade edilebilir. Bir diğer düşünür olan Ratke, her şeyin tabiatın düzenine uygun olarak öğretilmesi gerektiğini vurgulayıp, zorlama ve baskı ile eğitime karşı çıkmaktadır. Ödülün eğitimde olabileceğini ancak cezanın yer almaması gerektiğini belirtirken tüm bilimsel çalışmalarda deney ve tümevarım yönteminin kullanılmasının gerektiğine dikkat çekmiştir (Günay ve Gürbüz, 2021). John Locke ise doğuştan gelen düşünceleri bir kenara atıp, çocuğun ruhunun düz bir levha olduğunu belirtmektedir (Sevim, 2019). Eğitimde uygulamaların sürekli olmasının daha verimli olması gerektiğini söyleyen Locke, bu düşüncesini de “Yalnız uygulamalar, vücudun ve ruhun anıklığını, yetkinliğe doğru götürür.” sözleri ile ifade etmiştir (Çelenk, 2015). Pedagoji tarihinde önemli bir yeri olan

Locke “Çocukların eğitimi hakkında bazı düşünceler” adlı kitabıyla sağlam vücutta sağlam ruh eğitim ülküsünü dile getirmiştir (Üstel, 2016). Fenelon François, çocuk psikolojisinin merak ile taklidin çocuk eğitimindeki önemini vurgulamıştır. Ayrıca “Kızların Eğitimi” adında bir kitap da yazan François, küçük yaşta eğitime başlanması gerektiğini söylemiştir (Genç ve Döner 2021). Tüm bunların dışında, La Salle, eğitim hakkındaki düşüncelerini “Okulların Yönetimi” adında bir tüzükte bir araya getirmiş olup (Gündüz, 2016), pedagoji tarihinde yine önemli olan bir diğer nokta olan, öğretmenin vereceği dersi önceden okuyup hazırlayıp, derste de sorular sorarak daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamasına ilk defa değinen düşünür olmuştur.

1.5. On Sekizinci Yüzyılda Pedagoji; Rousseau, Kant ve Filantroplar, Basedow, Frederic

On sekizinci yüzyılı, kendinden önceki dönemler olan on yedinci ve on altıncı yüzyılda görülen derin bir etkileşimin ardından bir durağanlık ve sessizlik zamanı olarak betimlemek yanlış olmayacaktır. Fransa’da bu yüzyılın önde isimleri analiz edildiğinde Voltaire ve Rousseau göze çarpar. Eğitimde yenilikler açısından ise, 14. Louis çağında egemen olan Cizvitler ülkeden kovulmuştur ve bu çağda pedagoji papazların ellerinden kurtarılmıştır denilebilir. Bu duruma aracılık ettiği düşünülen Rönesans, insanlık tarihinin belli başlı dönüm noktalarından biri olduğu kadar pedagojide de büyük bir öneme sahiptir. Rönesans’a bağlı olarak pedagojik açıdan hakkını teslim etmemiz gereken bir nokta vardır ki Rousseau’ya kadar hiç kimse pedagoji konusunda kendi öznel görüşlerini bırakıp çocuklar üzerinde gözlem yapmayı denememişti. İşte bu yüzden çocuğu iyice tanıma fikrini ortaya atan Rousseau’yu (Silier, 2016) başrole almak ve tanımak gerekmektedir. Rousseau, eğitim dünyasında bir devrim niteliğinde gösterilen “Emile” adlı eseriyle, aykırı olarak ilan edilmiş ve genel töreyi bozma suçlamasıyla Fransa’dan kovulmuştur. Rousseau’ya göre: “Her şey insanların ellerinde bozulur” ve doğuştan aslında herkes iyidir, insanın kalbinde kötülük yoktur (Rousseau ve Günyol, 2007). Rousseau’nun Beden eğitimi ve spor hakkındaki görüşlerine gelecek olursak “Çocuğun bedenini durmadan işletiniz. Bedeni dinç olursa düşüncesi de dinç olur.” ifadeleri, Rousseau’nun tüm pedagoji sistemlerini etkilediğini, fiziksel ve bilişsel yapının birlikte ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır (Sönmez, 2013).

Dönemin bir diğer aktörü olan ve eserlerinde pedagojiden de bahseden Kant, “Pedagoji bahisleri” adı altında fikirlerini beyan ettiği bir eseri okurlara sunmuştur. Eğitimin niteliğine önem verdiği gözlemlenebilen ve katı bir eğitime inanan Kant, “İnsan ancak terbiye sayesinde insan olacaktır.” düşüncesine sahiptir (Özgül, 2020). Dolayısıyla Kant’ın, eğitimi insanları

disipline sokma olarak gördüğü ifade edilebilir. Eğitim esnasında yer alabilecek cezaları iki gruba ayıran düşünür, dini eğitime de karşı çıkmamıştır. Bu düşüncesini bireylerin boş inanışlara yönelmemeleri için dini eğitim almaları gerektiğini söyleyerek ifade eder. Eğitimde cinsiyet farkına da değinen Kant, düşüncelerini: “Erkeğin eğitimi akıl işidir, kadının eğitimi ise duygu işidir.” sözüyle tariflemektedir (Tong, 2006).

Pedagoji de tıpkı diğer bilimler gibi çevreye etkiler savurarak ilerler. Almanya’da Rousseau’nun izinden giden yazarlar “filantroplar (insan severler)” olarak tanımlanır ve bir eğitim modeli oluşturdukları açıktır (Çiydem ve Berat, 2019). İnsan severlere göre eğitimde düzenlemeler ilk olarak okullardan başlamalıdır ve öğretmen yetiştirmek eğitimin en asli görevi olarak ifade edilmelidir. Bu hareketin başında ise ünlü düşünür ve yazar Jean-Bernard- Basedow bulunur. Basedow da Rousseau’nun öğretilerine sıkıca bağlıdır ve bireye okuma alışkanlığı kazandırmak yönünde çalışmalarına ağırlık vermiştir. Frederic Rochow ise hayatını ve kalbini halk okullarının ilerleyip gelişmesi yoluna adanmış bir düşünür olarak ifade edilebilir. Hatta bu bağlı çalışmalarından dolayı kendisine “Prusya halk okullarının babası” denilmiştir (Ergün, 2016). Ulusal eğitimin ülküsünü tanımlarken; “Bireyin zihnini açmak, düşünceyi parlatarak geliştirmek, bilim ve sanatı, gerçeği arama ülküsünü daha geniş çapta yaşamak” ifadelerini kullanmıştır (Locke, 2007).

1.6. Laik Öğretimde Fransız Etkileri ve On Dokuzuncu Yüzyılda Pedagoji; Pestalozzi, Frobel, Girard

19. yüzyılın en önemli gelişmelerinin başında ilköğretimin zorunlu ve parasız hale sokularak herkese yaymaya çalışılması olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte öğrenciler daha yumuşak bir eğitime bağlanıp dönüşüm geçirebileceklerdi. Bu fikirleri hayata geçirmeye çalışarak düşünce ve ahlak eğitiminde büyük bir adım atan İsviçreli olan Pestalozzi, halk okullarının gerçek mimarı olmuştur (Asan, 2012). Elbette her düşünürün bir çizgisinin olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Pestalozzi ‘nin Rousseau’ya bir üstünlüğü varsa o da kendi çocuğunu yetiştirip büyütmesi olarak ifade edilebilir. Hayatının bir döneminde tamamen yazmak ile uğraşan Pestalozzi 1780 ‘de “Yalnız yaşayan birinin akşam saatleri” ile okullarda eğitimin içtenlikle gerçekleştirilmesi gerektiğini önemle vurgulamış bir yazar olarak belirtilebilir. Ancak Pestalozzi, belki de en kıymetli eseri olan “Leonard de Gertrude” ile çocuk eğitimin canlı bir örneğini yansıttığı yansıtarak, ahlak duyuları ve vicdanı yüceltmıştır. Kendi eğitim kurumlarını taşıyan bir eser olan “Gertrude çocuklarını nasıl yetiştirir?” eseri ile Pestalozzi, eğitsel olgunluğun zirvesine tırmanarak, bir yazar olmaktan çok

bir eğitimci olduğunu ispatlamıştır (Elkind ve Önden, 1999). Pestalozzi'nin eğitsel amacı olarak; öğretmeyi bir makine gibi gerçekleştirmeyi göstersek yanlış ifade etmiş olmayız. Başkalarının deneyimlerinden yararlanmayı bilmediği için ise Pestalozzi, bu eksikliği; "Biz hiçbir şey okumamalıyız, her şeyi bulmalıyız." düşüncesi ile eğitime bakmıştır (Elkind ve Önden, 1999). Öğretimi basamaklayan Pestalozzi, her bilim dalında öğrenim, basitten karmaşığa doğru gitmelidir diyerek seviye farklılıklarını azaltmaya çalışmıştır.

Bir diğer önemli düşünür olan Frobel çocuk eğitiminde öğrencilerin hareketlerini adım adım gözlerdi (Hergüner, 1992). Eğitim üzerindeki düşüncelerini "İnsan Eğitimi" adlı kitapta toplamıştır. Bir nevi Frobel kreş fikrinin babası olarak görülebilir çünkü "Çocuk bahçesi" adını verdiği okulunda çocukların oynayacağı eşyaları ortaya çıkarıp, şarkılar eşliğine ilk kez top oyunlarını oynatmıştır. Bu sayede çocuklara eğitim verenleri de bahçıvan olarak nitelendirmiştir. Oyun Frobel' in eğitim sisteminin köşe taşı haline gelmiştir. Girard' in eğitim hakkındaki düşünceleri ise, çocuğa sürekli soru sormak üzerine kurulmuştur. Bunu "Bu fena mıdır?" diye sorarak yapmaya çalışmıştır (Girard vd., 2010). İspanya ve Fransa 'da düşünceleri geniş alana yayılmıştır.

2. Spor Pedagojisi mi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi mi?

Eğitim ile pedagoji aynı anlama gelecek şekilde kullanılsa da pedagojiyi eğitimden ayıran birden fazla özellikten söz edilebilir. Bu özellikler pedagojinin eğitimden, uygulanan yöntem ve uygulanan hedef kitle bazında farklılıklar taşımasına temellendirilebilir. Bu farklılıkları maddeler halinde ifade etmek mümkündür.

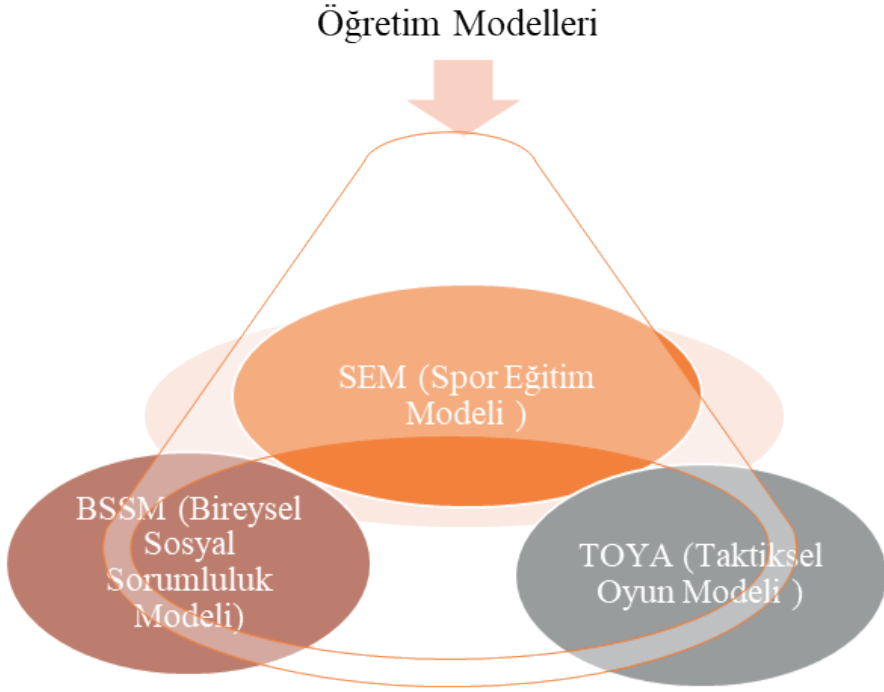
- Eğitim faaliyetleri öğrenci, öğretmen ve eğitim ortamı sarmalında gerçekleştirilen faaliyetler bütünü olarak ifade edilebilir. Eğitimin yeterli seviyede yürütülüp yürümediğini sorgulayan bireyin, eğitimde kullanılan yöntemin ne derece doğru olduğunu sorgulaması pedagoji olarak ifade edilebilir. Birey eğitime faaliyetlerine hayatının hemen her döneminde katılabilir. Ancak pedagojinin daha çok çocuk eğitimini yönelik olması, eğitim ve pedagoji arasında bir araç olarak ifade edilebilir.
- Eğitim ve öğretim uygulamaları bir standarda bağlı yürütülen faaliyetler bütünü olarak ifade edilebilir. Pedagoji ise bu faaliyetleri düzenleyerek, eğitimi karmaşıklıktan kurtaran daha çok bilimsel olmaya davet eden bir bütündür.

- Eğitim faaliyetleri bireyin öğrenme sürecidir. Pedagoji ise bu süreci daha verimli hale getirmeye çalışmak için kullanılan yöntem, teknik ve stratejilerin kullanılması olarak ifade edilebilir.
- Pedagoji, ABD’de Herbart’ın G.Stanley Hall ve John Dewey’in etkileri sonucu bir eğitim psikolojisi olarak ifade edilmektedir (Eker, 2007).
- Eğitim faaliyetleri daha çok uygulamaya yönelik iken, pedagoji faaliyetleri daha çok teorik zeminde kendini gösteren disiplinler olarak tanımlanabilir.
- Pedagoji henüz gelişim çağındaki çocukları merkezine alırken, eğitim bilimleri hemen her yaştaki bireyleri merkezine konumlandırabilir.
- Eğitim bilimlerinin özünde bireye bir şeyler öğretmek yatarken, pedagoji faaliyetleri kapsamında süreçte yer alan bireylerin mutlu olmasını da kendisine amaç edinir.
- Eğitim bilimleri faaliyetlerinde öğreticinin iradi eylemleri yer alırken, pedagoji bu eylemler esnasında hem öğreticinin hem öğrenenin iradesini dikkate alır.
- Eğitim pedagojinin bir alt kümesi olarak ifade edilebilir. Pedagoji eğitim üzerine düşünme, fikir yürütme niteliği taşımaktadır (Kansu, 1930).

Sporun, eğitim ve pedagoji ile ortak tabanda bulunduğu birçok noktanın olduğu söylenebilir. Bunlardan biri bireyi grup ve takım etkinlikleri yoluyla işbirliğine sevk etmesidir. Yani spor bireye sorumluluk alma ve bu bilinci geliştirmesi yönünde destek sağlar. Öte yandan spor içerisinde hırs barındırması yönüyle eğitim bilimleri ve pedagojiden ayrı özellikler taşıyabilir. Eğitim bilimleri çeşitli öğretim modelleri mevcuttur. Ancak bazı öğretim modelleri sadece beden eğitimi ve spor alanına yönelik geliştirilmiştir.

3. Spor Pedagojisinin Bilimsel Temelleri

Eğitimin her branşında olduğu gibi beden eğitimi ve spor öğretimi alanında da alana özgü öğretim modelleri vardır. Bu modeller ve modellerin araçları aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

Şekil 1. Beden Eğitimi ve Spor Alanına Özgü Öğretim Modelleri

Tablo 1. Beden Eğitimi ve Spor Alanına Özgü Öğretim Modelleri

SEM	<p>Darly Siedentop tarafından geliştirilen SEM, öğrenci merkezlidir. Programın organizasyon merkezine sporu koyar ve öğrenciler sadece oyuncu olarak değil farklı sorumluluklarla da görev alırlar. Modelin ana hedefi; becerili, bilgili ve istekli spor insanları yetiştirmektir.</p> <p>SEM Aşamaları</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spora özgü beceri ve fiziksel uygunluğu geliştirmek, • Spora özgü stratejileri uygulayabilmek ve bunları takdir etmek, • Sportif etkinliklere gelişimine uygun düzeyde katılmak, • Sportif etkinlikleri planlama ve yönetimini paylaşmak, • Sorumlu liderlik özellikleri göstermek, • Ortak hedeflere ulaşmak için takımla birlikte etkili çalışmak, • Spora anlam veren ritüel ve gelenekleri takdir etmek, • Sporla ilgili konularda mantıklı karar vermek için gerekli kapasiteyi geliştirmek, • Hakemlik ve antrenörlük ile ilgili bilgiyi geliştirmek ve uygulamak, • Okul dışı sportif etkinliklere gönüllü olarak katılmak.
TOYA	<p>Bunker ve Thorpe'un "Oyunları Anlamayı Öğretme Modeli" üzerinden türetilmiştir. Öğrenenlerin ön öğrenmelerinin üzerine yenilerini koydukları bilişsel öğrenme kuramının özelliklerini sahip olup, taktiksel problemi kullanma ve motor performanstan önce bilişsel öğrenmeye vurgu yapma ön plandadır.</p> <p>Taktiksel Oyun Modeli Uygulanışı</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oyun kategorilerinden hangisinin kullanılacağı seçilir. • Oyun odağı belirlenir. • Seçilen branşın taktiksel yapısı ortaya koyulur. • Derse girişte uyarlanmış bir oyun ortaya koyulur. • İlk oyun sonrasında taktiksel problemi çözmeye yarayacak keşfettirici sorular sorulur. • Ders odağını oluşturan beceri yada harekete yönelik oyun temelli etkinliklerle çalışmaya başlanır. • Beceri çalışması tamamlandıktan sonra ilk baştaki oyuna tekrar dönülür.
BSSM	<p>Bireysel Sosyal Sorumluluk Modeli, 1978 de Don Hellison tarafından geliştirilmiştir. Öğrencilerin kendi öğrenme sorumluluklarını alma yeteneklerinin olduğu varsayılmaktadır. Hem kendilerinin hem de diğerlerinin iyi olmalarını sağlamak için 5 seviye vardır.</p> <p>Sorumluluk Seviyeleri ve Bileşenleri</p> <p>1.Seviye-Başkalarının haklarına ve duygularına saygı: Öz-kontrol, Başkalarının doğrularına saygı, Sorunların çözümünde demokratik ve barışçı olma alt maddelerinden oluşmaktadır.</p> <p>2.Seviye-Çaba ve işbirliği: Yeni görevler deneme, kendi gücünü keşfetme, Takım lideri ile çalışırken işbirliği ve Zoru denemeyi öğrenme ana özellikleridir.</p> <p>3.Seviye- Öz-yönetim: Bireyin bağımsız çalışması, hedef koyma ve akran baskılarına dayanması, öğretmen denetimi olmadan görevi tamamlaması ve öz-değerlendirme yapabilmesinden oluşmaktadır.</p> <p>4.Seviye- Başkalarına yardım etme: Başkalarının ilgi ve ihtiyaçlarına duyarlı olup, bireysel ve grupla çalışırken iyi olmaya katkı sağlama ve yargılamadan dinleme bu seviyenin en önemli aşamalarıdır.</p> <p>5.Seviye- Hayata transfer: Son seviye olan ve fikirleri spor salonu dışında deneme, okul dışında iyi rol model olma, evde kendi fiziksel uygunluk programını yapma ve toplumda başkalarına öğretme aşamalarından oluşmaktadır.</p>

Not: SEM (Spor Eğitim Modeli), TOYA (Taktiksel Oyun Modeli), BSSM (Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Modeli)

SONUÇ

Spor pedagojisi, eğitim ve öğretim ile ilgili süreçte yer alan unsurlar arası ilişkileri yöneterek öğrenenin süreç sonu öğrenme çıktılarını artırmasını kendisine hedef edinir. Bu anlamda spor pedagojuna sporcuların davranışlarında olumlu yönde değişim sağlamaya çalışan bir eğitimci gözüyle bakmak yanlış olmayacaktır. Bireyin “Nasıl öğrenirim?” sorusuna yanıt olarak spor pedagoğu “Ne öğreteyim, nasıl öğreteyim” sorusuyla cevap bularak, öğreteceklerini kategorize eder ve işe koyulur. Burada önemli olan uygun stratejinin seçilip uygulamaya konulmasıdır. Model temelli beden eğitimi ve spor öğretiminde alana özgü öğretim modelleri olarak açıkladığımız SEM, TOYA ve BSSM'nin aşamaları ve işlem adımlarını önceki bölümde açıklanmıştır. Bu üç öğretim modelinin daha verimli olabilmesi adına, dikkat edilmesi gereken bazı özellikler mevcuttur. Bunlar:

Beceri Kazanma-Teknik: Sporcuda kalıcı bir mekanizma şeklinde işleyebilen beceri kazanımı için üzerinde önemli vurgular barındıran planlı çalışmalar son derece önem taşımaktadır. Beceri kazanımı faydalı şekilde kazanıldığında bireye oyun içine kolaylık sağlamaktadır. Bir süre sonra beceriyi edinen sporcu mükemmelleşir ve bireyin spor pedagojisinin amacına ulaşmasını sağlar (Gürbüz, 2017).

Yöntem ve Stratejileri Kusursuz Uygulama: Kuşkusuz, beceriyi öğrenme yolları strateji ve teknik kullanımından geçer. Kritik döneme ve olgunlaşmaya uygun hareketler doğru strateji ile kullanıldığında hedeflere ulaşmak daha kolay olacağı için, uygun stratejinin seçilip üzerinde durulması sürece katkı sunacaktır.

Doğru Tercih ve Tarafsızlık Olabilme: Sadece kendi çıkarına odaklanmayıp, fair play ruhunu üstün tutan bir sporcu yansız karar vererek sporda fair play duygusunun gelişimine katkı sağlar. Bu sebeple duyguları ön planda tutmayan bir birey spor pedagojinin amacına hizmet ederek ortak kazanımları gün yüzüne çıkartır.

Alıştırma Motivasyonunu Artırma: Beceri kazanımı için gerçekleştirilen müsabaka dışı alıştırma ya da müsabakaya başlamadan önce sporcunun sahip olabileceği motivasyon durumu ve gerekli pekiştiricileri kullanmak, bireyin sürece etkin katılımını artırır. Dolayısıyla öğrencileri kırmadan incitmeden dönüt düzeltme sağlamak ve gerektiğinde ipucu vermek motivasyonu artırıcı eylemler olduğu için, spor pedagojisi açısından istenilen özellikler daha fazla gözlemlenebilir.

Performans Gelişimi: Performans, sporcunun ortaya koyduğu ve elinden gelen, yani yapabildiklerinin ne derece istenilenle örtüştüğüdür (Biçer,

2018) . Söz konusu performans sadece fiziksel değil, mental olarak da sporunun sergilediği emek neticesinde ne derece verim elde ettiği ile ilgilidir. Pedagojinin sahip olduğu ilkeleri çerçevesinde bir spor pedagoğu, sporcusunun davranışlarını bir adım daha ileriye taşımak adına çaba sarf eder. Nitekim etkili spor pedagojisi için bu özelliklerin yanında gerçekleştirilmesi gereken basamaklar mevcuttur. Kamil Erdem'e göre bu basamaklar ilgi, özdeşleşme ve analiz şeklinde sıralanabilir (Sökmen ve Şimşek, 2016).

İlgi: Sporcu gerçekleştirmeyi hedeflediği spor branşına karşı alaka duymalıdır. İlgi bu noktada eksik ise motive yoluyla üst noktaya taşınabilir. Sporunun ilgisinin bir nevi antrenöre bağlı olduğu ve antrenörün de gelişmeleri takip eden güncel bir yapıya sahip olması, kuşkusuz sporcunun ilgisini artıracaktır (Erdem, 1992).

Özdeşleşme: Özdeş olma, kişinin yaptığı işle kendisini bir bütün olarak hayal etmesi, kendisini ait hissetmesi olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla pedagojik anlamda özdeşleşme ise, işine coşku ile bağlı olmayı ifade eder demek doğru olacaktır. Öğretici kişi, öğreteceği konu ya da konuları ilginç ve merak uyandıran bir tarzda ifade ederse, öğrenen daha heyecanlı yaklaşım öğrenme isteğindeki artışı fark edecektir (Erdem, 1992).

Analiz: Sporcuların uygulamaları ve antrenörün müsabaka ya da antrenman hakkında gösterdiği uygulamalar farklılıklar taşıyabilir. Bu noktada istenilen uygulamalara yönelik doğru adımları saptama yolunda edinilen ve uygulanan yöntemlere analiz demek yanlış olmayacaktır (Kayhan ve Erdem, 2019).

KAYNAKLAR

- Akbulut, A. (2016). Müslüman zihnin oluşturulmasında ve geliştirilmesinde ke- lam ilminin işlevi. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 27(3), 220-234.
- Altıparmak, İ.B., Durakoğlu, A. (2018). Bir rönesans dönemi ütopyası olarak “Yeni Atlantis” adlı eserin sosyolojik analizi. *Turkish Studies*, 13(22), 75-90.
- Arnold, A. (1995). *Çocuğunuz ve oyun*. (Çev. Ahmet Gümüş). Denge Yayınları.
- Arslan, A. (1995). *İlk çağ felsefe tarihi*. 4. Basım. İstanbul Bilgi Üniv. Yayınları.
- Asan, H.T. (2012). *Türk eğitiminde iktidar-eğitim ilişkileri ve insan yetiştirme po- litikalarının Michel Foucault’un Panoptikon metaforuna göre incelenmesi (1795-1946)*. Doctoral dissertation. Marmara University, Turkey.
- Aurelius, M., & Ceren, Y. E. (2019). *Kendime düşünceler*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ayyıldız, F.V. (2017). Felsefeden iktisada, iktisattan krizlere, krizlerden de Türki- ye’ye dersler. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 220-249.
- Biçer, T. (2018). *Yaşamda ve sporda doruk performans: Başarının zihinsel dinamik- leri*. Beyaz Yayınları.
- Bozaslan, M. (2020). İslam medeniyetinin bilim ve teknolojiye katkıları x. yüzyıl İslam âlimleri örneği. *Atlas Journal*, 6(31), 657-664.
- Coşkun, O. (2017). Yabancı dil öğretiminde eylem odaklı yaklaşım. *Dil ve Ede- biyat Araştırmaları*, 16(16), 83-101.
- Çalık, O. (2016). Cizvit Eğitiminde Ödül ve Ceza. ATA Bahri (Ed).İçinde *Ig- natius Loyola Ve Cizvit Okullarının Eğitim Anlayışı*. (53-63).
- Copleston, F. (2022). *Aristoteles*. (Çev: O. Yardımlı). İdea Yay.
- Çelenk, İ. (2015). *Örgütlerde duygusal zeka ve psikolojik yıldırma: Bir araştır- ma*. Master’s thesis. Pamukkale University, Turkey.
- Çiydem, E., & Berat, A. H. İ. (2019). II. Meşrutiyet dönemi okul öncesi eği- tim alanında pedagojik yaklaşım ve etkilenmeler. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 8(1), 24-43.
- Dikyol, D.Ç. (2016). Antik Yunan’dan bir eğitim modeli: Sparta. *Mediterrane- an Journal of Humanities*, 6(2), 189-207. doi:10.13114/MJH.2016.293
- Eker, S. (2007). *John Dewey’in pragmatik politik düşüncesi ve politikada pratik meş- ruiyet sorunu*. Doctoral dissertation, Bursa Uludağ University, Turkey.
- Elkind, D., & Öngen, D. (1999). *Çocuk ve toplum: Gelişim ve eğitim üzerine denemeler*. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No: 3.
- Erdem, K. (1992). *10-12 yaş grubu futbolcularda video-teyp aracılığıyla futbol tekniklerinin öğretimi sözel öğretim yöntemiyle eğitim görenlerle kıyaslanma- sı*. Doctoral dissertation, Marmara University, Turkey.

- Ergün, M. (2016). Modern öğretmen yetiştirme sistemlerinin kurulması ve gelişmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 9(3), 347-378.
- Ertürk, S. (1994). *Eğitimde program geliştirme*. Meteksan Yay.
- Genç, N., & Döner, Ş. (2021). Kadın, ailenin dahiliye nâzırıdır. Bir Osmanlı kadın dergisi: Parça boğçası. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 19(38), 815-860.
- Girard, R., Yaman, M., & Er, Y. (2010). *Kültürün kökenleri*. Dost Kitabevi.
- Günay, T., & Gürbüz, B. (2021). Eğitimde bireyi anlamak ve gizil yetenek. *IK-SAD Journal*, 7(27), 75-85.
- Gündüz, M. (2016). Eğitim ritüelleri. *İnsan ve Toplum*, 6(2), 155-163. doi:10.12658/human.society.6.12.D0134
- Gürbüz, S.E. (2017). *Türkiye’de uluslararası ilişkilerin lisans eğitiminde gizli müfredat ve oryantalizm: Eleştirel pedagojik bir yaklaşım*. Master’s thesis, TOBB University, Turkey.
- Hergüner, G. (1992). Eğitim-spor ilişkisi. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 7(1), 63-66.
- Hiriyyana, M., & Aydın, F. (2011). *Hint felsefesi tarihi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kale, R., & Erşen, E. (2003). *Beden eğitimi ve spor bilimlerine giriş*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Kara, N.Ş., Çetin, M., Dönmez, A., ve Çağın, M. (2020). Bilişsel esneklik ile yaşamın anlamı arasındaki ilişki: Spor bilimleri fakültesi öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Türk Spor ve Egzersiz Dergisi*, 22 (1), 142-149.
- Kara, M., Özşarı, A., Kara, N.Ş., & Çetin, M.Ç. (2023). Sportmenlik ve affetme esnekliği: Genç karate sporcuları araştırması. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 11(29), 56-68.
- Karaharman, M. M. (2021). *Özgürlük ve toplum ilişkisi bağlamında modern dönem siyasal düşüncesinin gelişimi*. Master’s thesis, Kırıkkale University, Turkey.
- Kansu, N. A. (1930). Türkiye maarif tarihi hakkında bir deneme. Nadir Yay.
- Kansu, I., & Kansu, M. A. (2011). *Cumhuriyet eğitim devriminin mülkiyeli mimarı Nafi Atuf Kansu (1890-1949) yaşamı ve yazıları*. Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yay.
- Kayhan, R. F., & Erdem, K. (2019). Spor eğitimi alan üniversite öğrencilerinin antrenörlük mesleğine tutumlarının incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(68), 1415-1421.
- Kırkız, M. (2014). El-Ezher özelinde Mısır’da klasik ve modern eğitim. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 14(1), 167-189.
- Knowles, M. S., Holton, E. F., & Swanson, R. A. (2015). *Yetişkin eğitimi*. (Çev: O. Gündüz). Kaknüs Yayınları.

- Locke, J. (2007). *Some thoughts concerning education: (Including of the conduct of the understanding)*. Courier Corporation.
- Madrid, M. J., Maz-Machado, A., López-Esteban, C., & León-Mantero, C. (2022). Aspectos didácticos presentes en libros de aritmética publicados en castellano en el siglo XVI. *History of Education & Children's Literature*, 17(1), 99-119.
- Narman, S. (2004). *Ceride-i ilmiyye çerçevesinde son devir kelâm çalışmaları*. Doctoral dissertation, Bursa Uludag University, Turkey.
- Orhan, R., & Ayan, S. (2018). Psiko-motor ve gelişim kuramları açısından spor pedagojisi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 523-540.
- Özgül, Ş. (2020). Kant'ın ahlak eğitimine dair görüşleri. *Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Bilgi Şöleni Tebliğ Metinleri*, 61.
- Özsarı, A., & Fişekçioğlu, İ. B. (2023). Spora yönelik tutum, sosyal güvende hissetme ve memnuniyet ilişkisi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 6(2), 658-669. <https://doi.org/10.38021/asbid.1282306>
- Özsarı, A., Kara, M., Çetin, M.Ç. & Kara, N.Ş. (2023). The relationship between sportsmanship and happiness: A research on martial arts athletes. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences*, 6(1), 248-258. <https://doi.org/10.53353/atrss.1134462>
- Rousseau, J. J., & Günyol, V. (2007). *Toplum sözleşmesi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- San, H. (1990). Bilimsel sporun anlamı ve tarihi. *Spor Bilimleri*, 1, 257.
- Sevim, Ş. (2019). *Çocuk eğitimi ve aile*. Ekin Yayınları.
- Silier, Y. (2016). *Özgürlük yanılması: Marx ve Rousseau*. Yordam Kitap.
- Sökmen, A., & Şimşek, T. (2016). Örgütsel bağlılık, örgütle özdeşleşme, stres ve işten ayrılma niyeti ilişkisi: bir kamu kurumunda araştırma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 606-620.
- Sönmez, A. (2013). *60-72 aylık dezavantajlı çocuklar için hazırlanan ilköğretime hazırlık oyun destek programının çocukların ilköğretime hazır bulunuşluk düzeyine etkisi*. Doctoral dissertation, Marmara University, Turkey.
- Stein, M. (2017). *Allgemeine Pädagogik: Mit 14 Abb. und 25 Tabellen, Mit 56 Übungsaufgaben*, (3215).
- Şalgam, M., & Koçak, K. (2021). *Türk bozkır kültüründe eğitim*. Master's thesis, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Turkey.
- Tekin, Z., & Karaca, A. M. (2019). Cizvit Misyonerlerinin Kayseri'deki Eğitim Faaliyetleri: II. Abdülhamid Dönemi. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(4), 508-525.
- Tong, R. P. (2006). *Feminist düşünce*. Gündoğan Yayınları.
- Üstel, F. (2016). *Makbul vatandaş'ın peşinde: II. Meşrutiyet'ten bugüne vatandaşlık eğitimi*. İletişim Yayınları.

Sporda Kariyer Yönetimi

Aylin Uğurlu¹

Özet

Geçmişten günümüze değişen çevre koşulları, teknoloji ve ihtiyaçlar ile insanların hayattan beklentileri artmış ve böylece rutin hayatın içerisinde iş hayatında geçirilen sürede artış başlamıştır. Yaşamın döngüsü için belli hedeflerin gerçekleşmesinde alınan eğitim, donanım ve birikimin vermiş olduğu etkiyle mesleki seçimler ve kariyer yolları şekil almaktadır. Bu noktada istenilen statüye ulaşabilme sürecinde stratejik kariyer planları ve hedeflere ulaştırılan uygun hedefler ile tehdit unsuru oluşturan sorunsalların önceden belirlenmesi gerekmektedir. Günümüzde spor sektöründe birçok endüstrinin var olması toplumda yer alan tüm kuşakların olumlu yönde ilgisini çekmekte ve sporda çevrelerinde çalışabilme popülaritesini arttırmaktadır. Bunun yanı sıra sporun mesleki olarak globalleşmesi, uzmanlaşma ve kariyerde ilerleme isteğinin artması sonucu mesleki istihdamda artışı ve birtakım zorlukları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu noktada yönetim bilimleri çatısı altında açıklanan kariyer ve kariyer yönetim yaklaşımları, kariyer engelleri ve kariyer yönetiminin temelleri, endüstrileşen spor sistemi içerisinde açıklanmaya çalışılacaktır.

1. Giriş

Birçok sektörde olduğu gibi spor alanında da kariyer kavramı, artan yaşam standartları ile daha da belirginleşen bir kavram haline gelmiştir. Küreselleşmenin etkisiyle spor ve o sporu temsil eden ülkelerin başarıları, görünürlükleri ve spor sektörünün endüstriyel bir platform haline geliyor olması spor yönetim sistemi içerisinde kariyer yönetimi, hızla ilgi görmeye başlamıştır. Bu gelişim ve değişim ekseninde, spor alanında kariyer yapacak kişiler için güncel başarı metodlarını takip etmek ve oluşabilecek engelleri belirlemek kariyer basamaklarını belirleme konusunda etkilidir. Spor endüstrisinde aktif olarak çalışmakta olan ya da çalışmak için yetiştirilen spor

1 Dr. Öğretim Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, augurlu@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5148-7061

insanlarına çağdaş, modern ve güvenilir bir spor ortamı yaratmak oldukça önemlidir. Özellikle spor alanında çalışmak üzere eğitim veren spor bilimleri fakültesinde, mesleki olarak gerekli donanımın sağlanması, spor sektöründe kariyer basamaklarında oluşabilecek engeller ve çözüm yolları kariyer yönetiminin bir parçası olmuştur.

Bu bağlamda spor endüstrisi alanında kariyer yönetimiyle ilgili bilgilerin verildiği bu bölüm kapsamında kariyer ve kariyer yönetiminin temelini içeren kavramlar, sporda sıklıkla görülen bazı kariyer engelleri ve yeni kariyer yönetimi yaklaşımları ele alınacaktır. Ayrıca ortaya çıkarılan bilgiler ışığında spor örgütlerinin kariyer yönetiminin uygulanabilirliğine ilişkin çeşitli öneriler sunulacaktır.

1.1. Kariyer ve Kariyer Yönetimi Kavramları

Uzun yıllardır üzerinde bilimsel ve akademik yönden çalışmaların yapıldığı, ayrıca uygulama ve planlama yönünden birçok alanla ilişkili bir disiplin olarak görülen kariyer terimi, alan yazında özel bir disiplin olarak görülmektedir. Kariyer kısaca, insan hayatını çeşitli alanlarda boyutlayan işle ilgili deneyim alanı olarak tanımlanabilir. Teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve büyüme ile bunlara bağlı olarak işlerin yapılış biçimindeki değişimler kariyerin yapılanmasını etkileyen önemli faktörler olarak görülmektedir (Greenhaus, Callanan & Godshalk, 2009). Kariyer kelimesi genellikle meslek kavramı ile karıştırılsa da, esas olarak 'meslek' terimi, insanların aldıkları eğitim ve edindikleri bilgi, birikim ile belli kuralları olan iş olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022).

Bireysel ve örgütsel olarak iki kategoride de incelebilen kariyer kavramı, bireysel olarak, kuşkusuz kariyerini planlamakta olan kişinin, kendi öz benliği ile ilgilidir. Birey çalışma hayatında ve içinde yer aldığı kurumda konumunu ve gelecek misyonunda kendini nerede ve nasıl görmek istediğini belirlemelidir. Bireysel yönelim olarak ifade edilen bu sistem içerisinde çalışan kişi, 'kendini gerçekleştirme' olgusu içerisinde hedeflerini yerine getirmeye çalışır. Bu motivasyon sayesinde birey kariyerinde ilerlemek, kendini geliştirmek ve kalifiye olma ihtiyacı içerisinde olacaktır. Örgütsel boyutta ise, kurum, kendi amaçlarını ön planda tutarak bireylerin iş ortamında nereye ulaşmak istedikleri ve bu noktaya hangi yollarla ulaşabileceği konusunda çalışanlarla etkili iletişim kurmalı ve çalışanlara ihtiyaç duyulan danışmanlık hizmetlerini sağlayarak hedefe ulaşmalarını kolaylaştırma yolundaki sorumluluğu üstlenmelidir (Taşhyan, Ülkü Arı ve Duzman, 2011; Şimşek ve Öge, 2007). Dolayısıyla bireyin kariyer yönetiminde kariyer yollarının kariyer aktörü tarafından şekillendirildiği ve kariyerindeki gelişimde uyumlanma ve kişisel

yeteneklerin bireysel kaynakların önemli hale geldiği yeni kariyer biçimi yaygınlaşmaya başlamıştır (Aytekin, 2022).

Kariyer, geçmiş zamana birçok insan için daha az tahmin edilebilir ve daha çeşitli olmakla beraber, örgütlerde kendi bünyelerinde mevcut iş rolleri ve kariyer türlerini etkileyecek şekilde biçim, strateji ve boyutu değiştirmek durumunda kalabilirler. Bu koşullarda kariyer yönetiminin hem bireyler hem de örgütler için zor ama gerekli olduğu söylenebilir (Arnold, 2002). Günümüzün iş ortamında, kurumlar, insan varlıklarının destekleyici ve geliştiricisi olarak işlev gören kariyer yönetim sistemlerinde önemli bir rol oynamaktadır. “Kariyer gelişimi için örgütsel destek” veya “örgütsel sponsorluk” olarak da bilinen örgütsel kariyer yönetimi, kurumlarda yer alan personellerin kariyer başarısını desteklemek ve artırmak için sağladığı programları, süreçleri ve yardımı ifade eder (Kong, Cheung & Song, 2012; Baruch, 2006; Ng ve diğ., 2005).

1.1.1. Kariyer Engelleri

Kariyer engelleri kavramı ilk olarak kişinin kariyer amaçlarına ulaşmasına engelleyen dış engeller veya ilgi eksikliği gibi içsel engeller olarak ifade edilmiştir. Bazı kuramcılar kariyer engellerini bireyin aile desteğinin olmaması, ekonomik problemler, kişisel gelişim ve eğitim açısından yetersizlik gibi kişisel engelleri öne sürerken, bazıları yetersiz ücretin verilmemesi, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, etnik azınlık gibi çevresel etmenler açısından değerlendirmektedir (Bozkurt, 2019; İnandı, 2009; Lent, Brown ve Hackett, 2000). Bununla beraber farklı ırk, dil ve etnik kökenden, farklı sosyoekonomik düzeyden etkilenen çalışanların kariyer süreçlerini açıklayan kuramların ve araştırmalarda yer verildiği görülmektedir (Patton, Creed, ve Watson, 2003).

1.1.1.1. Kayırmacılık

İltimasçılık olarak da ifade edilen kayırma kavramı kamuda ya da diğer kurumlarda çalışan kişilerin üst düzey yöneticileri tarafından aile ya da kan bağı olan kişileri, aynı okuldan mezun ya da askerlik gibi çevrelerden elde ettiği arkadaşlarını, aynı siyasi ideolojiye sahip kişileri adaletsiz ve eşitlikçi bir şekilde diğer çalışanlardan kayırması eylemidir (Argon, 2016). Kayırmacılık kavramında başarısız ve liyakatsiz çalışanların daha kolay yükseltildiği sistem yer almaktadır. Burada daha çok itaat ve sadakat ilkelerine vurgu yaptığı görülmektedir. (Özkanan ve Erdem, 2014).

Kayırmacılık, yakınlık derecesine ve türüne göre nepotizm (akraba kayırmacılığı), siyasi kayırmacılık (partizanlık), kronizm (eş-dost

kayırmacılığı) olarak iş yerlerinde görülebilmektedir. İş hayatında nepotizm uygulamalarının kayırılan açısından etkileri bulunmaktadır. Bu uygulamalar, iş ortamı açısından da adaletsizlik duygusunun hakim olduğu bir ortamın oluşmasına sebep olmakla beraber ilerleyen süreçlerde iş kaybına ve başarısızlığa da sebep olmaktadır. Öyle ki, personel alımında açık ve net olmayan işe alım, terfi edilme ya da performans değerlendirme durumlarında negatif olarak etkilendikleri ve buna benzer yönetim sistemlerinin çalışan bireylerde kariyer endişesine zemin oluşturduğu ifade edilebilir (Hazel, Üçok ve Küçük, 2021).

Kronizm; devlet sektöründe çalışan bireylerin ve ayrıca diğer kurum çalışanlarının işe alım ve konumlandırma süreçlerinde eşitlik ilkeleri yerine eş-dost ilişkilerinin göz önüne alınması şeklinde yapılan bir kayırmacı davranış türüdür. Bu noktada nepotizmden farklı olarak kayırılan birey ya da bireyler akraba değil; eş-dost, tanıdık vb. kişilerdir (Özer ve Çağlayan, 2016). Kronizmin, bireysel ve örgütsel boyutta ciddi boyutta olumsuzluklara neden olmaktadır. Kişilerin hak etmedikleri halde terfi basamaklarını normal olması gereken süreçten daha hızlı yükselmeleri söz konusu olabilmektedir. Bu sorunsalın diğer çalışanlar açısından hoş karşılanmamasıyla birlikte, işten çıkarılma gibi birtakım kaygılarla katlanılmak durumunda bırakılabilir (Erdem, Çeribaş ve Karataş, 2013).

Kavasoglu ve Yenel (2018), Türk spor yapılanmasında kayırmacılık ilişkili temellerin yaygın olduğunu, özelliklede futbolda yaşanan kayırmacı pratiklerin güçlüden yana olma gibi toplumsal değerlerin varlığına işaret etmektedir. Hakemler tarafından faul, taç, ofsayt kararı, sarı ve kırmızı kart gösterme, uzatma süresi, penaltı kararı, gibi oyun içindeki pek çok kararlar kayırmacı tutum sergilendiğini hakem yöneticilerinin ise hakem atamaları, klasman yükselmeler, cezalandırma ve performans değerlendirme gibi boyutlarda kayırmacı tutumda bulunduğu belirlenmiştir. Futbolda kayırmacılığın, akraba kayırmacılığı (nepotizm), eş-dost kayırmacılığı (kronizm), hemşericilik ve siyasi kayırmacılık (partizanlık) gibi türleri bulunmaktadır. Branş açısından spesifik olarak değerlendirildiğinde, kayırmacılık, futbolun ve hakemlik kurumunun başarısını olumsuz etkilemekte ve futbolun kurumsallaşmasını engellemektedir.

1.1.1.2. Ay Işığı Sorunu

Günümüz çalışma koşullarında birçok sektöründe yer alan bireylerin düzenli olarak yaptığı işten bir süre ayrı olarak başka işler yaptığı görülmektedir. Çalışanları bu davranışa yönlendiren sebepler çalışanın aldığı maaşın kendisini ya da ailesini tatmin etmemesi ve tecrübe kazanma

isteği gösterilebilir. Ancak bu durumu örgütler kendileri için tehdit olarak algılayabilir ya da tersine, yapmakta oldukları genel işlerini aksatmadığı sürece göz yumulabilir.

Ay ışığı sorunu, çalışanların bağlı oldukları kurum dışında farklı bir örgütte haftada on iki veya daha fazla sürede düzenli olarak farklı bir iş alanı ya da iş yerinde çalışmasıdır. Bu soruna ay ışığı denilmesinin sebebi düzenli bir işe sahip olan kişinin genellikle rutin işinin dışında kalan akşam saatlerinde gizli bir şekilde ek olarak çalışmasıdır. Ancak, ek işlerin sadece akşamları değil, gün içerisinde farklı saatlerde de yapılabildiği görülmektedir. Bu noktada temel işin kaybedilmesi, işten çıkarılma ya da işe tam olarak yoğunlaşıp ilerleyebilme konusunda motivasyonun azalması temel sorunlar olarak görülmektedir (Çalık ve Ereş, 2006; Öner, 2012).

Bir antrenörün aynı çalışma döneminde farklı kulüplerde, farklı görevlerde bulunması, bir beden eğitimi öğretmenin okulda öğretmenlik dışında spor salonunda çalışması ya da dışarıda özel ders vermesi ay ışığı sorununa örnek olarak verilebilir. Bu noktada kişinin tam kapasitesinin farklı yerlere kanalize edilmesi çalışanı maddi açıdan güçlendirebilir, fakat kariyer yolunda odaklanarak elde edeceği başarıları gösterilen yorucu performansları nedeniyle engelleyebilir.

1.1.1.3.Kariyer Platosu (Kariyer Düzleşmesi/Durgunluğu)

Alan yazında kariyer düzleşmesi olarak da ifade edilen kariyer platosu kavramı, çalışanın kariyer sürecinde duraklamasıdır. Diğer bir ifadeyle kişiler kariyer basamağının herhangi bir noktasında dengelerini kaybederek ilerlemelerini durdurabilmektedir (Taş ve Aytaç, 2021). Kariyer platosuna maruz kalan çalışanların bir müddet sonra kariyerlerinde yükselebileme ihtimali düştüğü için kurumdan ayrılmak, işi bırakmak ve farklı bir yerde işe başlayarak başka fırsatları değerlendirme isteği ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla işten ayrılma niyetinin artmasıyla iş motivasyonunuzda düşüş ve kariyerde duraksama devreye girebilmektedir. Böylece kariyer sürecinde ilerleyememek, çalışanın ekonomik problemler, iş güvensizliği, güç, statü gibi kaynaklara ulaşımı etkileyeceği için kaygı durumunda yükselmeye sebep olabilmektedir (Aybas, 2023).

Spor sürekliliği olan, sürekli gelişimi içinde barındıran, hem yöneten hem de yönetilenler açısından dinamik bir kavramdır. Bu noktada çalışanların kendilerini geliştirme isteği durumunda üstlerin bu durumda çalışana izin vermesi ve günceli takip etmesine izin vermesi önem arz etmektedir. Çalışanın finansal açıdan desteklenmesi ve kendini geliştirmesi noktasında tek bir örgüt içerisinde hareket etmesi hem organizasyonun devamlılığı

hem de çalışanın kariyer basamaklarında hedefine ulaşmasını ve verimin artmasını sağlayabilir. Özellikle sporun devlet eliyle yürütülen kurumlarda çalışanların yükselebilecekleri ya da terfi olacakları bir birimin olmaması ya da bu dinamik sektörde güncelin takip edilmemesi sonucu kariyer platosu sorunu oluşabilmektedir.

1.1.1.4. Cinsiyete Dayalı Kariyer Engelleri

İlkel toplumlardan bu yana kadınlar, anaerkil yapı ile birlikte toplumda önemli ve üstün; aile içerisinde ise güçlü ve kıymetli anne figürü iken, tarım devrimi ile birlikte sahip oldukları bu statüyü üretim sürecinde erkeklerin otoriter bir şekilde güçlü kesimi sembol etmeleri ile kısmen yitirmeye başlamışlardır. Küreselleşen dünyada yaşanan değişiklikler, kadınların kariyer basamaklarında karşılarına çıkan aile yaşamı, verdikleri mücadeleyi kolaylaştırmaktan ziyade daha da zorlaştırmıştır. Cinsiyete dayalı bir mücadeleye dönüşen bu durumun kaynağı ise kadınların yetenek ya da yetkinlik düzeylerinin erkek çalışanlardan düşük olması değil, sahip oldukları biyolojik cinsiyettir (Ayoğul ve Baraz, 2020).

Kadın yöneticilerin kariyerlerinde ilerleyeme bariyerleri onların çoklu rol üstlenmesi, kadınların kişisel tercih ve algıları, organizasyon ve kurumun kültürü, kurumsal politikalar, yönlendiricilerin yer almaması, iletişim ağlarının zayıflığı ve dâhil olamama ve mesleki ayırım yapılması gibi gerekçeler olabilir (Leblebici ve Karcıoğlu, 2014). Alan yazın incelendiğinde cinsiyete yönelik kariyer engellerinin birçok sebebi olduğu ve bu sebeplerin çeşitli teorilere dayandırıldığı görülmektedir. Bu teorilerden bazıları bambu perde, cam duvar sendromu, kraliçe arı sendromu, çifte açmaz, olarak yer almaktadır.

Kadınların kariyer basamaklarında yükselişe geçmesi erkeklere kıyasla daha fazla zorluk içermektedir. Bazı örgütler kadın çalışanların kurumun üst pozisyonuna yükselmesini uygun görmemektedir. Cam tavan olarak da ifade edilen cinsiyete dayalı bu kariyer sorunu, özellikle kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları en önemli bariyerlerden biridir. Bu bariyerlerin, kadın çalışanların başarılı olup-olmama durumlarından değil, sadece kadın olmalarından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Kadınlara yönelik bu engeller; kadın çalışanların bilgi, eğitim, yetenek, performans, dış görünüş gibi niteliklerinden ziyade yalnızca sahip oldukları cinsiyetlerinden dolayı ortaya çıkartılmaktadır (Kır ve Salkım Er, 2017).

Cam tavan, kadınları kurumlarda ya da şirketlerde kariyer basamaklarını çıkmasına engel olan şeffaf, sert ve kırılmazdır bir bariyerdir. Bu durum kadınların kariyerlerinde ilerlemesini engellemekte olur yönetici konumuna

gelmesinde sorun teşkil etmektedir. Dolayısıyla cam tavan kadınların kariyer ilerlemesini negatif yönde etkilemektedir. Erkekler, cam tavanı bir sorun olarak görmemektedir. Bu sebeple kadın çalışanlar, erkeklere oranla cam tavanın etkisini daha fazla hissetmektedir (Karadirek, 2023).

Bambu perde; erkek egemen toplum ve ailelerin etkisi nedeniyle kadınların sosyal ve ekonomik hayattan ayrı tutulmaları, ekonomik hayata katılım gösterecekleri dahi bir süre sonra cam tavana maruz kaldıklarını belirtmek için kullanılan bir kavramdır (Atacan ve Genç, 2023). Bu kavram, Çinli kadınların liderlik potansiyellerinin olmadığı veya iletişim yeteneklerinin yetersiz olduğu gerekçesiyle özellikle uluslararası firmalarda çalışan Doğu Asyalı çalışanlar mevcut yönetici pozisyonları için liderlik, yönetim, iletişim, sinerji, özgüven gibi yönetsel konularda sadece kökenleri sebebiyle herhangi bir inceleme bile tabi tutulmadan elenmektedirler. Bu ırkçı yaklaşım çalışanların etnik kökenleri nedeniyle sınıflandırma ve önyargılı yaklaşımla değerlendirildiğine dair önemli bir örnektir (Kılıç, 2023).

Geleneksel iş ortamında erkeğin gölgesinde mücadele etmeye çalışan kadın çalışanlar, değişen şartlar neticesinde kariyerlerinde yükselmelerine rağmen şansını bazı kadınlarda görülen hemcinslerinden uzak durma ve onları desteklememe eğilimi yani Kraliçe Arı Sendromunun meydana geldiği görülmektedir. Kadın yöneticilerin, kendilerine cinsiyetlerinden dolayı erkek çalışanlar tarafından yaşatılan yetersizlik ve dışlanmışlık hislerini bastırmak için diğer kadın çalışanlardan özellikle kaçtıkları, onlardan uzak durmayı ve onları desteklememeyi tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Böylece hemcinslerinden oluşan sosyal grubun sıradan bir üyesi olmaktan kurtulacaklarına inandıkları ve bu dezavantajlı grubun özelliklerini taşımadıkları algısını oluşturmaya çalıştıkları savunulmuştur (Baykal Narcıkara, 2018).

Kraliçe arı sendromu, kadın yöneticilerin bilinçaltında ve bilinçli olarak sahip olduğu statüyü korumak için kurumda tepe pozisyonlardaki diğer kadınları çalışma hayatından diğer kadınları yok sayarak yönetme durumudur. Kadınsı duyguların yönetme gücü ile birleşmesiyle ortaya çıkan bir durumdur (Karakuş, 2019).

1.1.2. Yeni Kariyer Yönetim Yaklaşımları

1.1.2.1. Sınırsız Kariyer Yaklaşımı

Bu kariyer yaklaşımına sahip kişiler, farklı kurumlarda ve o kurumlarda çalışan kişilere yaşam koçluğu gibi konularda danışmanlık hizmeti veren bireyler örnek gösterilebilir. Ayrıca, bilgi teknolojileri gibi esnek çalışma saatlerine sahip sektöründe faaliyette bulunan ve tek bir örgüte bağlı olmayıp

“freelance” olarak çalışan kişiler (serbest iş görenler) veya tek başına, internet ortamında ihtiyaç duyanlarla iletişim kurup çeviri hizmeti veren kişiler örnek olarak verilebilir (Dikili, 2012).

Sınırsız kariyer yaklaşımında iş görevinin sınırlarla tanımlanamadığı bir durum ifade edilmektedir. Bu yaklaşımda kariyer hareketliliği, başka bir kuruma doğru aktarılabilmesi gibi, kişiler geniş bir yapılanma altında ise, farklı bir departmana doğru yönlendirilebilir. Bu noktada, çalışanları şirkette tutabilmek ve tatmini üzerine odaklanan geleneksel kariyerdan farklı olarak, kariyer hareketliliği ve çeşitliliğini ön plana çıkarmakta ve bu nedenle, belki de kariyer safhaları içinde en önemli süreç olarak görülmektedir (Arifoğlu, 2015).

Sınırsız kariyer yaklaşımında bireylerin sahip olduğu özelliklerine göre kariyerlerinde, sosyalağlarının öneminin ön plana çıktığı ifade edilebilir. Sınırsız kariyer yaklaşımına sahip çalışanların farklı özelliğe sahip iş ortamlarında iş arama ve bu işlerle ilgili bilgilere ihtiyaçları oldukları varsayılabilir. Bu noktada çalışanların iş arama döneminde sosyal ağlarının kariyer süreçlerinde önemli olmakla beraber rekabet ortamı da oluşturmaktadır. Kurum içindeki muhtemel fırsatlardan bahsedilip, dışındaki muhtemel fırsatlardan bilgi elde etme ihtimalinin azalacağından önerilmemektedir. Dolayısıyla bu yaklaşım tipinde, çalışanların örgüt dışındaki gelişmiş sosyal ağlarının ilerletilmesi tavsiye edilmektedir (Eti, 2022).

1.1.2.2. Esnek Kariyer Yaklaşımı

Kurumlarda farklı çalışma özellikleri ve iş gücü yapısına sahip personellerin bir araya gelerek oluşturduğu proje tipi uygulamalardır. Bu ekipte yer alan kişiler kurumdan farklı olarak hiyerarşik yapılanmanın dışında çeşitli görev ve sorumluluklarda yer alabilir. Bu noktada bu yaklaşım, çalışanların kariyerlerinin statüye bağlı olmadığını, çalışanın yetenekleri doğrultusunda esnek bir yapılanma içerisinde gerçekleştiği söylenebilir (Uyargil ve diğ., 2015).

Esnek kariyer anlayışına göre örgüt ile iş gören arasındaki güçlü bir bağın olmadığı, koşullar doğrultusunda iş görenlerin kurumda yer aldığı görülmektedir. Esnek bir şekilde değişen çalışma koşullarında yer alan bireyler işin barındırdığı ihtiyaçlara uygun bilgi ve becerileri elde etmelidir. Esnek kariyer yaklaşımında kariyerin rotası serbesttir. Farklı iş koluna sahip departmanlar arasında yatay ve dikey geçişler söz konusudur. (Dikili, 2012). Bu noktada yeteneklerini bilerek iş sektöründe rekabet edebilir olması gerekmektedir. Böylece örgütler hem spesifik bir alanda yer alan kişilerin hem de diğer çalışanların özelliklerini ilerletebilmesine katkı sağlar. Böylece

farklı alanlarda çalışılmasına yetki vererek gelişmesine katkıda bulunulur (Kressin ve diğ., 2007).

1.1.2.3. Global Kariyer Yaklaşımı

Tüm yaklaşım biçimlerinde var olan bu teori, işgücü piyasasında da küreselleşmenin aktif bir şekilde ilerlemesi ve işgücü hareketliliğinin yükselmesi sonucunda çalışanlar sadece kendi ülkelerindeki çalışanlarla değil, tüm dünya çalışanları ile rekabet halindedirler. Bu sebepten dolayı, çalışanlar artık global bir kariyer anlayışı geliştirmektedir. Örneğin, bilgi teknolojileri alanında çalışan bir Hintli iş görenin Hindistan, ABD veya Avrupa ülkelerinde çalışması örnek verilebilir (Dikili, 2012).

Bireyler kendi ülkesinin, kültürünün, ekonomisinin, sanatının ve sporunun sınırlarının ötesinde farklı ülkelerde kariyerlerini gerçekleştirme ve geliştirme sürecinde bulunabilir. Diğer taraftan bir spor branşında Türk bir antrenörün yurtdışında kendi teknik bilgilerini kullanarak farklı bir kulübün yapılanmasında yer alması globalleşen spor kariyerine yön verebilir (Eti, 2022).

1.1.2.4. Çift Basamaklı Kariyer Yaklaşımı

Bu sistem yönetim aşamalarında hiyerarşik olarak ilerlememiş ancak teknik olarak uzmanlaşmış kıdemli çalışanların kariyerlerinde ilerlemeleri için uygulanmaktadır. Yönetim kademelerinde olmayan çalışanların terfi olarak ilerlemelerini sağlayan bu sistem, personelin kendilerini geliştirerek ilerlemelerine katkı sağlamaktadır. Böylece uzmanlık isteyen teknik çalışmalarda başarı elde etmiş bireyler, yönetsel kariyeri birlikte yapma fırsatı bulmaktadır (Bingöl, 2006).

Spiral kariyer yaklaşımı olarak da bilinen bu yaklaşım tipine sahip olan bireyler, bir süre sonra yaptıkları işten sıkılarak, yaptıkları işlere benzer başka bir alana geçmektedirler. Örneğin, Z kuşağı bireylerinin özellikleri itibariyle; standartlaşmış görevleri yerine getirmekten sıkılan, teknolojiye ağırlık verip aynı anda birden fazla konuyla ilgilenbilme kabiliyetlerinin var olması sebebiyle spiral kariyer yaklaşımı ile ilişkilendirilebilir (Eti, 2022).

Çift basamaklı kariyer yaklaşımında, yönetim pozisyonlarında görev almak isteyen bireyler, yönetim yetilerini geliştirmek için hizmet içi eğitim olarak bu amaçlarına ulaşabilirler (Güney, 2014). Spor alanında antrenörlük eğitimi mezunu bir çalışan, spor yöneticiliği ya da tesis işletmeciliği gibi alanlarda eğitim alması ya da bilimsel alanda ilerlemesi için lisans sonrası eğitim kademelerinde yer alması önerilebilir. Branşında teknik olarak

uzmanlaşmış bir antrenör, spor yönetim sisteminde farklı kademelerde söz sahibi olarak alanında ilerleyebilir.

1.2. Spor Endüstrisinde Kariyer Yönetimi

Türkiye’de spora ve spor alanındaki mesleklere katılım her geçen gün artmaktadır. Spor sektöründe oluşan bu artışın meslek sahibi olma bakımından olumlu olduğu kadar olumsuz yanları da bulunmaktadır. Bu olumsuzlukların en başında ise istihdam sorunu gelmektedir. Özellikle akademik olarak eğitim verilen spor bilimleri fakültelerinde optimal düzeyde eğitim sürecini geçirmemiş, zaman içerisinde tecrübeler yoluyla bu meslek gruplarının içerisinde yer bulmuş bireyler, spor alanında uzmanlaşan bireylerin istihdam olanaklarını kısıtlamaktadırlar (Menevşe, 2020).

Spor kariyeri kavramı, spor yaşamındaki ilerleyiş ve bunun sonucunda sorumluluk üstlenmek, statü, güç ve saygınlık elde etmektir. Kariyer hep ilerleme anlamında kullanılan bir kavram olmanın yanı sıra kazanılan bilgi, bireyin spor deneyimleri sırasında kazandığı becerileri, uzmanlığı ve ilişkiler ağını da kapsamaktadır. Bir kişinin spor kariyeri, spora dair kendisine verilen iş rolüne ilişkin beklenti, amaç, duygu ve arzularını gerçekleştirebilmesi için eğitilmesi ve böylece sahip olduğu bilgi, beceri, yetenek ve çalışma isteği ile spor ortamında ilerleyebilmesi anlamını da taşımaktadır (Bingöl ve Gündoğdu, 2020). Öyle ki, spor yönetiminin bir üniversite bölümü olarak artan popülaritesinde artış gözlenmektedir. Bu noktada spor yönetimi öğrencileri için hangi kariyer fırsatlarının mevcut olduğunu bilmek akademik yöneticilerin, profesörlerin ve danışmanlarının görevi olduğu söylenebilir. Ayrıca, eğitmenlerin, öğrencilerin iş piyasasına girmeye ne kadar hazır olduklarını ve spor yönetimi öğrencilerinin müfredat ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak için neyin farklı yapılması gerektiğini ölçmesi de önemlidir. Dolayısıyla spor endüstrisinin içerdiği profesyonel iş hayatında ya da üniversitelerdeki pozisyonlarda kariyer yapılanmasındaki basamaklar ve kalitenin yanı sıra spora nasıl hazırlanıldığının araştırması önem arz etmektedir (Schwab ve diğ., 2015). Spor kariyer basamaklarında yer almak için öncelikle spor içerisinde ilgi duyulan çalışma alanı ve bu alanda yer alan iş imkânlarına dair bilgi sahibi olunarak kariyer farkındalığı oluşturulmalıdır.

Sporun profesyonelleşen büyük bir endüstri haline gelmesi ile yapılan yatırımlar, yalnızca kulüpler ve sporcularla sınırlı kalma boyutunu aşmıştır. Eğlence sektörü, medya sektörü, müşterek bahis sektörü, spor malzemeleri sektörü, ulaşım sektörü, turizm sektörü, dolaylı ve doğrudan spor endüstrisindeki gelişmeleri izlemekte ve yararlanmaktadır. Yine dünyada pek çok medya kuruluşu spor endüstrisi ile yakından ilgilenmeye başlamıştır

(Devecioğlu, 2005). Beden Eğitimi ve Spor alanındaki gelişmeler; spor endüstrisinin ilerlemesini ve yeni iş imkanlarının doğmasına imkân sunmuştur (Ağaoğlu, Eker ve Ağaoğlu, 2013). Spor endüstrisinde yaşanan bu olumlu değişimler akabinde spor bilimlerinde eğitim alan öğrenciler için gitgide cezbedici bir alan haline dönüşmüştür. Spor alanındaki kariyer seçenekleri; spor endüstrisi odaklı ve sporun içerdiği endüstriler odaklı olarak iki grupta değerlendirilebilir. Spor sektörünün içinde antrenörlük, spor yöneticiliği, spor öğretmenliğinin yanısıra spor hukuku, spor medyası gibi alternatif meslek alanları da dikkat çekmektedir. Ek olarak, spor endüstrisi içinde sağlıklı yaşam alanının daha da önemsenmesi ile spor işletmeleri artmış, böylece doktorlar, diyetisyenler, masörler, fizyoterapist ve diğer sağlık çalışanları için de büyük bir istihdam alanı haline gelmiştir. Bu noktada meslek seçimi ve seçilen meslekte sahip olunacak özelliklerin belirlenmesinde kariyer planlamasının önemli olduğu görülmektedir (Güner ve Hacıcaferoğlu, 2022; Yurtsızoğlu ve Gül, 2023). Kariyer adımlarının başlangıcı olan mezuniyet sürecinde iş bulabilme, sosyal yaşamda uyumluluk ve beceri gelişimi açısından kariyer planlamasının erken dönemlerde yapılması genç bireylere fayda sağlamaktadır (Aygün, 2020; Kozak ve Dalkıranoglu, 2013).

Kariyer yönetim sürecinde bireylerin değişen yaşam koşullarında kendilerini tatmin edici yaşam kariyerlerini inşa etmeleri için, kariyer çalışmalarının yaşam boyu öğrenme olarak kavramsallaştırılması gerekmektedir (Patton, 2001). Örneğin, Keri ve diğ.,(2015), spor yönetimi bölümünde öğrenirim gören üniversite öğrencileri üzerine yapmış oldukları araştırmada, katılımcıların işle ilgili alan derslerinin yanı sıra sınıf dışı deneyimlerin kariyerleri için oldukça faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların özellikle pazarlama ve finans/muhasebe alanlarında kurslar ile kendi çalışma alanlarında ağ kurma, gönüllü olma ve kaliteli bir staj bulma konusunda ihtiyaçlarını belirtmişlerdir. Ayrıca Güler, Siyahtaş ve Çakır (2023), spor bilimleri alanında eğitim gören öğrencilerin, her geçen gün daha da büyüyen spor endüstrisinde kariyer yapmaları için büyük bir fırsatların söz konusu olduğunu vurgulamaktadırlar. Çeşitli kollara ayrılan bu endüstri içerisinde kariyer yapma fırsatı bulunan bu öğrencilerin kariyer danışmanlığı ve kariyer yönlendirme gibi seminerler almaları gerektiği, güncel gelişmelerin tartışıldığı modüler eğitimlerin düzenlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte üniversiteler müfredatlarına kariyer planlama ile ilişkili dersler konularak öğrencilerin günümüz ekonomik koşullarına ve eğilimlerine uyum sağlayabilmeleri, kariyer planı yapabilmeleri ya da planlarını gerçekleştirebilmeleri için ihtiyaç duyacakları nitelikleri kazanabilmeleri önem arz etmektedir.

Spor eğitimi veren kurumlarda eğitim öğretim gören öğrencilerin kariyer planlama süreçlerinin incelenmesi ve onlarda bir farkındalık yaratılması iş

olanaklarını iyi tespit edebilmeleri ve ilgi yeteneklerini saptamaları, bu doğrultudaki iş olanaklarının ne tür parametreler içerdiğinin belirlenmesi onları başarıya götürecektir hamleler arasında yer almaktadır (Çakto ve Görgüt, 2019). Bu farkındalığın oluşturulması açısından girişimlerin üniversite hayatı başlamadan önce yapılmalıdır. Öyle ki, temel eğitim sürecinde kariyerle ilgili yapılan planlar ve belirlenen hedefler ile seçilen mesleğe yönelik isteğin ne kadar dengeli olduğu, yükseköğrenim dönemi sonrasında gelinmek istenilen noktanın belirlenmesi kariyer yolunda çizilecek önemli bir yoldur.

Kariyer yönetimi yaklaşımları açısından sporcuların kariyer süreçleri incelendiğinde özellikle çift kariyer sisteminin sporcular üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu durum sporcuların spor kariyerinin hem eğitim sürecinde hem de mesleki kariyerinde oluşan birleşim ile yüksek performans gerektiren sporlarda yarışırken eğitim ve mesleğine devam etmesi olarak ifade edilebilir (Bozyiğit ve diğ., 2022). Çift kariyer kavramı, sporcuların atletik kariyerlerinin yanı sıra eğitim hayatlarını devam ettirerek mesleki hayatta istihdam edilebilirliklerini ve sporculuk kariyerleri sonlandığında hayata uyumlarını kolaylaştırmayı amaçlayan bir süreçtir. Çift kariyer fırsatı, sporculara hem aktif spor yaşamları sırasında hem de spordan emekli olduktan sonra; sosyal (sosyal destek sistemleri), sağlık (daha dengeli yaşam tarzı), gelişimsel (çoklu kimliklerin geliştirilmesi) ve mali (gelecekteki istihdam beklentilerinin artması) olmak üzere bir dizi avantaj sağlamaktadır (Karadağ ve Aşçı, 2023).

Sporun artan popülaritesi, geleceğin spor yönetimi profesyonellerini hazırlamak için en iyi uygulamaları kullanma fırsatını ve zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Spor endüstrisinin getirmiş olduğu bu fırsatlar, geleneksel rekreasyonel spor programcılığından eğlence olarak spor bağlamında medya üretimine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Üniversite öğrencilerini spor yönetiminin gelişen yelpazesinde önemli rol oynamaya en iyi şekilde hazırlanabilmesi için spor sektöründe yer alan gelişmelerin takip edilmesi ve öğrencilere en iyi şekilde hizmet eden bir akademik ortam yaratılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, Y., Eker, H., & Ağaoğlu, S. (2013). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin kariyer algılarının değerlendirilmesi/evaluation the career perception of undergraduate high school of physical education and sport students. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(22), 283-296.
- Aksu, M & Şahin, B. (2022). Kraliçe arı sendromu bağlamında kadınların kariyer yolunda erilleşme sorununun teorik incelemesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İnsan Kaynakları Yönetimi Dergisi*, 1(1), 1-25.
- Argon, T. (2016). Öğretmen görüşlerine göre ilkokullarda yöneticilerin kayırmacılık davranışları, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(1), 233-250.
- Arifoğlu, S. (2015). *Türk ilaç sanayinde kariyer yönetimi uygulamaları üzerinde bir çalışma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arnold, J. (2002). Careers and career management. In N. Anderson, D. S. Ones, H. K. Sinangil, & C. Viswesvaran (Eds.), *Handbook of industrial, work and organizational psychology*, Vol. 2. Organizational psychology (pp. 115–132). Sage Publications, Inc.
- Atacan, T. & Genç, K. Y. (2023). Kadın çalışanların kariyer gelişimlerinde cam tavan sendromunun etkisi: türkiye’de “cam tavan sendromu” konusunda yapılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmesi. *Asya Studies*,7(24),275-298. <https://doi.org/10.31455/asya.1215280>
- Aybas, M. (2023). Yönetim ve Organizasyon Sendromları-2. İçinde Kariyer Platosu (s. 121-134) Ed. Kaygın E., Topçuoğlu E., Torun Turan, B. Eğitim Yayınevi İstanbul.
- Aygün, M. (2020). Spor lisesi ve düz lise öğrencilerinin kariyer kaygısı ve bilinçli farkındalıklarının incelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 22(4), 90-100.
- Ayoğul, H., & Baraz, A. B. (2020). Kadın çalışanların kariyer engelleri: Eskişehir’de bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (44), 13-27.
- Ayşe, K & Er, A. S. (2017). Organizasyonlarda kariyer planlaması ve kariyer engelleri. *Ejovoc (Electronic Journal Of Vocational Colleges)*, 7(2), 14-23.
- Aytekin, İ. (2022). Kariyerin kavramsal yapısının sınıflandırılması: ortak kelime analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51(1), 409-425. <https://doi.org/10.30794/pausbed.1124129>
- Baruch, Y. (2006). Career development in organizations and beyond: Balancing traditional and contemporary viewpoints. *Human Resource Management Review*, 16(2), 125-138. <https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2006.03.002>

- Baykal Narcıkara, E. (2018). Sosyal kimlik teorisi perspektifiyle kraliçe arı sendromu. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 159-176.
- Bingöl, D. (2006). İnsan Kaynakları Yönetimi. İstanbul: Has Matbaa
- Bingöl, H., & Gündoğdu, C. (2020). Sporda kariyer planlamasının önemi. Özdemir, M. ve İlkim, M (Ed.), *Sporda Yeni Akademik Çalışmalar-6*, içinde (s.119-128). Akademisyen Yayınevi, Ankara.
- Bozkurt, Ö. (2019). Kariyer engelleri ve kariyer sorunları. E. Kaygın ve Y. Zengin (Ed.), *Kariyer, Temel Kavramlar, Yönetimi, Güncel Konular*, içinde (s.63-75). Eğitim Yayınevi, Konya.
- Bozyiğit, E., Kılıç, S. K., Öncü, E., & Gürbüz, B. (2022). Sporcu öğrenci kariyer farkındalığı envanteri: faktör yapısı ve demografik farklılıklar. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 237-251. <https://doi.org/10.25307/jssr.1083533>
- Çakto, P., & Görgüt, İ. (2019). Beden eğitimi ve spor eğitimi gören öğrencilerin kariyer planlama süreçlerinin incelenmesi. *Uluslararası Spor Bilimleri Öğrenci Çalışmaları*, 1(1), 69-80.
- Çalık, T.ve Ereş, F. (2006). Kariyer Yönetimi. Ankara: Gazi Kitabevi
- Devocioğlu, S. (2005). Türkiye’de spor sektörü stratejilerinin geliştirilmesi. *Verimlilik Dergisi*, (2), 117-134.
- Dikili, A. (2012). Yeni kariyer yaklaşımlarına ilişkin değerlendirmeler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 473-484.
- Erdem, B. , Çeribaş, S. & Karataş, A. (2013). Otel işletmelerinde çalışan işgörenlerin kronizm (eş – dost kayırmacılığı) algıları: İstanbul’da faaliyet gösteren bir, iki ve üç yıldızlı otel işletmelerinde bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 51-69.
- Eti, R. (2022). *Z kuşağı spor bilimleri öğrencilerinin kariyer algısı ve iş bulma kaygısı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Greenhaus, J. H., Callanan, G. A., & Godshalk, V. M. (2009). Career management. Sage.
- Güner, O., & Hacıcaferoğlu, S. (2022). Spor bilimlerinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin kariyer farkındalıklarının incelenmesi: Karadeniz bölgesi örneği. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 10(28), 111-130.
- Güney, S. (2014). İnsan Kaynakları Yönetimi. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Hazel, A., Üçok, D. I., & Küçük, B. A. (2021). Kariyer dönemlerinin değişmeyen gerçeği: kariyer endişesi. *İş ve İnsan Dergisi*, 8(1), 59-72. <https://doi.org/10.18394/iid.807278>

- İnandı, Y. (2009). The barriers to career advancement of female teachers in Turkey and their levels of burnout. *Social Behavior and Personality*, 37(8), 1143- 1152. <https://doi.org/10.2224/sbp.2009.37.8.1143>
- Karadağ, D. & Aşçı, F. H. (2023). Sporcularda çift kariyer yetkinliği: Bireysel ve durumsal faktörlerin rolü. *Spor Bilimleri Dergisi*, 34(1), 42-58. <https://doi.org/10.17644/sbd.1081129>
- Karadirek, G. (2023). Kadınların kariyer gelişiminde cam tavan, mesleki öz yeterlik, rol-model ve güç mesafesinin rolü: Ordu il sağlık müdürlüğü kamu hastaneleri örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 14(38), 496-515. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.1133040>
- Karakuş, H. (2019). Kraliçe Ari Sendromu-Pembe Taciz. *The Journal of Academic Social Science*, 2(2), 334-356. <https://doi.org/10.16992/ASOS.101>
- Kavasoglu, İ., & Yenel, İ. F. (2018). Hakemlerin gözünden futbolda kayırmacılık. *Journal of Human Sciences*, 15(4), 2509- 2532. <https://doi.org/10.14687/jhs.v15i4.5596>
- Schwab, K. A., Legg, E., Tanner, P., Timmerman, D., Dustin, D., & Arthur-Banning, S. G. (2015). Career paths in sport management. *Scholar: A Journal of Leisure Studies and Recreation Education*, 30(2), 1-11. <https://doi.org/10.18666/scholar-2015-v30-i2-6633>
- Kılıç, A. (2023). *Kadın istihdamındaki kariyer engelleri: kraliçe ari sendromu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Toros Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mersin.
- Kong, H., Cheung, C., & Song, H. (2012). From hotel career management to employees' career satisfaction: The mediating effect of career competency. *International Journal of Hospitality Management*, 31(1), 76-85. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2011.03.002>
- Kressin, N. R., Saha, S., Weaver, F., Rubenstein, L., & Weinberger, M. (2007). Career and time management strategies for clinical and health services researchers. *Journal Of General Internal Medicine*, 22, 1475-1478. <https://doi.org/10.1007/s11606-007-0337-7>
- Leblebici, Y., & Karciooğlu, F. (2014). Kadın yöneticilerde kariyer engelleri: “Cam tavan sendromu” üzerine bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(4), 1-20.
- Lent, R. W., Brown, S. D. ve Hackett, G. (2000). Contextual supports and barriers to career choice: A social cognitive analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 47, 36-49. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.47.1.36>
- Menevşe, A. (2020). Spor endüstrisinde istihdam. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 161-173. <https://doi.org/10.30769/usbd.763412>
- Ng, T. W., Eby, L. T., Sorensen, K. L., & Feldman, D. C. (2005). Predictors of objective and subjective career success: A meta-analysis. *Personnel Psychology*, 58(2), 367-408. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.2005.00515.x>

- Öner, M. (2012). *Kariyer doktoru*. İstanbul: CREA Yayıncılık.
- Özer, N. & Çağlayan, Z. A. (2016). Öğretmenlerin müdürlerine duydukları güven ve kronizm algıları arasındaki ilişki. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 16-27.
- Özkanan, A. & Erdem, R. (2014). Yönetimde kayırmacı uygulamalar: kavramsal bir çerçeve. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 179-206.
- Patton, W. (2001). Career education: What we know, what we need to know. *Australian Journal of Career Development*, 10(3), 13-19. <https://doi.org/10.1177/103841620101000304>
- Patton, W. A., Creed, P. A., and Watson, M. (2003). Perceived work related and nonwork related barriers in the career development of Australian and South African adolescents. *Australian Journal of Psychology*, 55(2), 74-82. <https://doi.org/10.1080/00049530412331312924>
- Şimşek, M. Ş., & Öge, H. S. (2007). Stratejik ve uluslararası boyutları ile insan kaynakları yönetimi. *Ankara: Gazi Kitabevi*.
- Taş, A ve Aytaç, T. (2021). (Ed.). *Kariyer planlama ve geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Taşlıyan, M., Arı, N. Ü., & Duzman, B. (2011). İnsan kaynakları yönetiminde kariyer planlama ve kariyer yönetimi: İİBF öğrencileri üzerinde bir alan araştırması. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 231-241.
- Uyargil, C. (2015). *İnsan kaynakları yönetimi*. Beta Yayınları: İstanbul.
- Yurtsızoğlu, Z., & Gül, O. (2023). Kariyer Eğitimi ve Kariyer Planlama Farkındalığının Spor Endüstrisi İçin Önemi. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 42(1), 431-468. <https://doi.org/10.7822/omuefd.1295267>

Bölüm ?

Rekreasyon Uygulamalarının Yerel Yönetimler Açısından Değerlendirilmesi

Ramazan Özavcı¹

Özet

Toplumsal yapının en önemli unsuru yönetim süreçlerinin başarılı biçimde gerçekleştirilmesidir. Sağlıklı bir toplumun sürdürülmesi de yine bu süreçlerin başarısına bağlıdır denebilir. Öte yandan toplum sağlığını doğrudan ilgilendiren rekreasyonel uygulama alanları yerel yönetimler için stratejik bir öneme sahiptir ve çeşitli boyutlarda değerlendirilmelidir. Öncelikle, bu uygulamaların ekonomik boyutu incelenmelidir. Rekreasyon tesisleri, spor etkinlikleri ve turistik etkinlikler, yerel ekonomilere önemli katkılarda bulunabilir. Bu etkinlikler, turizm sektörünü canlandırarak istihdam yaratır ve yerel işletmeler için yeni fırsatlar sunabilmektedir. Böylece, yerel yönetimlerin gelirlerini artırma potansiyeli taşıdığı söylenebilir. Ayrıca, rekreasyon uygulamalarının sosyal boyutu da göz ardı edilemez. Halka açık spor alanları, açık hava etkinlikleri ve festivaller, yerel toplulukların yaşam kalitesini artırabilir. Bu tür etkinlikler, fiziksel sağlığı teşvik ederken, toplumsal etkileşimi artırarak sosyal bağları güçlendirebilir. Yerel yönetimler, toplumun refahını artırmak ve sosyal entegrasyonu desteklemek için bu tür etkinliklere yatırım yapma sorumluluğuna sahiptir. Rekreasyon uygulamalarının çevresel sürdürülebilirlik açısından taşıdığı önem de dikkat çekicidir. Doğal alanların korunması ve sürdürülebilir yönetimi, bu uygulamaların olumsuz çevresel etkilerini en aza indirmek için gereklidir. Yerel yönetimler, çevresel etikleri ve doğal kaynakları koruma amacını taşıyan bu uygulamaların yönetimini özenle ele almalıdır. Sonuç olarak, rekreasyon uygulamaları, yerel yönetimler için ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarda dikkate alınması gereken kritik bir meseledir. Bu nedenle, bu uygulamaların etkili bir şekilde planlanması, yönetilmesi ve desteklenmesi, yerel yönetimlerin kapsamlı bir yaklaşımla bu konuları ele almasını gerektirir. Bu çalışma bu bağlamda rekreasyonel uygulamaların yerel yönetimler açısından ele alınmasını kapsamaktadır.

1 Bingöl Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Rekreasyon Bölümü, Arş. Gör. Dr., ramazanozavcii@gmail.com

1. GİRİŞ

Geçmişten bugüne değişen ve gelişen dünyada sosyal, toplumsal ve teknolojik gelişmeler bireylerin yaşam tarzında bazı farklılıklar meydana getirmiştir. Bireylerin sorumlulukları dışında kendisine ait olan zamanda eğlence, sanat, spor ve turizm gibi faaliyetlere katılımın boş zaman kavramı ile ortaya çıktığı söylenebilir. Boş zamanlarını bu tür aktivitelere ayıran insanlar kendilerindeki fiziksel, fizyolojik ve sosyal faydaları fark ettikleri için bu tür aktivitelere daha çok önem vermeye başlamışlardır. Öte yandan yaşam koşullarının ağırlaşması, düşük ekonomik koşullar ve pasif yaşamın azlığının ön planda olması kişilerin hayatında negatif sonuçlara yol açabilmektedir. Meydana gelen bu sonuçların iyileştirilmesinde rekreasyon faaliyetlerine dikkat çekilmektedir. Boş zamanın iyi değerlendirilmek istenmesi ile ortaya çıkan rekreasyonun bu yönüyle gittikçe önem kazandığı ve yükselişe geçtiği ifade edilmektedir (Aslan ve Halli, 2022). Bu bilinçten hareketle topluma bu kazanımların sağlanması açısından en önemli sorumluluk şüphesiz yerel yönetimlere düşmektedir denebilir. Dolayısıyla toplumun dinlenme, fiziksel sağlık, yaratıcılığı iyi yönlendirme ve sosyal çevre gibi gereksinimlerini gidermek için rekreasyon faaliyet alanlarının oluşturulmasının yerel yönetimlerin sorumluluğunda olduğu söylenebilir. Yerel yönetimler, hitap ettiği grupların farklı ihtiyaç ve tercihlerine yönelik hizmetler sunabilmek amacıyla faaliyet ve plan araştırmasında bulunmak durumundadırlar. Bu planlar yapılırken sosyal ve mali durum göz önünde bulundurularak ihtiyaç duyulacak yeni istekler dikkate alınmalı ve vatandaşlara fiziksel gelişim, dinlenme olanakları, yaratıcılığı geliştirici ve sosyalleşme imkânı tanıyan rekreasyonel program ve hizmetler sunulmalıdır (Mersinli, 2009). Böylece toplumu meydana getiren bireylerin ihtiyaçları net bir biçimde belirlenerek çeşitli planlamalar bu doğrultuda net bir biçimde tasarlanmalıdır. Yapılacakların belirlenmesiyle birlikte yerel yönetimler ve üst yönetime ait bu yönde çalışan diğer kuruluşlar, bireylerin ilgisine ve ihtiyaçlarına yönelik rekreatif etkinliklerle hizmet edebilecektir. Yerel yönetimlerin toplum ihtiyaçlarına cevap verebilmesi sahip olduğu misyon ve vizyonla doğru orantılı ilerlemektedir. Ayrıca amaçların ihtiyaçlar temelinde şekillendiği de dikkat çeken bir sonuçtur. Bu bağlamda yapılan bu incelemede yerel yönetimlerin rekreasyonel eğilimlerinin neler olduğu ve bu yöndeki uygulamalarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla ilk olarak yerel yönetimler ile ilgili temel bilgilere yer verilmiş ve yerel yönetimlerin tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Sonraki bölümde rekreasyon kavramı ve rekreasyon çeşitlerine yer verilmiş ve yerel yönetimler ile rekreasyon uygulamaları arasındaki ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

1.1. Yerel Yönetim Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Dünyadaki tüm ülkelerde kamu yönetiminin vazgeçilmez yapı taşı olarak yerel yönetimler yer almaktadır. Yerel yönetimler yönetmekte oldukları bölgelerde yaşayan vatandaşların temel ihtiyaçları olan çöp toplama, şehir temizliği, kanalizasyon sistemlerinin işlenmesi ve ulaşım gibi hizmetlerin yanında sosyal ihtiyaçların de alt yapısını kurmakla görevlidir (Ulusoy ve Akdemir, 2009). Yerel yönetimlerin bir diğer anlamı ise siyasi niteliğidir denebilir. Bu nitelik içerisinde vatandaşlarla yakın ilişkilerin kurulması mümkündür. Nitekim demokratikleşme, vatandaşlara karşı hesap verebilirlik, şeffaflık, mali işlemlerde disiplinli olmak gibi önemli sayılan icraatlar buralara başkanlık eden kişilerin toplum nezdinde olumlu karşılanmasına olanak tanıyan önemli işlerdir. Ek olarak merkezi yönetimin eksik kaldığı yerlerin tamamlanması açısından da son derece gerekli organlardır (Ulusoy ve Tekdere, 2019).

Yerelin yönetilmesi görevini üstlenen yönetim organı olarak belediye kavramı kullanılmaktadır. Eski Yunan ve eski Roma gibi antik toplumlarda belediye kavramından söz edildiği ve bu kavramın karşılığı olarak “Municipe” kelimesinin yer aldığı belirtilmektedir. Kelime anlamına bakıldığında İngilizceye karşılık gelen “Municipality” yani “Belediye” anlamının olduğu dikkat çekmektedir. Bu kavramın tarihsel akışı incelendiğinde ortaçağ süresince sistematik bir işleyişin olmadığı özellikle 18. yüzyıl devamında sanayi devrimi ile paralel olarak tarım toplumu şeklinde tanımlanan halkın geleneksel toplum yapısına bürünmesi, sanayi toplumunun da modern toplum halini almasıyla birlikte geliştiği gözlemlenmektedir. Nitekim şehirlerin barındırdığı konfor anlayışının köylerden daha fazla olması sonucu önemli bir göç hareketinin başladığı, bu durumun sonucunda sistematik bir işleyişe ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca önceki dönemlerde yaşanan alt yapı yetersizliği gibi sorunların ele alınmasıyla birlikte belediyecilik anlayışının geliştiği söylenebilir (Uyar, 2004). Bir başka kaynakta da yerel yönetimlerin başlangıç tarihi ile ilgili net bir bilginin olmadığı ve kentlerin ortaya çıkışıyla ilişkili bir durum olduğuna işaret edilmiştir. Başlangıç tarihinin antik dönemlere kadar uzandığı düşünülse de Avrupa’da 11. yüzyıl komün anlayışı içerisinde gelişerek olgunlaştığına vurgu yapılmıştır (Kızan, 2019). Öte yandan modern anlamda yerel yönetim anlayışının 19. yüzyıla dayandırıldığı anlaşılmaktadır (Çiçek, 2014). Böylece 20. yüzyılda belediyeciliğin merkezi yönetim açısından sahip olduğu önemin anlaşılmasıyla birlikte yerel yönetim anlayışının daha fazla önem kazandığı söylenebilir. Dolayısıyla yerele hizmet anlayışının şehirleşmelerin hız kazanması, toplum yapısının modern halini almasıyla gerek siyasi gerekse toplumsal açıdan gelişmesine ve sistematik halini almasına olanak tanımıştır denebilir.

Yerel yönetim anlayışının Türkiye açısından önemli ilk örneklerinin Osmanlı döneminde başladığı düşünülmektedir. Tanzimat öncesinden 20. yüzyıl başlarına kadar yerel yönetim hizmetlerini loncalar, vakıflar, kadılar yürütmüş ve İslami esaslar benimsenmiştir. Atama yoluyla seçilen kadılar modern belediyeçilik yetkilerinin neredeyse tümüne sahip olup, mülki amirlik ve hakimlik gibi farklı alanlarda da hizmet sunmuşlardır (Koçak ve Ekşi, 2010). Öte yandan Türkiye’de ilk belediyeçiliğin Kırım savaşıyla birlikte 1855’te İstanbul’da kurulduğu ancak hukuki niteliklerinin belirlenmesinin 1930 yılına dayandığı ifade edilmektedir (Öner, 2008). Sonraki dönemlerde siyasi değişiklikler yerel yönetimlerin kısmen değişmesine ön ayak olmuştur. Buna bağlı olarak bütçe artışı mümkün hale gelmiş böylece sanayi dönemi sonrası kentlere yoğun göçün getirdiği hizmet talebi çeşitli hizmet arzıyla yerel yönetimlerce sağlanabilmiştir. Ayrıca bu sayede sosyal yardımların arttığı da dikkat çekmektedir. Böylece başta büyük şehirlerin hizmet anlamında gelişmesi sağlanmış ve küçük şehirlerde yerel yönetimler, merkezi yönetim tarafından gerek ekonomik gerekse kanun değişiklikleriyle desteklenmiştir (Elma, 2007).

1.2. Yerel Yönetim Organları ve Özellikleri

Türkiye’de yerel yönetim organları; il özel idareleri, belediyeler ve köyler olarak sınıflandırılmaktadır (İnaç ve Ünal, 2007). Yerel yönetimlerin ilerlemesini teşvik etmek ve yerel özelliklere göre görevlerin yerine getirilmesini sağlamak açısından yerel yönetim organlarının önemli olduğu açıktır. Bu bağlamda, yerel problemlerin tanımlanması, çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve alınan kararların uygulanması, bu organlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

İl Özel İdareleri

Türkiye’de, il sınırları içinde yaşayan toplumun mahalli ihtiyaçlarını karşılamak ve yerel yönetim görevlerini yerine getirmek amacıyla kurulan ve halk tarafından seçilen yöneticilerle donatılan kamu tüzel kişileri olarak tanımlanan kurum olarak “İl Özel İdareleri” yer almaktadır. İl özel idareleri, bu kurumlardan biridir ve birçok önemli yetkiyi bünyesinde barındırmaktadır. İl özel idarelerinin temel birimleri, İl Genel Meclisi, İl Encümeni ve Vali’den oluşmaktadır. İl Genel Meclisleri, vatandaşların seçtikleri üyelerden oluşmaktadır. İl Encümeni, Vali başkanlığında çalışan genel sekreter ve yıllık seçilen beş üye olmak üzere yedi kişiden oluşmaktadır. Bu üyelerin üçü İl Genel Meclisince belirlenirken ikisi Vali tarafından birim amirleri arasından belirlenir. İl Genel Meclisleri, il özel idarelerinin ana karar alma organı olarak rol oynamaktadır ve meclis başkanı yine İl Genel Meclisi üyeleri tarafından

seçilmektedir (Meccek ve Atmaca, 2020). 5302 sayılı kanununun 6. Maddesiyle İl Özel İdarelerine şu görevler verilmiştir:

“a) Gençlik ve spor Sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyeleri hariç ilin çevre düzeni plâmı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde,”

“b) İmar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma (...); orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında,”

“c) (Ek:24/12/2020-7261/32 md.) Bisiklet yollarının ve şeritlerinin, bisiklet ve elektrikli skuter park ve şarj istasyonlarının, yaya yollarının ve gürültü bariyerlerinin planlanması, projelendirilmesi, yapımı, bakımı ve onarımıyla ilgili işleri, Yapmakla görevli ve yetkilidir.”

Olmak üzere birçok görev ve sorumluluğunun yanı sıra yetkilerine ilişkin detaylı bilgilendirme kanun maddesinde yer almaktadır (madde: 6).

5302 Sayılı Yasa ile sıralanmış olan İl Özel idarelerinin görevleri özetle buldukları il sınırlarındaki sağlık, sosyal hizmet ve yardımların sağlanması, yoksulluk önleyici mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarının sağlanması, ilk ve orta öğretim kurumları için arsa temini, kültür ve turizm, gençlik ve spor hizmetlerinin doğrudan ya da dolaylı olarak sunulması gibi çeşitli görevlerinin olduğu söylenebilir. Ayrıca Belediye sınırlarında olmayan alanlarda ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmet sunma gibi farklı görevlerinin oldu anlaşılmaktadır (Çetin, 2009).

Belediyeler

Dünya genelinde, kendine özgü yetkilere sahip olan ve diğer yönetim birimlerinden farklılık gösteren çeşitli yönetim birimleri bulunmaktadır. Bu birimler, belediyeler ve il özel idareleri gibi yerel yönetimlerin ötesinde bir rol üstlenirler. Ayrıca, yerleşim alanlarında konumlandıkları için köylerden de farklılık gösterirler. Bu özel nitelikler, bu yönetim birimlerinin görevleri ve özellikleri üzerinde de etkilidir. Belediyeler, yetki sınırları içinde faaliyet gösteren birimlerdir ve bu nedenle diğer yönetim birimlerinden farklı olmakla birlikte diğer kamu yönetim birimlerinden de ayrılmaktadır. Bu nedenle, belediyelerin yerel yönetim sistemi içinde özel bir konumu ve sorumluluğunun olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu İl'in sahip olduğu çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulan ve halk tarafından

seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişilikte olan belediyeler detaylı olarak 5393 sayılı kanunda tanımlanmıştır. Buna göre, Belediye oluşumu için ihtiyaç duyulan nüfus sayısı 5.000 ve üzeridir. İl ve İlçelerde belediye kurulması ise zorunludur (madde 4). Belediyelerin İl içerisinde çok geniş görev, yetki ve sorumlulukları vardır (Belediye Kanunu madde 14). Bunlar;

“a) İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor orta ve yüksek öğrenim öğrenci yurtları (Bu Kanununun 75 inci maddesinin son fıkrası, belediyeler, il özel idareleri, bağlı kuruluşları ve bunların üyesi oldukları birlikler ile ortağı oldukları Sayıştay denetimine tabi şirketler tarafından, orta ve yüksek öğrenim öğrenci yurtları ile Devlete ait her derecedeki okul binalarının yapım, bakım ve onarımı ile tefrişinde uygulanmaz.); sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. (Mülga son cümle: 12/11/2012- 6360/17 md.) (...) (Ek cümleler: 12/11/2012-6360/17 md.) Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000’in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler.”

“b) (...)10 Devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir; her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilir; sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilir ve işletebilir; mabetlerin yapımı, bakımı, onarımını yapabilir; kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir; korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir; cemevlerinin yapım, bakım ve onarımını yapabilir. (Değişik ikinci cümle: 12/11/2012-6360/17 md.) Gerektiğinde, sporu teşvik etmek amacıyla gençlere spor malzemesi verir; amatör spor kulüplerine ayni ve nakdî yardım yapar ve gerekli desteği sağlar; her türlü amatör spor karşılaşmaları düzenler, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan öğrencilere, sporculara, teknik yöneticilere ve antrenörlere belediye meclisi kararıyla ödül verebilir. Gıda bankacılığı yapabilir.”

Belirtilen kanun maddelerinde vatandaşlara hizmet sunmak amacıyla çeşitli başlıkların yer aldığı anlaşılmaktadır. Böylece şehir işleyişinin mümkün olması sağlanmaktadır. Bu bağlamda Belediye Encümeni, Belediye Meclisi ve Belediye başkanı görev almaktadır.

Köy

Türk tarihi açısından oldukça köklü bir geçmişe sahip olsa da Köyler kamu idaresi olarak sayılması ve tüzel kişiliğe sahip olmaları açısından ancak 1924 tarihli anayasa ve tamamlayıcısı olan 442 sayılı Köy Kanunu'nun kabul ve uygulaması ile mümkün olmuştur (Öner, 2008). Köyler, Türk toplumunun siyasi, sosyal ve idari gereksinmelerinin doğal bir sonucu olarak kurulmuştur (Ünal, 2011). Köy Kanununun ilk iki maddesi köyü (442 sayılı kanun);

“Madde 1 – Nüfusu iki binden aşağı yurlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir. Nüfusu iki binden aşağı olsa dahi belediye teşkilatı mevcut olan nahiye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba itibar olunur. Vê Belediye Kanununa tabidir.”

“Madde 2 – Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler.”

Kanunun maddesi köy kavramına yönelik geniş çaplı tanımlamalar içermektedir. Bu bağlamda Köy sınırlarının belirlenmesi (3,4,5 ve 6. Maddeler), köyün yönetimi (10. Madde), köye ait işler (12-15. Maddeler), muhtar ve ihtiyar heyetinin görevleri (34-46. Maddeler) belirtilmiş ve köye tüzel kişilik kazandırılmıştır. Böylece köyde yaşayan vatandaşlarında sistematik biçimde idame etmeleri sağlanmış ve merkezi yönetimin ülkenin en uç bölgesine de ulaşması mümkün olmuştur denebilir.

1.3. Rekreasyon Kavramı ve Özellikleri

Modernleşmenin hız kazanması ve toplum yapısının bu yönde evrilmesi sonucu yaşam kalitesinin arttırılma isteği şekillenerek artmıştır. Bu anlamda sahip olunan fizyolojik ihtiyaçların yanı sıra fiziksel ve zihinsel gelişim ihtiyacı da doğru orantılı olarak artmıştır (Yeldoğan, 2023). Şehirlerdeki nüfus artışları, yapılaşmasının hız kazanması, trafik yoğunluğu ve artan stres rekreasyon ihtiyacını körüklemiş, ulaşımı kolay yeşil rekreasyon alanlara yönelik rağbet artmıştır (Gül ve Yılmaz, 2019). Ayrıca monotonlaşan şehir yaşamı içinde kaybedilen yaşam enerjisinin yeniden elde edilme ihtiyacı da gün geçtikçe artmıştır. Günlük yaşamın beraberinde getirdiği, cinsiyet yaş medeni durum, ekonomik ya da kültürel nitelikler fark etmeksizin herkesin olumsuz etkilendiği sorunlar beraberinde yenilenme arzusunu da ön plana çıkarmıştır (Ayhan, 2019). Bu anlamda ortaya çıkan yeni tarz ihtiyaçların karşılanmasına cevap verecek en etkili unsurun da rekreasyonel unsurların olduğuna işaret edilmektedir.

Rekreasyon, boş zamanların etkin ve verimli biçimde değerlendirmesi sonucu, dinlenmek, eğlenmek, fiziksel aktivitelerde bulunmak ve kişisel tatmin sağlamak amacıyla bazı faaliyetlerde bulunma sürecini ifade eden çok yönlü ve önemli bir kavramdır. Rekreasyon aktiviteleri, aktif, pasif, açık veya kapalı alanda, grup şeklinde ya da bireysel olarak yaş fark etmeksizin herkesin yapabileceği, planlı veya plansız gerçekleştirilmesi mümkün olan faaliyetlerin tümü olarak nitelendirilebilir. Bu yönüyle bireylerin streslerini azaltan, fiziksel ve zihinsel sağlıklarını destekleyen rekreasyon kavramı (Altuntaş, 2023) bireylerin yaşam kalitelerini arttırmakta ve motivasyonlarını yükseltebilmektedir (Örs, 2023). Rekreasyon, doğa yürüyüşleri, bisiklet sürme, spor aktiviteleri, sanat etkinlikleri, seyahat, okuma ve daha pek çok farklı etkinliği içerebilmektedir. Bu aktiviteler, bireylerin ruh halini yükseltebilmekte, yaratıcılıklarını teşvik etmekte ve fiziksel sağlıklarını destekleyebilmektedir. Ayrıca, rekreasyon toplumsal etkileşimleri teşvik edebilmektedir. İnsanlar, bu tür aktiviteleri paylaşarak arkadaşlık ilişkilerini güçlendirebilir ve yeni insanlarla tanışma fırsatı bulabilmektedir. Toplumsal etkileşimler, bireylerin sosyal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmakta ve toplumları daha bağlı ve dayanışmacı hale getirmiştir (Can, 2015).

1.4. Rekreasyon Çeşitleri

Rekreasyonel faaliyetler bireysel farklılıklara tabidir. Nitekim ihtiyaçların bireyden bireye farklı olması ihtiyaçların da bu yönde değişkenlik gösterebileceği düşünülmektedir. Ayrıca ülkelerin sahip oldukları özel niteliklerde bu anlamda ayırt edici sınıflandırmaların ortaya çıkmasında bir etken olarak görülmektedir. Öte yandan literatürde çeşitli farklılıklara rağmen bir takım sınıflandırmaların yapıldığı da dikkat çekmektedir. Ordu (2023) tarafından ele alınan sınıflandırmada rekreasyon faaliyetleri;

- Faaliyetlere Katılım Şekillerine Göre Rekreasyon
- Faaliyetlere Katılım Amaçlarına Göre Rekreasyon
- Faaliyetlerin Yapıldığı Mekâna Göre Rekreasyon
- Faaliyetlere Katılımcı Sayısına Göre Rekreasyon
- Yerel Sınıflamaya Göre Rekreasyon
- Özel İşlevlerine Göre Rekreasyon

Bir başka araştırmada da rekreasyon çeşitleri farklı şekilde değerlendirilmiştir. Bunlar (Şahin, 2023);

- Mekânsal Açıdan Rekreasyon Türleri,
- Etkinliklere Katılma Şekline Göre Rekreasyon,

- Katılımcıların Sayısına Göre Rekreasyon,
- Amaçları Açısından Rekreasyon Çeşitleri,
- Fonksiyonel Yönden Rekreasyon.

Genel anlamda bu sınıflandırmaların benzer özellikler barındırdığı ve literatürde elde edilecek benzer sonuçların da yine bu yönde şekillendiği düşünülmektedir. Bu nedenle rekreasyon çeşitleri bireylerin istekleri doğrultusunda değiştiğinden yalnızca genel hatlarının sınıflandırılmasının mümkün olacağı söylenebilir. Bu bağlamda fiziksel aktivite içeren veya tamamen dinlenme amaçlı olabilirken sanat/kültürel de olabilmektedir. Ayrıca Aktivitenin yapıldığı alanda bu sınıflandırmada kullanılabilir.

1.5. Yerel Yönetimler ve Rekreasyon İlişkisi

Rekreasyon, bireylerin boş zamanlarını değerlendirmelerine, fiziksel ve zihinsel sağlıklarını korumalarına, toplumsal etkileşimlerini artırmalarına ve genel yaşam kalitelerini yükseltmelerine yardımcı olan etkinliklerin genel adıdır. Bu, spor aktivitelerinden sanatsal etkinliklere, doğa yürüyüşlerinden festivallere kadar birçok farklı aktiviteyi içerebilmektedir. Yerel yönetimler ise, belirli bir bölgenin veya şehrin yerel işlerini düzenlemek, kamu hizmetlerini sunmak ve yerel toplumun ihtiyaçlarını karşılamakla görevli olan yönetim birimleridir denebilir. Yerel yönetimler, sorumlu oldukları bölgedeki yaşayanların yaşam kalitesini artırmak ve toplumsal refahlarını yükseltmek amacıyla rekreasyon hizmetleri sunma sorumluluğunu taşırlar. Bu konuda bağlı buldukları kanunlar incelendiğinde örneğin İl Özel İdareleri 5302 sayılı Kanununun 6. maddesindeki a maddesi, kültür/sanat, turizm ve sosyal hizmet anlamında yerele destek vermektedir. Yine aynı maddenin b fıkrasında ağaçlandırma, park ve bahçe tesislerine yönelik hizmet sundukları bunun yanı sıra c fıkrasında da bisiklet yollarına ilişkin hizmet ürettikleri açıkça ifade edilmektedir. Belediyelere yönelik 5393 sayılı kanunun 14. maddesinde halkın sosyal açıdan da desteklendiği dolayısıyla rekreasyonel faaliyet alanlarına ulaşabilmeleri açısından gerekli hizmetlerin sunulduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu da bireylerin yerel yönetimlerce oluşturulan hizmet alanlarında rekreasyonel faaliyetlere katılabilme olanaklarına sahip olduklarını göstermektedir denebilir. Nitekim insanların ihtiyaç duydukları bu tür alanların toplum sağlığı açısından oldukça önemli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda birçok yerel yönetim organının vatandaşlara spor ve boş zaman değerlendirme alanları sunduğu, kurmuş oldukları tesislerde çocuk, genç, kadın ve yaşlı olmak üzere her yaştaki bireye kendilerini geliştirebilecekleri fiziksel ve sosyal olanaklar sağladığı söylenebilir. Özellikle de bu yönde profesyonel destek alarak vermiş oldukları hizmetleri

geliştiren ve çeşitlendiren yerel yönetimler spor uzmanlarının yönlendirmesi ile nicelik ve nitelik açısından hizmet alanlarını genişletebilmektedirler (Yaman, 2010). Dolayısıyla yerel yönetimlerin rekreasyonla yakın bir ilişkisinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Avrupa Kentli Hakları bildirgesinde vurgulanan beden ve ruh sağlığının korunması, yaş, beceri ve ekonomik durum fark etmeksizin herkesin spor ve boş vakitlerini değerlendirebileceği olanakların sağlanması gibi durumlar yerel yönetimlerin rekreasyon kavramıyla önemli derecede ilişkili olduğunu göstermektedir (Avrupa Kentli Hakları Bildirgesi). Ayrıca Anayasa'nın "**Madde 59 - Devlet, her yaşta Türkiye vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.**" şeklindeki hükmü, merkezi yönetimin alt hizmet birimlerini toplum sağlığının geliştirmesi açısından yönlendirmesi gerekliliğini göstermektedir. Dolayısıyla 59. madde gereği, tüm vatandaşlar spor yapma hakkına sahiptir. Bu hak, sadece profesyonel sporcular için değil, aynı zamanda bireylerin boş zamanlarını sporla değerlendirmesi için de geçerlidir. Bu nedenle, yerel yönetimlerin sporu teşvik eden kurumlar olarak büyük sorumlulukları bulunmaktadır. Kamu yararı için planların yürütülmesi, yerel yönetimlerin temel görevlerinden biridir. Bu bağlamda ele alınabilecek faaliyetler şu şekilde olabilmektedir (Mersinli, 2009);

- Spor ve Yarışmalar
- Doğa Aktiviteleri
- Kişisel Gelişim Aktiviteleri
- Güzel Sanatlar Etkinlikleri
- Fiziksel Uygunluk (Fitness) Aktiviteleri
- Seyahat ve Turizm
- Gönüllü Hizmet Programları

Bu aktivite çeşitliliğinin artırılması ve yaygınlaştırılması yerel yönetimler açısından toplum sağlığının geliştirilmesi anlamında önemli görülmektedir. Bunların başında rekreasyon alanlarının planlanması, inşası ve bakımının geldiği de unutulmaması gereken bir durumdur. Ayrıca parklar, spor tesisleri, oyun alanları, yürüyüş yolları ve diğer rekreasyon alanlarının oluşturulması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması da yerel yönetimlerin önde gelen görevleri arasında sayılabilir. Bu alanlar, insanların doğa ile etkileşim kurmalarına, spor yapmalarına ve açık hava etkinliklerine katılmalarına olanak tanıyabilmektedir. Ulusal sorumluluk anlamında devletlerin en önemli görevleri arasında, halkın genel refah ve sağlığını korumak yer almaktadır. Bu bağlamda devletlerin ve bu doğrultuda yerel yönetimlerin

sorumluluk alanlarında yaşayan bireylerin çeşitli ihtiyaç ve taleplerine cevap vermek zorunludur denebilir. Böylece yerel yönetimlerin kontrolünde olan rekreasyon, park ve serbest zaman hizmetlerinin temel amacı toplumdaki tüm bireylerin çalışma yaşamlarının yanı sıra serbest zamanlarındaki aktivite süreçlerinde de yaşam kalitelerini geliştirmenin önemli yer tuttuğunu unutmamak gerekir (Mobley, 2006). Bu kapsamda yerel yönetimlerin spor faaliyetleri, çeşitli oyunlar, beceri geliştirici ve bilgiye dayanan çeşitli oyun ve aktivite seçenekleri ile bu etkinlikleri en verimli şekilde uygulayabilecekleri rekreasyon alanlarını vatandaşların hizmetine sundukları düşünülmektedir (Koçyiğit ve Yıldız, 2014). Dolayısıyla yerel yönetimlerin rekreasyonel bağlamda önemli işler ortaya koyduğu ve vatandaşların refahı için çalıştığı söylenebilir.

2. SONUÇ

Yerel yönetimler, spor kompleksleri, parklar, yeşil alanlar, spor okulları ve kültürel merkezler gibi rekreasyon tesislerinin planlanması, inşası ve işletilmesi konularında önemli bir rol oynamaktadır. Bu tesisler, toplumun fiziksel aktivite yapmasına, kültürel etkinliklere katılmasına ve boş zamanlarını verimli bir şekilde değerlendirmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca, yerel yönetimlerin, rekreasyon etkinliklerini organize ederek katılımı teşvik etmekte önemli bir niteliğe sahip oldukları da söylenebilir. Sözü edilen aktiviteler, spor turnuvaları, sanat sergileri, konserler ve festivaller gibi unsurları içerebilmektedir. Yerel yönetimler, bu etkinlikleri düzenleyerek toplumun bir araya gelmesini, sosyal etkileşimi artırmasını ve kültürel çeşitliliği kutlamasını teşvik edebilmektedir. Özellikle dezavantajlı gruplar için rekreasyon olanakları sunarak toplumsal eşitsizliği azaltabilmede önemli bir misyonlarının olduğunu söylemek mümkündür. Engellilere uygun tesisler, düşük gelirli ailelere destek programları ve gençler için boş zaman etkinlikleri gibi önlemler bu çabaların bir parçası olarak görülebilir. Tüm bu çıkarımlardan hareketle yerel yönetimler ve rekreasyon arasındaki ilişkinin oldukça sıkı ve değişkenlik gösterebildiği söylenebilir. Nitekim toplumsal refahı artırmak, insanların fiziksel ve zihinsel sağlıklarını desteklemek ve toplumsal bağlarını güçlendirmek açısından yerel yönetimlerin çok önemli görevlerinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Altuntaş, S. (2023). *Halk eğitim kursiyerlerinin rekreasyon farkındalık, serbest zaman, doyum ve mental iyi oluş düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Ana Bilim Dalı, Kocaeli.
- Aslan, A. & Halli, E. (2022). Çocuklarda rekreatif aktivite (Ed.: Faruk GÜVEN). Rekreasyon ve Spor. Efe Akademi Yayınları.
- Ayhan, Ç. K. (2019). Ayazmapınarı Tabiat Parkı'nın (Bayramiç, Çanakkale) rekreasyonel potansiyelinin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 219-228.
- Belediye Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf> Erişim Tarihi: 01.09.2023
- Can, E. (2015). Boş zaman, rekreasyon ve etkinlik turizmi ilişkisi. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 1-17.
- Çetin, S. (2009). Yerel yönetim birimi olarak Türkiye'de il özel idareleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (25), 249-258.
- Çiçek, Y. (2014). Geçmişten günümüze Türkiye'de yerel yönetimler. *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 53-64
- Çolak, H. (2012). Türk toplumunda demokrasi ve yerel yönetimlerin tarihsel gelişimi bağlamında 1580 sayılı belediye kanunu yasama müzakereleri. *Atatürk Yolu Dergisi*, 13(49), 33-55.
- Elma, F. (2007). Türkiye'nin belediyeçilik deneyimi ve Azerbaycan belediyeçiliği. *Journal of Qafqaz University*, (20), 168-178.
- Gül, S. & Yılmaz, A. (2019). Samsun şehri kıyı şeridinin rekreasyon potansiyelinin Gülez'in açık hava rekreasyon potansiyelinin değerlendirilmesi yöntemi ile belirlenmesi. *Coğrafî Bilimler Dergisi*, 17(2), 318-344.
- İl Özel İdaresi Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5302.pdf> Erişim Tarihi: 01.09.2023
- İnaç, H. & Ünal, F. (2007). Avrupa yerel yönetimler özerklik şartı ve Türkiye'de belediyeler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (17), 1-24.
- Kızan, K. (2019). Yerel yönetimlerde özerklik ve demokrasi ilişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Muğla.
- Koçak, S. Y., & Ekşi, A. (2010). Katılımcılık ve Demokrasi Perspektifinden Türkiye'de Yerel Yönetimler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010(21), 295-307.
- Koçyiğit, M., & Yıldız, M. (2014). Yerel yönetimlerde rekreasyon uygulamaları: Konya Örneği. *International Journal of Science Culture and Sport*, 2(Özel Sayı 2), 211-223.

- Köy Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442-20130712.pdf> Erişim Tarihi: 01.09.2023
- Mecek, M., & Atmaca, Y. (2020). Yerel yönetimlerin idari yapısına ilişkin mevzuat analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (76), 2068-2087.
- Mecek, M., & Atmaca, Y. (2020). Yerel yönetimlerin idari yapısına ilişkin mevzuat analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(76), 2068-2087.
- Mersinli, D. (2009). *Yerel yönetimlerde spora yönelik rekreasyon hizmetleri ve büyükşehir belediyelerinin rekreasyonel faaliyetlere olan yaklaşımlarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Ana Bilim Dalı, Antalya.
- Ordu, B. (2023). Rekreasyon bölümünde öğrenim gören öğrencilerin rekreasyonel liderlik davranışlarının incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Aydın.
- Öner, E. (2008). İstanbul Şehremaneti (Belediyesi)'nin kuruluşu ve 1917 yılı bütçesi. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Örs, H. (2023). Yerel yönetimlerde rekreasyon hizmetleri ve kent halkının rekreasyonel faaliyetlere olan yaklaşımlarının incelenmesi: Mersin büyükşehir belediyesi örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rekreasyon Yönetimi Anabilim Dalı, Konya.
- Şahin, A. (2023). Sınıf Öğretmenlerinin Rekreasyon Faaliyetlerine İlişkin Görüşlerinin ve Rekreasyon Aktivitelerine Katılım Sıklıklarının Değerlendirilmesi (Diyarbakır İl Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Elâzığ.
- Ulusoy, A. & Tekdere, M. (2019). Türkiye'deki Belediyelerin Mali Sorunları ve Muhtemel Etkiler. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 167-182.
- Ulusoy, A., & Akdemir, T. (2009). Yerel yönetimler ve mali özerklik: Türkiye ve OECD ülkelerinin karşılaştırmalı analizi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 259-287.
- Uyar, H. (2004). Türkiye'de ve dünyada yerel yönetimler: Kısa bir tarihçe yıl. *Aydınlanma 1923*, (51), 31-38.
- Ünal, E. (2011). Tanzimattan cumhuriyete Türkiye'de yerel yönetimlerin yasal ve yapısal dönüşümü. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), 241-248.
- Yaman, N. (2010). Belediyelerde görevli spor uzmanlarının mesleki doyum düzeylerinin araştırılması (Ankara ili örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Sakarya.

Yeldoğan, R. (2023). Rekreasyon Bölüm Başkanlarının Bologna Süreci Kapsamında Lisansüstü Rekreasyon Öğretimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Karaman.

Avrupa Kentli Hakları Bildirgesi <http://www.migm.gov.tr/kurumlar/migm.gov.tr/AVRUPA-KONSEYI/KentSart-1.pdf> Erişim Tarihi: 20.09.2023

Mobley, T. A. (2006). Yerel yönetimlerin halkın rekreasyon ve park ihtiyaç ve hizmetlerini karşılamadaki rolü. https://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2012/09/prof_dr_tony_a_mobley.pdf Erişim Tarihi: 20.01.2023

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatme-tin/1.5.2709.pdf> Erişim Tarihi: 20.01.2023

Sporun Öznel İyi Oluşa Etkisi

Ahmet Şahin¹

Özet

Spor, bireylerin kendilerini keşfetmelerine, eşit şartlar altında yarışmaya, yenilgiyi kabul etmeye ve diğerlerini takdir etmeye olanak tanımaktadır. Bu durum sporun sadece fiziksel bir etkinlik olmanın ötesinde birçok önemli öğeyi içerdiğini göstermektedir. Spor, sadece fiziksel sağlığı geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda bireylerin kişisel gelişimlerine de birtakım katkılar sunmaktadır. Bilindiği üzere spor yapmak birçok insanın fiziksel sağlıklarının yanında psikolojik açıdan sağlıklarının da gelişimine olanak tanımaktadır. Sportif bir faaliyet esnasından vücuttan salgılanan endorfin hormonu sayesinde bireyler mutlu olabilmektedirler. Bunun yanında kişilerin stres düzeyleri azalarak, özgüven düzeylerinde artış meydana gelmektedir. Bu kapsamda mevcut bölümde sporun öznel iyi oluşa etkisi incelenmiştir.

1. Özel İyi Oluş Kavramının Arka Planı

Tarih boyunca pek çok düşünür, filozof ve aktivist, öznel iyi oluşu insan motivasyonunun en yüksek hedeflerinden biri olarak görmüşlerdir. Örneğin, Sokrates'in eski bir öğrencisi olan Aristippus (MÖ 435 - 356), yaşamın amacını maksimum zevk yaşamak olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte, Platon'un öğrencisi ve Büyük İskender'in öğretmeni olan Yunan filozof Aristoteles (MÖ 384-322), gerçek mutluluğun zevk veya onun peşinde koşma ile ilgili olmadığını, insan potansiyelinin gerçekleşmesinde bulunabileceğini iddia etmiştir. Bu nedenle, öznel iyi oluş kavramına yaklaşımlar arasında Hedonik ve Eudaimonik yorumlama sistemleri gibi iki büyük yaklaşımın ortaya çıktığını görmekteyiz (Keyes, Shmotkin ve Ryff, 2002). Bu bağlamda, Hedonik iyi oluş yaklaşımı hem duygusal tatmini hem de yaşamdan elde edilen doyumunu içerir ve insanların maksimum zevki yaşadıklarında iyi bir hayata ulaşabileceklerini savunur (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999). Diğer yandan, Eudaimonik iyi oluş yaklaşımı, iyi oluşun sadece zevkin sonucu

1 Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Şahin, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, hawkahmet@gmail.com, 0000-0002-3975-3208

olmadığını vurgular ve bunun yerine gerçek mutluluğun hakikat, anlam, yaşam amacı, özgürlük, pozitif ilişkiler, kişisel gelişim, özsaygı ve özerklik gibi unsurları içerdiğini ifade eder (Keyes, Shmotkin ve Ryff, 2002). Bu nedenle, Hedonik iyi oluş genellikle öznel iyi oluş olarak adlandırılırken, Eudaimonik iyi oluş daha çok psikolojik bir perspektif içinde ele alınır (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999). Bu yaklaşımlar, pozitif psikoloji hareketi içinde büyük bir ilgi görmüş ve üzerinde çalışılmıştır (Seligman, 2003).

Psikoloji, insan davranışını, zihinsel süreçleri ve bu davranışların temel nedenlerini inceleyen bir bilim dalıdır. Başlangıçta, psikoloji, insan davranışının yüzeye çıkmayan yönlerini, yani başarısızlık, patoloji, düşüş ve umutsuzluk gibi konuları araştırmaya odaklanmıştır. Uzun yıllardır, psikologlar psikoz, depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozuklukları gibi çeşitli ruhsal rahatsızlıklar ve bunların tedavi yöntemleri konusunda sağlam bir anlayışa sahiptir. Ancak, zihinsel olarak sağlıklı bireylere yönelik yardım sunma konusunda sınırlı kalmışlardır.

Pozitif psikoloji hareketi, modern yaşamın sunduğu fırsatlara odaklanmayı ve mutlu bir yaşamın yolunu göstermeyi amaçlamıştır (Caprara ve Cervone, 2003). Bu nedenle, pozitif psikoloji, sadece hastalıklara ve tedavilerine odaklanmak yerine, araştırmacıların umut, bilgelik, hoşgörü, yaratıcılık, ileri görüşlülük, cesaret, maneviyat, sorumluluk ve azim gibi konulara yönelmesi gerektiğini vurgular. Çünkü birçok ruhsal rahatsızlığın anlamsızlık ve amaçsızlık duygularıyla bağlantılı olduğunu gösterir (Seligman, 2003). Bu nedenle, psikoloji yaklaşımı, yalnızca bireylerin sorunlarını çözmeye hedefini aşmış, insanlığın psikolojik öznel iyi oluş seviyelerine katkıda bulunma gerekliliği noktasına gelmiştir.

1.2. Öznel İyi Oluş ve Unsurları

Antik Yunan dönemi ve öncesinde, insanlar yaşamın nasıl daha iyi hale getirilebileceğini merak etti ve keşfetti. İnsanların hayatlarını çekici kılan şey nedir? Yüksek kaliteli bir yaşamın nasıl tanımlanabileceği? Bu sorular, kişinin kendi yaşamı hakkındaki duygu ve düşüncelerini içerir, başkalarının bu konudaki algısına bakılmaksızın kişinin kendi yaşamına dair değerlendirmelerini içerir. Bu, kişinin hayatının değerli olup olmadığına dair bir karar verme hakkı tanıyan öznel bir yaşam tanımıdır. İyi bir yaşamı tanımlamak için, öznel iyi oluş ve konuşma dilinde mutluluk terimi kullanılmaktadır (Diener, 2000).

“Mutluluk” terimi, kişinin yaşamı değerlendirdiği faktörleri içeren, yaşamın herhangi bir olay karşısında iyi bir ruh halini, olumlu duyguları ve yaşam doyumunu içeren bir terimdir. Aynı zamanda öznel iyi oluş

kavramının yerine kullanılabilir. Yaşam doyumu, hayata olan bağlılık, istek, ihtiyaç ve ilgiyi ifade eder. İnsanların hayattan keyif alarak yaşamaları, anın tadını çıkarmaları, yaşam doyumlarının iyi olduğunun bir göstergesidir. İş, ilişkiler, sağlık gibi bireysel ve toplumsal yaşamlarındaki tatminleri içeren bir kavramdır.

Gündelik yaşamda insanların mutluluk kelimesini tam olarak nasıl algıladıklarını anlamak için, bilimsel olarak mutluluk kavramını araştırmaya öncülük eden psikologlar, öznel iyi oluş kavramını ortaya çıkardılar (Diener, 1984). Öznel iyi oluş, bir kişinin kendi yaşamını nasıl algıladığını, yorumladığını ve yaşamından ne kadar tatmin aldığını içerir. Bu, bireyin kendi hayatını hem zihinsel hem de duygusal olarak nasıl değerlendirdiğiyle ilgilidir. Bu öznel iyi oluş kavramı, mutluluğun kişisel ve öznel bir deneyim olduğunu vurgular. Aynı zamanda, mutluluğun bireylerin kendi deneyimlerine dayandığını belirtir (Kesebir ve Diener, 2008).

İyi oluş kavramı, bir dizi farklı yaklaşım ve ilişkilendirme ile açıklanabilir. Bu çalışmalar sırasında sık sık karşımıza çıkan iki ana yaklaşım, “hazcı” (hedonic) ve “ödemik” (eudaimonic) yaklaşımlardır. Genellikle, “hazcı” ve “ödemik” yaklaşımlar ile öznel iyi oluş kavramları bir arada kullanılarak ifade edilir (Ryan ve Deci, 2001). “Hazcı” yaklaşım hem olumlu hem de olumsuz duyguları, aynı zamanda yaşam doyumunu içerirken, “ödemik” yaklaşım, bireyin yaşam amacı, olgunluk, büyüme, planlama, hedefler ve kendini gerçekleştirme gibi kavramlarla öznel iyi oluşu açıklar (Lent, 2004).

Bireylerin çoğu, hayatlarının tadını çıkarmayı ve mutlu bir yaşam sürmeyi arzularlar. Ayrıca, gelecekte beklenenleri de genellikle mutlu bir yaşam sürme yönündedir (Ryff, 1989). Bu kapsamlı mutluluk kavramı, psikolojide öznel iyi oluş olarak ifade edilir. Öznel iyi oluş, negatif duyguların daha az, pozitif duyguların ise daha fazla yaşandığı, aynı zamanda hayattan alınan memnuniyetin yüksek olduğu bir durumu içeren önemli bir kavramdır (Haybron, 2000). Bradburn (1969) ise, bireylerin hayatlarında pozitif duyguları negatif duygulardan daha fazla deneyimliyorsa, öznel iyi oluş düzeylerinin yüksek olduğunu ifade etmektedir.

1.3. Öznel İyi Oluşu Etkileyen Faktörler

Kişinin tecrübe ettiği hayatın nitelikleri, koşulları ve yaşama bakış açısı, öznel iyi oluş düzeyini etkileyen önemli faktörlerdir. Bu faktörler, kişinin hayat tatmini, iyilik durumu ve mutluluğu üzerinde olumlu veya olumsuz etkilere sahip olabilir. Öznel iyi oluşu etkileyen nedenleri üç ana kategoride değerlendiren Diener’e göre, bu etmenler kişilik, sosyal faktörler ve demografik değişkenler olarak gruplanabilir (Diener, 1984).

Öznel iyi oluş mefhumunun daha iyi idrak edilebilmek için bu etmenlerden aşağıda ifade edilmiştir.

1.3.1. Cinsiyet

Alan yazınından elde edilen verilere göre, bireylerin cinsiyeti ile öznel iyi oluş arasında anlamlı bir ilişki olduğuna dair kesin bir bulguya rastlanmamıştır. Ancak, kadınların erkeklere göre daha yoğun olumsuz duygular yaşadığını ifade etmelerine rağmen, yaşamdan daha fazla zevk aldıkları belirtilmiştir (Yetim, 2001; Seligman, 2003).

Bir başka araştırmada ise yaşam doyumu, mutluluk ve cinsiyet arasındaki ilişki incelenmiş, kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek yaşam tatmini ve mutluluk seviyelerine sahip olduğu ancak pozitif duygusal durum açısından bu farkın anlamlı olmadığı sonucuna varılmıştır (İşleroğlu, 2012). Bu bulgular, cinsiyetin öznel iyi oluşla karmaşık bir ilişkisinin olduğunu göstermektedir.

1.3.2. Yaş

Yaş ve mutluluk arasındaki ilişki konusunda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmalar, yaşla öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin karmaşık olduğunu göstermektedir. Özellikle, insanların yaşlandıkça mutluluklarının azaldığına dair yaygın bir inanç olmasına rağmen, günümüzde öznel iyi oluşun bireyin biyolojik yaşıyla doğrudan ilişkilendirilmediği düşünülmektedir (Wilson, 1967).

1.3.3. Gelir Durumu

Gelir düzeyinin bireylerin öznel iyi oluş düzeylerini etkilediği bilinen bir faktör olduğu. Günümüzde ekonominin giderek daha fazla önem kazandığı bir dönemde, iktisadi gelir seviyesi ile mutluluk arasındaki ilişki önem taşımaktadır. Yapılan araştırmalar, maddi imkanları daha iyi olan bireylerin, maddi imkanları sınırlı olanlara göre daha mutlu olduğunu göstermiştir. Ancak, bu etkinin oldukça düşük olduğu ve mutluluk ile gelir düzeyi arasında herhangi bir nedensel ilişki olmadığı anlaşılmıştır (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999).

Uluslararası düzeyde yapılan araştırmalarda, kişi başına düşen gelirin düşük olduğu ülkelerde mutluluk düzeyinin, kişi başına düşen gelirin yüksek olduğu ülkelere kıyasla daha düşük olduğu bulunmuştur (Hefferon, ve Boniwell, 2011). Ancak, gelir seviyesi ile mutluluk arasındaki bu pozitif ilişkinin temel nedeninin, gelir miktarının ötesinde, paranın getirdiği diğer etkilere dayandığı öne sürülmüştür (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999).

1.3.4. Eğitim Düzeyi

Eğitim düzeyi ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmalar, bu ilişkinin yaşam tercihleri, kültürel değerler, ekonomik durum ve sosyal statü gibi faktörlerle birlikte anlaşılması gerektiğini göstermektedir (Yetim, 2010). Eğitim, birçok açıdan bireylerin hayatlarını olumlu yönde etkileyebilir. Bu etki, maddi kazançları artırma, kişisel amaçlara ulaşma, değişimlere uyum sağlama ve sosyal statüyü yükseltme gibi dolaylı faktörler aracılığıyla öznel iyi oluşu pozitif yönde etkilemektedir (Yetim, 2001). Bunun yanında eğitim, bireylerin daha iyi iş fırsatlarına sahip olmalarını ve böylelikle kişilerin kendini daha da güvende hissetmelerine olanak tanıyabilir. Ayrıca, eğitim yoluyla bilindiği üzere bireyler kariyer açısından da birtakım hedeflerine de ulaşmaktadırlar. Kariyer hedefine ulaşan bireylerin de özel açıdan iyi oluş düzeylerinin oldukça yüksek olacağı düşünülmektedir.

1.3.5. Kişilik

Kişilik, bireyin doğumundan itibaren değişmeyen ancak çevresel faktörlerle etkileşim içinde zamanla şekillenen bir olgudur. Kişilik özellikleri, bireyleri diğerlerinden farklı kılan ve bireyin gelecekteki davranışlarına özgü ölçümlerin temelini oluşturan özelliklerdir. Kişiliğin niteliklerini inceleyen ve yaygın olarak kabul gören bir model, Beş Faktör Kişilik Modeli'dir. Bu model, beş ana faktörü içermektedir. Bu faktörler; Nevrotiklik, Dışa Dönüklük, Sorumluluk, Uyum ve Deneyime Açıklık olarak sıralanmaktadır (Eryılmaz ve Ercan, 2011).

Yapılan araştırmalar, kişiliğin öznel iyi oluş seviyesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Kişilik özellikleri, bireylerin yaşamlarını ve ilişkilerini nasıl deneyimlediklerini etkileyebilir. Örneğin, bir kişinin nevroitiklik düzeyi (anksiyete ve stres eğilimi) yüksekse, bu kişi daha fazla duygusal sıkıntılar yaşayabilir ve öznel iyi oluş seviyesi düşebilir. Aksine, dışa dönük bir kişi, sosyal ilişkilerden daha fazla keyif alabilir ve öznel iyi oluş seviyesi yüksek olabilir.

1.3.6. Sağlık Faktörü

Sağlık, mutluluğu etkileyen bir faktör olduğu gibi mutluluğun da sağlık üzerinde etkisi olduğu bilinen bir gerçektir. Bir bireyin sağlığı iyi olduğunda, bu doğrudan öznel iyi oluşunu olumlu yönde etkileyebilir. Sağlığın zarar görmesi, kişinin yaşamında önemli amaçlara ulaşmasını engelleyebilir ve bu nedenle öznel iyi oluşunu olumsuz etkileyebilir (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999).

Birçok çalışma, öznel iyi oluş ile sağlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Örneğin, Okun Stock, Haring ve Witter (1984), öznel iyi oluş ile sağlık arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için 104 araştırmanın meta-analizini yapmışlar ve öznel iyi oluş ile sağlık arasında anlamlı ve olumlu bir ilişki bulmuşlardır (Okun, Stock, Haring ve Witter, 1984).

1.3.7. Din

Dine verilen değer ve dini yükümlülükleri yerine getirme isteği, bireylerin psikolojisine olumlu katkılar sağlayabilir. Dini deneyimler, günlük yaşam deneyimlerini doğrulayarak ve ortak inanç ve değerleri paylaşan insanları sosyalleştirerek, öznel iyi oluş üzerinde olumlu etkilere sahip olabilir. Bu, bireylerin daha anlamlı bir yaşam sürmelerine ve duygusal tatminlerini artırmalarına yardımcı olabilir (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999).

1.4. Spor Etkinliklerinin Önemi

Spor, bireylerin kendilerini keşfetmelerine, eşit şartlar altında yarışmaya, yenilgiyi kabul etmeye ve diğerlerini takdir etmeye olanak tanır. Bireysel veya takım sporları, belirlenmiş kurallar, yer, zaman ve alan içinde gerçekleştirilen, amacı olan organize bir insan etkinliğidir (Mathey, 1969). Sporun katkıları sayesinde bireyler hem fiziksel hem de ruhsal açıdan gelişme fırsatı bulurlar. Bu etkinlikler, insanların birbirleriyle dayanışma içinde olmalarını ve rekabet etmeyi öğrenmelerini sağlar

Sağlıklı bir yaşam tarzı, dünya çapında özellikle genç nesiller arasında giderek daha popüler ve arzu edilir hale gelmektedir (Park ve Kang, 2008). Genel olarak, yetişkinler yaşlandıkça sağlıklı yaşam tarzı alışkanlıklarında azalma göstermektedir (King, Mainous, Carnemolla ve Everett, 2009). Ancak bu, bazı gruplar arasında farklılık gösterebilir. Sağlıklı yaşam tarzını benimsemek, genellikle kadınlar, daha yüksek eğitim seviyesine sahip bireyler, heyecan arayışına daha az odaklananlar, geleceği planlama eğiliminde olanlar ve daha az sosyal roller üstlenen kişiler arasında daha yaygın bir uygulamadır (Divine ve Lepisto, 2005). Bu, sağlık ve yaşam tarzı tercihlerinin toplumsal ve demografik faktörlere bağlı olarak nasıl değişebileceğini göstermektedir.

Spor, sağlıklı bir yaşamın temeli olarak kabul edilmektedir ve giderek daha fazla çalışma, spor etkinliklerinin sadece fiziksel sağlık (Penedo ve Dahn, 2005; Warburton ve Bredin, 2017) için değil, aynı zamanda zihinsel sağlık için de (Paluska ve Schwenk, 2000; Biddle ve Asare, 2011) gerekliliğini vurgulamıştır. Düzenli spor etkinlikleri, fiziksel ve zihinsel sağlığın korunmasında önemli bir faktör olarak kabul edilir (Hosseinpour ve Kashef, 2012). Klinik gruplarda yapılan karşılaştırmalı araştırmalar, düzenli olarak

spor yapmanın insanların ruh halini iyileştirdiğini ve depresyonu önlediğini göstermiştir (Blumenthal ve diğerleri, 1999). Spor, sadece bedensel sağlığa değil, aynı zamanda zihinsel sağlığa da olumlu katkılarda bulunmaktadır.

1.5. Spor ve Öznel İyi Oluş

Britannica ansiklopedisinde spor, geniş anlamda, belirli bir miktar güç ve beceri gerektiren herhangi bir sportif, eğlenceli aktivite olarak tanımlanır. Spor; rekabete, sosyalleşmeye ve bütünleşmeye dayalı, belirli kurallar içinde gerçekleştirilen insanların bilinçaltındaki isteklerinin tatminini amaçlayan bedensel ve zihinsel faaliyetler bütünüdür (Şahin, 2002). Psikoloğlara göre spor, insanların sosyalleşmesinin için iyi bir yol olduğu gibi insanların fiziksel ve zihinsel gelişimini de desteklemektedir. Her yaş için katılımın önemli olduğu spor, özellikle yetişkinler, ergenler ve çocuklar için sağlığı geliştirmek, psikososyal iyilik halini ilerletmek ve hastalıklardan korunmak için daha büyük bir öneme sahiptir (Seydioğlu, 2017). Spor; aynı zamanda sporcuların kendilerini test edebilecekleri, akranları ile karşılaştırabilecekleri ve sağlıklı bir şekilde rekabet edebilecekleri bir ortam sağlayarak, olumlu benlik saygısı öz farkındalık ve zihinsel güç gelişimini destekler (Alpaslan, 2012). Bu tanımlar sporun insan sağlığına olumlu olarak etki ettiğine ve insanları mutlu ettiğine inanmayı desteklemektedir.

1.6. Sporun Faydaları

İnsanların zihinsel, anatomik ve fizyolojik olarak zinde olması, aktif kalabilmesi ve gerektiğinde rezervlere ve güce sahip olması için spor yapması gerekir. Spor sadece bir koruyucu hekimlik aracı değildir, aynı zamanda hastalığa karşı direnci artırmaya ve sağlığı iyileştirmeye de yardımcı olur (Özdenk, 2018). Sporun faydaları temelde fizyolojik, sosyolojik, ekonomik ve psikolojik olarak ayrılabilir.

1.6.1. Fizyolojik Faydaları

Sistematik ve programlı fiziksel aktiviteden sonra bazı fiziksel rahatsızlıkların algılanmasındaki olumlu değişikliklere paralel olarak fiziksel iyilik, fiziksel olarak iyi hissetmesi, fiziksel iyilik üzerindeki etkinin bir indeksidir. Fiziksel olarak aktif insanlar aktif olmayan insanlardan daha sağlıklı ve dirençli olma eğilimindedir (Robert ve Daniel, 2015).

Sporla uğraşan kişilerde ortaya çıkan bazı fizyolojik değişiklikler fizyolojik değişiklikler not edilebilir. Daha enerjik olurlar, fizyolojik ve psikolojik yorgunluğa karşı vücudun direncini artırır, obeziteyi önler, vücutta bulunan kılcal damar miktarını artırır ve kalp krizi riskini azaltır. Spor, kalp debisini

arttırarak ve onu besleyen koroner arterleri genişletir (İnal, 2003). Sporun kardiovasküler faydaları yanı sıra egzersiz sayesinde daha etkili solunum, sindirim ve endokrin sisteminde daha sağlıklı ve verimli çalışmasını sağlar.

1.6.2. Psikolojik Faydaları

Sporun insan sağlığı üzerindeki faydalarını inceleyen araştırmalar, sporun hem psikolojik hem zihinsel hem de sistemik yönleriyle olumlu etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Son yıllarda sporun sadece fiziksel sağlığı değil, aynı zamanda ruh sağlığını iyileştiren bir etkinlik olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Amerika Ulusal Ruh Sağlığı Enstitüsü'nden oluşan bir panel, fiziksel aktivitenin ruh sağlığı ve esenliği üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu, kaygı ve stres düzeylerini azalttığını, depresyon ve kaygıdan kurtulmayı sağladığını ve duygusal sıkıntıyı azalttığını bulmuştur (Robert ve Daniel, 2015). Ayrıca, egzersizin psikolojik kontrolü artırdığı, rekabet gücünü ve öz yeterliliği artırdığı, olumlu benlik imajı, olumlu sosyal etkileşimler ve eğlence fırsatları sağladığı bilinmektedir (İnal, 2003). Yapılan araştırmalar, ruh sağlığı ve egzersiz arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Spor, fiziksel aktivite, erken ölüm ve zihinsel sağlık sorunlarının tedavisinde doğrudan etkili olmanın yanı sıra, dolaylı olarak öznel refahı ve yaşam kalitesini artırır. Deneysel çalışmalar, orta düzeyde egzersizin ruh halini olumlu bir şekilde etkilediğini göstermiştir (Fox, 1999). Faaliyetler arasında fiziksel egzersiz, sosyal ilişkilerin oluşumunu ve gelişimini destekleyen eğlence aktiviteleri ve inanç temelli dini aktiviteler bulunmaktadır. Araştırmalar, sporun insanları toplumla buluşturduğunu ve iyi insan ilişkileri kurduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, sporun öznel iyi oluşu artırdığını söylemek mümkündür (Tkach ve Lyubomirsky, 2006).

Spor eğitimi ve okullarda sporun teşvik edilmesi, toplumun sağlıklı ve mutlu olabilmesi için büyük bir öneme sahiptir. Özellikle okula giden çocukların sporun faydaları hakkında bilinçli olması ve spor eğitimi alması önemlidir. Küçük yaşlardan itibaren okulların sporun bu faydaları hakkında eğitim vermesi, toplumun genel refahına olumlu katkıda bulunabilir.

1.6.3. Sosyolojik Faydaları

Elit ve yetkin insan gücüne ulaşmanın vazgeçilmez bir yolu sağlıklıdır. Bu bağlamda spor, insanların iradelerini güçlendirir, karakter gelişimlerine önemli katkılarda bulunur ve özgüvenlerini artırır (Özdenk, 2018). Spor, aynı zamanda daha fazla sosyal etkileşim için bir motivasyon sağlar ve insanları daha fazla sosyal ortamda bulunmaya teşvik eder.

Spor, insanlar arasındaki dayanışmayı ve bütünleşmeyi teşvik eder. Bu, sporun evrensel bir değeri temsil ettiği ve farklılıkları, ırkı, mezhebi, dini inançları ve ekonomik farkları görmezden geldiği anlamına gelir. Spor, toplumların oluşmasına ve bir arada durmasına önemli bir katkıda bulunur. Takım sporları da liderlik becerilerini, yönetici ile çalışma yeteneklerini, ortak değerler etrafında bir arada çalışma yeteneklerini geliştirme fırsatı sunar.

Spor aynı zamanda insanları daha fazla sosyalleşmeye teşvik eder ve bu, sosyal etkileşimlerini artırmanın avantajlarını getirir. Ayrıca spor ve eğlence kavramları toplumsal çeşitliliğin artmasına katkıda bulunur. Aileler, spor ve rekreasyon sayesinde bir araya gelir ve bu aktiviteler sosyal davranışları geliştirmede önemli bir rol oynar. Buna ek olarak, spor uluslararası ve kültürel kimliklere sahip insanlar arasında iletişimi artırır ve toplumsal farkındalığı güçlendirir. Spor, insanları bir araya getirir ve kültürel değişimleri destekler, toplumlar arasında anlayışı artırır.

1.6.4. Ekonomik Faydaları

Spor, artık sadece sportif bir faaliyet değil aynı zamanda ekonomik bir sektör olarak kabul edilmektedir. Spor faaliyetleri, ülke ekonomisine doğrudan katkıda bulunarak üretim ve istihdamı artırır (Ekren ve Çağlar, 2003). Aynı zamanda spor, sağlıklı yaşam biçiminin vazgeçilmez bir parçası olarak görülmekte ve bir meslek olarak büyümektedir (Tekin, Mucuk ve Sunay, 2016).

Profesyonel spor, günümüzde yüksek ücretli bir meslek haline gelmiş ve insanlar maddi kazanç, popülerlik ve sponsorluk fırsatları peşinde koşarak profesyonel sporlara katılmaktadır. Bu nedenle, sporun ekonomik bir sektör olarak büyüdüğü ve bireyler için maddi faydalar sağladığı bir gerçektir. Spor, sadece fiziksel sağlığa değil aynı zamanda ekonomiye de olumlu katkılarda bulunan önemli bir alan haline gelmiştir.

1.7. Sporun Öznel İyi Oluş Üzerindeki Etkileri

Araştırmalar, sporun bireylerin içsel iyilik hali (öznel iyi oluş) ile güçlü bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir. Stathi, Fox ve Mc Kenna (2002) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, 62 ile 81 yaşları arasındaki 28 kişi üzerinde yapılan araştırmada, fiziksel aktivitenin bu yaş grubundaki bireylerin öznel iyi oluş düzeylerini artırdığı saptanmıştır. Yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan “yalnızlık korkusu veya durumu,” spor aktiviteleri ile azaltılabilmekte veya sorun olmaktan çıkmaktadır. Fiziksel etkinliklerle yaşamlarını sürdüren bireyler, kendi düzeylerine sahip diğer bireyleri gördükçe, yalnızlık

duygusundan uzaklaşmış ve psikolojik ve fiziksel sağlıklarını korumak için grup çalışmalarına daha fazla katılabilmektedirler.

Çelik ve Şahin (2012), sporun psikolojik iyi olma durumu açısından hem kendi başına bir koruyucu etken olduğunu hem de diğer koruyucu faktörleri desteklediğini belirtmiştir. Ryff ve Singer (2002) tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışma, fiziksel egzersizin, insanlar arasındaki ilişkilerin ve sosyal destek düzeylerinin kısa vadeli stres tepkilerini önlemeye yardımcı olduğunu ve uzun vadede fiziksel ve duygusal gelişmeye olumlu etkiler sağladığını göstermiştir. İnsanlar sosyal varlıklar olduğundan, diğer insanlara destek olmaları ve sosyal destek almaları, fiziksel aktivitelerin önemli bir bileşenidir. Travmatik olaylar sonrasında, bireyler genellikle grup aktiviteleri sayesinde izole olmaktan kaçınırlar ve diğer insanlarla etkileşimde bulunarak olayları daha sistemli bir şekilde değerlendirmeye başlarlar (Öncü, 2002).

Ayrıca, Mahon, Yarcheski ve Yarcheski (2005) tarafından yapılan çalışma, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin düzenli spor yapmalarının mutluluk, sağlık durumu ve iyi olma hali arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ergenlik döneminde, hızlı gelişimin karmaşıklığına rağmen, olumlu bir çevrede (fiziksel, duygusal ve sosyal) bulunan bireyler, sorunları daha kolay bir şekilde çözebilirler.

SONUÇ

Yapılan araştırmalar, sporun birçok psikolojik öznel iyi oluş yönü üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. Bu etkiler, mutluluk, yaşam doyumu ve ruh hali düzenlemesi gibi psikolojik iyi oluşun birçok yönündeki artışları içermektedir (Paskova, 2010; Pengpid ve Peltzer, 2019). Fiziksel aktivite ve spor, bireylerin psikolojik iyi oluşlarını artırabilir ve bir dizi olumlu sonuç doğurabilir. Sporun bu olumlu etkilerinin ne ölçüde neden olduğu ve spor etkinliklerinin bu olumlu sonuçlara nasıl katkı sağladığı konuları üzerinde de çalışmalar yapılmaktadır (Bodecka ve diğerleri, 2021).

Araştırmalar, fiziksel aktivitenin ve spora katılımın mutluluk veya öznel iyi oluş üzerindeki faydalarını desteklemektedir (Ruseski ve diğerleri, 2014). Spor aktivitelerinin bireylere artan benlik saygısı, öz yeterlilik, olumlu benlik kavramı ve beden imajı kazandırdığı, psikolojik ve fizyolojik stresi azalttığı ve zevk ve eğlence duygularını geliştirdiği görülmektedir. Bu faktörler, sporun doyum ve mutluluk sağladığı için öznel iyi oluş düzeyini artırabilir (Yetim, 2001). Dolayısıyla, spor etkinliklerine katılımın çocukların ve ergenlerin öznel iyi oluş düzeyleri üzerinde de anlamlı bir etkisi olabileceği söylenebilir.

Psikolojik iyi oluş düzeyi yüksek bireylerin daha iyi psikolojik ve fiziksel sağlığa sahip olduğu ve daha yüksek yaşam kalitesine sahip olduğu

araştırmalarla gösterilmiştir (Keyes, 2002). Spor ayrıca ruh sağlığı açısından önemli bir fayda olan aile dışından destek sağlar. Spor, bireylerin birçok insanla etkileşimde bulunduğu ve farklı bağlar geliştirdiği bir alandır, bu da psikolojik iyi oluşu artırabilir. Spor aynı zamanda insanların içine kapanmasını engelleyebilir. Spor, dışa dönük ergenlerin çeşitli fiziksel aktivitelere katılarak aktif hale gelmelerini ve bu sayede ruhsal sağlıklarını artırmalarını teşvik edebilir. Aynı zamanda içe dönük ergenlerin olumsuz, dışa dönük ergenlerin olumlu duygulara sahip olduğu görülmüş, dışa dönük ergenlerin ruh sağlığının daha iyi olduğu belirtilmiştir (Gün, 2006).

Spor, kişisel gelişimi etkileyen, krizlerle başa çıkmayı güçlendiren ve potansiyeli keşfetme konusunda motive eden önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu, bireylerin kendilerini geliştirmek ve yeni deneyimlere açık olmak için sürekli bir arzu duymalarını teşvik edebilir (Ryff, 1995).

Düzenli egzersizler, fiziksel ve zihinsel benliği etkileyebilir ve uygun bir dengeyle birleştirildiğinde yaşam kalitesini artırabilir. Bu, bireylere daha yüksek özsaygı, iyimserlik ve mutluluğa sahip olma eğilimi verir. Ayrıca, fiziksel aktivite ve spor, benlik saygısı, algılanan fiziksel uygunluk ve beden imajı gibi öğelerle doğrudan ilişkilidir (Zamani Sani ve diğerleri, 2016).

Spor yapan kadınların daha fazla olumlu duygu yaşadığı ve daha az olumsuz duygu deneyimlediği ve daha yüksek bir yaşam kalitesine sahip oldukları görülmüştür. Bu, uygun şekilde dengelenmiş bir diyetle birleştirildiğinde, yaşam kalitesini iyileştirmenin ve özgüveni artırmanın önemli bir yoludur (Zurita Ortega ve diğerleri, 2018).

Sonuç olarak, araştırmalar, spor aktivitelerinin bireylerin psikolojik öznel iyi oluş düzeylerini artırabileceğini ve birçok olumlu etkisi olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, sporun bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlığını destekleyen önemli bir bileşen olduğu sonucuna varabiliriz.

Kaynaklar

- Alpaslan, A. H. (2012). Ergen ruh sağlığı ve spor. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 13(3), 181-185.
- Biddle, S. J. H. ve Asare, M. (2011). Physical activity and mental health in children and adolescents: A review of reviews. *Br. J. Sports Med.* 45, 886–895.
- Blumenthal, J. A., Babyak, M. A., Moore, K. A., Craighead, W. E., Herman, S., Khatri, P., ... ve Krishnan, K. R. (1999). Effects of exercise training on older patients with major depression. *Archives of internal medicine*, 159(19), 2349-2356.
- Bodecka, M., Nowakowska, I., Zajenkowska, A., Rajchert, J., Kaźmierczak, I. ve Jelonkiewicz, I. (2021). Gender as a moderator between present-hedonistic time perspective and depressive symptoms or stress during COVID-19 lockdown. *Personal. Individ. Differ.* 168, 110395–110397.
- Caprara, G. V. ve Cervone, D. (2003). *A conception of personality for a psychology of human strengths: personality as an agentic, self-regulating system*. In: L. G. Aspinwall and U. M. Staudinger, (Eds.), *A Psychology of Human Strengths: Fundamental Questions and Future Directions for a Positive Psychology*. Washington: DC American Psychological Association, pp. 61-74.
- Çelik, A. ve Şahin, M. (2013). Spor ve çocuk gelişimi. *International Journal of Social Science*, 6(1), 467-478.
- Diener, E. (1984). *Subjective well-being*. *Psychological Bulletin*. 95 (3). 542-575.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*. 55 (1). 34-43.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E. ve Smith, H. L. (1999). *Subjective well-being: Three decades of progress*. *Psychological bulletin*.
- Divine, R. ve Lepisto, L. (2005). Analysis of the healthy lifestyle consumer. *J. Consum. Mark.* 22. 275–283.
- Ekren, N. ve Çağlar, A. B. (2003). Spor ekonomisi: teorik bir çerçeve. *Active dergisi*, 32, 1-2.
- Eryılmaz, A. ve Ercan, L. (2011). Öznel İyi Oluşun Cinsiyet, Yaş Grupları ve Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 4(36).
- Fox, K. R. (1999). The influence of physical activity on mental well-being. *Public health nutrition*, 2(3a), 411-418.
- Gün, E. (2006). *Spor Yapan ve Spor Yapmayan Ergenlerde Benlik Saygısı Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Adana.

- Haybron, D. M. (2000). Two philosophical problems in the study of happiness. *Journal of Happiness Studies*, 1, 207-225.
- Hefferon, K. ve Boniwell, I. (2014). *Pozitif Psikoloji, Kuram, Araştırma ve Uygulamalar*. (T. Doğan, Çev.). İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hosseinpour, E. ve Kashef, M. M. (2012). Comparison of general health of active and inactive male students in Urmia middle schools. *Sport Psychology Studies*. 1. 1-6.
- İnal, A. N. (2003). *Beden Eğitimi ve Spor Bilimi*. Ankara: Nobel yayın dağıtım.
- İşleroglu, S. (2012). Lise Öğrencilerinde Öznel İyi Oluşun Benlik Saygısı, Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Duyguları İfade Etme Eğilimine Göre Yordanması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, İzmir.
- Kesebir, P. ve Diener, E. (2008). In pursuit of happiness: Empirical answers to philosophical questions. *Perspectives on psychological science*, 3(2), 117-125.
- Keyes, C. L. (2002). The mental health continuum: From languishing to flourishing in life. *Journal of Health and Social Behavior*. 43. 207-222.
- Keyes, C. L. M., Shmotkin, D. ve Ryff, C. D. (2002). Optimizing well-being: The empirical encounter of two traditions. *Journal of Personality and Social Psychology*. 82 (6). 1007-1022.
- King, D. E., Mainous, A. G., Carnemolla, M. ve Everett, C. J. (2009). Adherence to healthy lifestyle habits in US adults, 1988-2006. *Am. J. Med.* 122. 528-534.
- Lent, R. W. (2004). Toward a unifying theoretical and practical perspective on well-being and psychosocial adjustment. *Journal of counseling psychology*, 51(4), 482.
- Mahon, N.E., Yarcheski, A. ve Yarcheski T.J. (2005). Happiness As Related To Gender And Health In Early Adolescents. *Clinical Nursing Research*. 14(2) S:175- 190.
- Mathey, E. (1969). This thing called sport. *Y Health Physical*. 40 (2).
- Okun, M. A., Stock, W. A., Haring, M. J. ve Witter, R. A. (1984). Health and subjective well-being: A meta-analysis. *The International journal of aging and human development*, 19(2), 111-132.
- Öncü, H. (2002). Psikolojik danışma müdahalesi olarak küçük grupla psikolojik danışma. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2).
- Özdenk, S. (2018). Beden eğitimi ve spor, faydaları, önemi ve sınıflandırılması. *Spor bilimlerinde akademik araştırmalar*, 77-89.
- Paluska, S. A. ve Schwenk, T. L. (2000). Physical activity and mental health. *Sports Med*. 29. 167-180.
- Park, C. ve Kang, C. (2008). Does education induce healthy lifestyle? *Journal of health economics*, 27(6), 1516-1531.

- Paskova, L. (2010). The impact of sport activity on the emotional component of subjective well-being as perceived by university students. *New Educ. Rev.* 21. 195–200.
- Penedo, F. J. ve Dahn, J. R. (2005). Exercise and well-being: A review of mental and physical health benefits associated with physical activity. *Curr. Opin. Psychiatry.* 18. 189–193.
- Pengpid, S. ve Peltzer, K. (2019). High sedentary behaviour and low physical activity are associated with lower health related quality of life in Myanmar and Vietnam. *Cogent Psychol.* 6. 1–10.
- Robert, S. W. ve Daniel, G. (2015). *Spor ve egzersiz psikolojisinin temelleri*. M Şahin, Z Koruç, Çev.), İstanbul: Nobel Yayınları.
- Ruseski, J. E., Humphreys, B. R., Hallman, K., Wicker, P. ve Breuer, C. (2014). Sport participation and subjective well-being: Instrumental variable results from German survey data. *Journal of Physical Activity and Health.* 11. 396–403.
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual review of psychology*, 52(1), 141-166.
- Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of personality and social psychology*, 57(6), 1069.
- Ryff, C. D. (1995). Psychological well-being in adult life. *Current Directions in Psychological Science.* 4. 99-104.
- Ryff, C. ve Singer, B. (2002). From social structure to biology. *Handbook of positive psychology*, 63, 73.
- Seligman, M. E. (2002). *Positive psychology, positive prevention and positive therapy*. Handbook of positive psychology.
- Seligman, M. E. P. (2003). *Authentic happiness. Using the new positive psychology to realize your potential for deep fulfilment*. London: Nicholas Brealey.
- Seydioğlu, C. (2017). *İstanbul'daki Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinden Bireysel ve Takım Sporları Yapanların Liderlik Özelliklerinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Stathi, A., Fox, K. R. ve McKenna, J. (2002). Physical activity and dimensions of subjective well-being in older adults. *Journal of aging and physical activity*, 10(1), 76-92.
- Şahin, H. M. (2002). *Beden eğitimi ve spor temel kavramlar*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

- Tekin, Y., Mucuk, B. ve Sunay, H. (2016). Türkiye’de Amatör Sporcu Olmak. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(2), 183-190.
- Tkach, C. ve Lyubomirsky, S. (2006). How do people pursue happiness? Relating personality, happiness-increasing strategies, and well-being. *Journal of happiness studies*, 7, 183-225.
- Warburton, D. E. R. ve Bredin, S. S. D. (2017). Health benefits of physical activity: A systematic review of current systematic reviews. *Curr. Opin. Cardiol.* 32. 541–556.
- Wilson, W. R. (1967). *Correlates of avowed happiness*. Psychological bulletin.
- Yetim, A. F. (2010). *Investigation of wear behavior of titanium oxide films, produced by anodic oxidation, on commercially pure titanium in vacuum conditions*. Surface and Coatings Technology.
- Yetim, Ü. (2001). *Happiness from society*. İstanbul: Bağlam Press.
- Zamani Sani, S. H., Fathirezaie, Z., Brand, S., Pühse, U., Holsboer-Trachsler, E., Gerber, M., ve Talepasand, S. (2016). Physical activity and self-esteem: testing direct and indirect relationships associated with psychological and physical mechanisms. *Neuropsychiatric disease and treatment*, 2617-2625.
- Zurita-Ortega, F., Salvador-Pérez, F., Knox, E., Gámiz-Sánchez, V. M., Chacón-Cuberos, R., Rodríguez-Fernández, S. ve Muros-Molina, J. J. (2018). Actividad física y calidad de vida relacionada con la salud en escolares: análisis mediante ecuaciones estructurales. *Anales de Psicología/Annals of Psychology*, 34(2), 385-390.

Kaygının Sportif Performansa Etkisi

Ahmet Şahin¹

Özet

Sporcular, yarışma ve müsabakalar sırasında değişen kaygı düzeyleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Sporcular üzerinde oluşan bu kaygı durumu gerek müsabaka öncesinde gerekse de müsabaka sırası ve sonrasında kendisini gösterebilmektedir. Alanyazın incelendiğinde sporcularda oluşan kaygının sportif performansa etkisi, Yerkes ve Dodson tarafından geliştirilen Yerkes-Dodson Yasası ile açıklanmaktadır. Bu yasa, kaygı ve performans arasında ters U şeklinde bir ilişki önermektedir. Özetle bu yasa, çok düşük veya çok yüksek kaygı seviyeleri, sporculardaki performansı olumsuz yönde etkileyebileceğini ifade ederken, sporcuların müsabaka esnasında optimal performans sergilemeleri orta düzeyde kaygı durumuyla ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilen bu kitap bölümünde kaygının sportif performansa etkisi ele alınmıştır.

1. Kaygı

“Kaygı” kelimesinin kökeni “angustioe” ve “anxietas” kelimelerine dayanmaktadır. Bu kelime, insanların hayatlarında dönemseller olarak deneyimlediği veya gelecekte karşılaşılabileceği zorluklar karşısında hissettikleri kararsızlık, güvensizlik ve çatışma hislerini ifade eder (Koç, 2004). Kaygı, geniş bir anlamda, çevresel ruhsal olaylara karşı verilen duygusal tepkileri içeren bir terimdir. Dar bir anlamda ise, kaygı, başlangıcı ve kaynağı fark edilmeden ortaya çıkan, ancak farkındalıkla hissedilen ve fiziksel belirtilerle kendini gösteren bir durumu ifade eder. Bu fiziksel belirtiler arasında terleme, cilt renginin solması gibi etkiler bulunabilir. Kaygı, genellikle geleceğe dair gerginlik ve şüphe duygularını içermektedir (Kaya ve Varol, 2004).

Kaygı, temelde gelecekle ilgili belirsizlik veya potansiyel tehlikelere karşı bir endişe ve gerginlik durumu olarak tanımlanır. Bu, bir bireyin gelecekte

1 Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Şahin, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, hawkahmet@gmail.com, 0000-0002-3975-3208

neler olacağını bilememesinden kaynaklanan bir duygu durumunu ifade eder. Kaygı, duygusal bir deneyim olup kişinin farkındalığı düzeyinde meydana gelirken, neden kaynaklandığı ya da ne zaman başladığı sıklıkla bilinmez. Ancak kişinin hissettiği bu endişe ve gerginlik bilinç düzeyinde deneyimlenir ve fizyolojik değişikliklere neden olabilir (Kaya ve Varol, 2004).

1.1.1. Kaygının Nedenleri

Duyguların sebeplerini tamamen kişilerin etrafındaki algılayış tarzından ayırmak mümkün olmayabilir. Kaygı seviyesini etkileyen faktörler, toplumsal, kültürel ve kişisel farklılıklara bağlı olarak değişebilir. Ancak, bu faktörler hakkında genellemeler yapmak mümkün olabilir. Örneğin, insanlar bilindik destek sistemlerinin sonlandırılacağı veya olumsuz sonuçların ortaya çıkabileceği durumlar karşısında kaygı yaşayabilirler (Cüceloğlu, 2005). Kaygı ve stres, benzer duygusal tepkilere neden olan iki yakın kavramdır. Kaygı, kişinin karşılaştığı problemler ve stresorlar tarafından oluşturulan gerginlik, korku ve sıkıntı seviyesine bağlı olarak değişebilir. Stres ise genellikle belirli bir durum veya olayın neden olduğu endişeli bir tepkiyi ifade eder (Özgüven, 2000). Her ikisi de kişilerin duygusal durumlarını etkileyebilir ve bu nedenle birbirine benzer şekillerde deneyimlenebilir.

Kaygı, birçok mesleki alan ve spor branşı için önemli bir faktör olabilir. Özellikle spor organizasyonlarının düzeyi ve ciddiyeti, sporcularda kaygının artmasına neden olabilir. Organizasyonların önemi, sporcuların psikolojik, çevresel ve fizyolojik faktörleri etkileyebilir ve bu faktörler sporcularda kaygı, endişe, korku ve başarısızlık gibi duyguların yaşanmasına yol açabilir (Morgan, 2000). Sporcular, yüksek profilli organizasyonlarda performans gösterirken, büyük beklentilerle karşı karşıya olduklarında, bu tür organizasyonlarda daha fazla kaygı yaşayabilirler. Bu nedenle, sporcuların psikolojik destek ve hazırlık alması, kaygılarını yönetmelerine yardımcı olabilir ve performanslarını olumsuz etkileyen kaygıyı azaltabilir.

Kaygının nedenleri oldukça karmaşık olabilir ve genellikle birden fazla faktörün bir araya gelmesi sonucu ortaya çıkabilir. Bu nedenler arasında genetik faktörler, yetiştirme şekli, bilinçaltında var olan iç çatışmalar, koşullanma sonucu öğrenilmiş korkular ve birtakım hastalıklar bulunmaktadır. Kişinin iç dünyasında yaşadığı olumlu ve olumsuz olaylar da kaygıya katkıda bulunabilir (Sheehan, 1996) Yani, kaygının nedenleri çok çeşitli olabilir ve her bireyin kaygı durumu da farklıdır. Kaygıya yol açan faktörleri anlamak ve bu faktörlerle başa çıkmak genellikle psikoterapi veya terapi süreçlerinde ele alınır.

1.1.2. Kaygının Fizyolojik Etkileri

Öfke ve kaygının kan basıncı üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemek amacıyla Siegel tarafından 1988'de yürütülen bir araştırma ve kan basıncı ile öfke arasındaki ilişkiyi kaygı düzeyinin etkilediğini belirtmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, kaygı seviyesi diğerlerine kıyasla daha yüksek olan erkekler arasında öfke seviyesi yüksek kişilerin kan basıncı değerleri diğerlerine göre daha düşük bulunmuştur (Friedman, Clack ve Gershon, 1992). Spielberger, Díaz-Guerrero ve Strelau (1976) tarafından yürütülen başka bir çalışmada ise hastaneye muayene olmak için gelen kişiler arasında nörolojik rahatsızlıkları olanların kaygı seviyelerinin, kalp rahatsızlıkları ve diğer kişilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Kaygının düşük seviyelerde tutulması, genellikle bireylerde yüksek performansa yol açabilirken, yüksek seviyelerde kaygı yaşanması durumunda bireylerde performans düşüşü ve sonuç olarak başarısızlık yaşanabilir. Bireyde ortalama düzeyde var olan kaygı, başarıya katkıda bulunabilir, motivasyonu artırabilir ve olası tehditlere karşı koruma sağlayabilir. Ancak normalden yüksek seviyelerde kaygı durumu, bireyin yaşamını olumsuz etkileyebilir

1.3. Sporda Kaygı

Kaygı, egzersiz ve spor psikolojisinin en sık çalışılan, ilginç ve önemli konularından biridir. Günümüzde, kaygıyla ilgili çalışmalara büyük bir ilgi duyulmaya devam edilmektedir. Bu çalışmalarda sporcular, antrenörler, hakemler ve birçok farklı katılımcı spor ortamına dahil edilmiştir. Performans sporlarından egzersize, profesyonel sporculardan amatör sporculardan, bireysel sporlardan takım sporlarına kadar birçok alanda çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Tsopani, Dallas ve Skordilis, 2011).

Birçok sporcu, müsabakalarda baskı ve zorluklarla karşı karşıya gelir. Pek çok sporcu, müsabaka öncesindeki antrenmanlarda gösterdikleri performansı, yarışma koşullarında tekrarlayamayabilirler. Sporcuların antrenörleri, bu konuyu ele alırken sporcularının müsabakalarda sergiledikleri bu farklı davranışlar karşısında şaşkın olduklarını, sanki antrenman yaptıkları sporcular ile yarışmada farklı bir hâl aldıklarını belirtmişlerdir (Engür, 2002).

Sporcular, sportif yarışmalar öncesinde veya yarışma sırasında genellikle endişe, korku ve heyecan gibi duygular yaşarlar. Bu tür durumlarda birçok sporcu huzursuz, telaşlı, solgun, üzgün veya çekingen bir hal alabilir. Ayrıca müsabaka öncesi karın ağrısı, olumsuz düşünceler ve hatta agresif davranışlar da gözlemlenebilir. Bazı sporcular, yarışma öncesi antrenmanlar sırasında rahatça başardıkları hareketleri, dereceleri ve performansları müsabakada

tekrarlayamayabilirler. Aynı zamanda, arkadaşlarıyla uyumsuz hareket edebilirler ve beklentileri karşılayamayabilirler.

Yarışmacı sporculardan genellikle baskı altında iyi performans sergilemeleri beklenir, ancak bu beklenti sporcular için bir tehdit unsuru haline gelebilir ve bu nedenle müsabaka öncesinde veya sırasında yüksek kaygı seviyeleri görülebilir. Sporcuların yüksek kaygı düzeyleri, farklı şekillerde sporcu üzerinde etkiler yaratabilir. Bu durum sporcu için sporu bırakma nedeni olabilir, sporu daha az keyif alınan bir aktiviteye dönüştürebilir ve en önemlisi, sporcu performansında dalgalanmalara neden olabilir (Englert ve Bertrams, 2012).

Elit spor performansı ve kaygı nitelikleri arasındaki ilişkiyi anlamak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Bazı araştırmacılar, spor başarısı için düşük düzeyde kaygının gerekliliğini savunurken, diğer araştırmacılar sporcuların zaman içinde deneyim kazanarak daha düşük kaygı seviyelerine sahip olduklarını öne sürmektedirler. Spor kaygısını daha iyi anlayabilmek için daha fazla çalışma gereklidir. Sporun doğası, sporcuların özellikleri (bireysel veya takım sporları, cinsiyet, oynadıkları pozisyonlar, deneyimler, yetenekler) kaygı ve performans ilişkisini etkileyebilir (Tsopani, Dallas ve Skordilis, 2011).

1.3.1. Sportif Performansı Etkileyen Psikolojik Faktörler

Spor hem fiziksel hem de psikolojik yüklenmeleri içinde barındırdığı için sporcular bu yüklenmelerle başa çıkmak zorundadır. Bu yüklenmelerin etkilerini azaltmak için, yüklenmeye neden olan faktörlere karşı egzersizler yapılmaktadır. Ancak, bu egzersizler genellikle kondisyon antrenmanları, teknik ve taktik çalışmalar gibi fiziksel yönleri hedeflerken, spor branşlarında başarı elde etmek için psikolojik yönler genellikle göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla, spor branşlarında başarıya ulaşmada psikolojik faktörler genellikle göz ardı edilmektedir (Ramazanoğlu, 2000).

Wark ve Witting (1979) tarafından performansı etkileyen psikolojik faktörler şunlar olarak sıralanmıştır:

- Yorgunluk
- Zihinsel eylem
- Stres
- Heyecan
- Seyirci
- Ağrı

- Kramp
- İsteksizlik
- Sürantrenman
- Kompleksler
- Kararsızlık
- Psikolojik savaş
- Sporcunun gününde olmaması
- Dış ve iç bedensel değişimler

1.4. Yarışma Kaygısı

Farklı spor branşlarıyla uğraşan birçok sporcu, müsabakalara hazırlanırken çeşitli baskılar ve zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu tür zorluklarla başa çıkma sürecinde sporcular kaygı ve stres yaşayabilirler. Farklı sporcular, farklı ortamlarda veya durumlarda bu baskıları, zorlukları, stresi ve kaygıyı deneyimleyebilirler. Bu olumsuz duygusal etmenler, sporcuların performanslarını da olumsuz bir şekilde etkileyebilir. Sportif etkinlikler, rekabetin doğal bir parçası olduğu için sporcuların yaşadığı bu kaygı, genellikle yarışma veya rekabet kaygısı olarak adlandırılır (Engür, 2002).

Yarışma kaygısı, bilişsel kaygı ve somatik kaygı olmak üzere iki temel boyutta incelenir. Bilişsel kaygı, zihinsel boyutu temsil ederken, somatik kaygı ise fizyolojik boyutu ifade eder. Bilişsel kaygı, sporcuların başarısızlık korkusu ve olumsuz öz değerlendirmeleri nedeniyle ortaya çıkar. Somatik kaygı ise sporcuların, tehdit edici faktörlerin varlığı durumunda, istemsiz olarak yaşadığı fizyolojik olayları içerir, bu olaylar arasında terleme, kas gerilimi, kalp çarpıntısı gibi belirtiler bulunur (Gümüüşdağ, Bastık, Yamaner ve Kartal, 2013). Yarışma kaygısı düzeyini etkileyen faktörler arasında spor ortamındaki ödüller ve cezalar, rakibin gücü, son müsabakalardaki sonuçlar, müsabaka sonucunun belirsizliği, sporcuların psikolojik durumu ve beklentiler gibi etkenler önemli bir rol oynar (Raglin, 1992)

Rekabet süreci, aynı görevi yerine getiren veya aynı etkinliklere katılan bireylerin performanslarının karşılaştırılması sonucunda ödül verilmesi gereken bir süreçtir. Performans gösterme öncesi, genellikle yüksek seviyede kaygı yaşanır ve bu kaygı performans zamanına yaklaştıkça yüksek düzeyde ve sabit kalır. Bazı güç veya kuvvet gerektiren görevlerde bu kaygı düzeyi bireye yardımcı olabilir, ancak diğer durumlarda yüksek kaygı düzeyi kişinin performansını olumsuz etkileyebilir (Kerketta, 2015). Spor bağlamında, rekabet kaygısı genellikle “rekabetçi durumları tehdit edici olarak algılama

ve bu durumlara endişe ve gerginlik duyguları ile tepki verme eğilimi” olarak tanımlanır (Patel, Omar ve Terry, 2010). Bu, sporcularda performans öncesi yaşanan kaygının genellikle rekabetçi bir ortamda daha yoğun ve belirgin olduğunu yansıtır.

Psikolojik yapıları daha detaylı bir şekilde incelemek için uygun ölçüm tekniklerinin geliştirilmesi oldukça önemlidir. Bu nedenle, spor ortamına özgü kaygıyı ölçmek amacıyla Martens (1977) tarafından Spor Rekabet Anksiyetesi Testi (SCAT) geliştirilmiştir. Bu test, sporcuların performansı üzerindeki kaygının ölçülmesi ve belirlenmesi amacıyla tasarlanmıştır. Yetişkinler için tasarlanan bu test, 15 maddeden oluşur ve üç puanlık bir derecelendirme yapar. Martens (1977) tarafından tanımlanan rekabetçi sürekli kaygı, sporcuların rekabetçi durumları kendileri için tehdit edici olarak algılamaları ve bu rekabetçi durumlara karşı yüksek düzeyde durumluk kaygı ile tepki verme eğilimlerini içerir.

Sporcuların performansını etkileyen bir faktör olan kaygı üzerine yapılan birçok araştırma bulunmaktadır. Humara (1999) tarafından yürütülen bir araştırmada, amatör sporcularda rekabetçi durum kaygısının bireysel ve takım sporları arasında farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu araştırma, bireysel sporlarla uğraşan sporculardaki rekabetçi durum kaygısının takım sporlarında yer alan sporculardan daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, sporculardaki kaygının spor dalı türüne göre değişebileceğini ve farklı sporculardaki kaygı düzeylerinin farklı faktörlere bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir.

Sporcuların yaşadıkları kaygının şiddeti ve etkileri, kişiler arasında farklılık gösterebilir ve bu farklılıkların birçok nedeni vardır. Yarışma kaygısı, hangi spor dalıyla uğraşıldığı, sporcuların deneyim seviyeleri, sporculuğa başlama yaşı, cinsiyet, takımdaki arkadaşlık ilişkileri, sporculuk pozisyonları gibi bir dizi farklı faktör bu konuda etkili olabilir (Guillén ve Sánchez, 2009). Bu faktörler, sporculardaki kaygının türünü ve yoğunluğunu şekillendirebilir ve sporcuların kaygı ile nasıl başa çıkacaklarını etkileyebilir.

1.5. Sportif Performans ve Kaygı

Performans günümüzde spor alanlarında giderek daha fazla önem taşıyan bir olgu haline gelmiştir. Sportif etkinliklerde sporculardan beklenen belirli bir performans vardır ve bu genellikle sporcular üzerinde baskı oluşturur. Bu nedenle, sporcular hata yapma korkusu yaşayabilirler ve bu, beklenen performansı sergileyememelerine neden olabilir (Hasırcı, 2000). Sporcuların bu baskıyı yönetmeleri ve olası hatalara karşı psikolojik olarak hazırlıklı olmaları, sportif performanslarını etkileyen önemli bir faktördür.

Spor bilimciler, sportif performansı genellikle spor alanındaki başarılar ve etkinliklerin sonuçlarının bir genel değerlendirmesi olarak tanımlarlar. Aynı zamanda, spor alanlarındaki bireylerin içsel ve dışsal faktörlerin etkisi altında bireysel veya takım olarak görevlerini yerine getirirken sergiledikleri çabanın bir yansıması olarak da ele alabilirler (Hasırcı, 2000). Bu, sporun karmaşıklığını ve sportif performansın çok yönlü bir kavram olduğunu vurgular.

Spor literatürüne bakıldığında, motor performansın ferdi veya takım sporlarında arzu, istek ve beklentilerin ifade edildiği, elit düzey sporcularda elde edilen sonuçların değerlendirildiği görülmektedir. Sportif etkinliklerin başarılı kabul edilmesi için, en üst düzeyde psiko-motor ve motor becerilerin sergilendiği performansın ortaya konması gereklidir. Performans terimi, herhangi bir fiziksel etkinlik sırasında bedensel eylemlerin üretilen fizyolojik, psikolojik ve biyomekanik etkinliklerle birleşerek elde edilen verimi ifade eder. Bu performans, rekabet esnasında sergilenir ve elde edilen derece, performansın seviyesi hakkında bilgi sağlar (Hasırcı, 2000).

Sportif etkinliklerin doğası gereği, bireylerin genellikle kaygı duymaları veya pasif kalmaları mümkün olmamaktadır. Bu nedenle, spor branşlarının içinde kaygı olgusu yaygın bir şekilde bulunur. Kaygının fizyolojik belirtileri arasında kas gerginliği, öfke, hızlı kalp atışı, yükselen kan basıncı gibi belirtiler bulunur. Bu belirtiler belirli bir seviyeye kadar performansı artırabilir. Ancak aşırı endişe, kaygı ve korku, performansa ciddi bir tehdit oluşturabilir. Sporcular, antrenörler ve yöneticiler, bu tür durumlarla başa çıkmak ve sporcuların bu etkilerini minimize etmek için spor psikologlarından destek alabilirler (Sonstroem ve Bernardo, 1982). Bu, sporcuların zihinsel ve duygusal olarak hazır ve dengeli bir şekilde performans sergilemelerine yardımcı olabilir.

Sporcuların performansını etkileyen en önemli faktörlerden biri, sporcu tarafından deneyimlenen kaygı düzeyi, sporcuyla etkileşimde bulunduğu ortamın kaygı düzeyidir. Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi, eğer bir sporcu ideal kaygı seviyesine sahipse, bu kaygı onun performansını olumlu bir şekilde etkileyebilir. Ancak, müsabaka öncesindeki kaygı seviyesinin çok düşük veya çok yüksek olması, genellikle sportif performans olumsuz yönde etkiler.

Yerkes ve Dodson (1908) tarafından geliştirilen Yerkes-Dodson Yasası, kaygı ve performans arasındaki ilişkinin doğrusal değil ters U şeklinde olduğunu önerir. Bu teori, bireylerin bir baskı altındayken performanslarının artabileceği veya azalabileceği fikrini taşır ve performans-kaygı ilişkisinin orta düzeyde optimum performansla ters U şeklini oluşturduğunu iddia eder.

Düşük ve yüksek kaygının bireyin performansını olumsuz etkileyebileceğini ve bireyin zayıf bir performans sergileyebileceğini, ancak orta düzeydeki kaygının bireyin performansını en iyi noktaya getirebileceğini belirtir. Bu nedenle, bu teori bireylere optimum performans için uygun bir kaygı seviyesini bulmalarını ve korumalarını önerir.

Yerkes-Dodson yasası, birçok araştırmacı tarafından temel alınarak çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu teoriye Martens ve Landers (1970) tarafından önemli bir destek sağlanmıştır. Yaptıkları çalışmalar, bir dizi motor görevinde bireylerin performansının Yerkes-Dodson yasasına uygun şekilde ters U hipotezi ile devam ettiğini göstermiştir. Bu, performansın kaygı düzeyine bağlı olarak artış ve azalış gösterdiğini ifade eden temel bir ilkedir. Bu ters U hipotezi, katılımcıların sürekli kaygı düzeylerine bağlı olarak da desteklenmiştir. Yani, bu çalışmalar, Yerkes-Dodson yasasının performans ve kaygı arasındaki ilişkiyi açıklamada önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bu hipotez, optimal performansın orta düzeydeki kaygı seviyelerinde olduğunu ve çok düşük veya çok yüksek kaygı seviyelerinin performansı olumsuz etkileyebileceğini öne sürmektedir.

Matarazzo, Ulett ve Saslow'un (1955) gerçekleştirdiği başka bir çalışmada, farklı kaygı seviyelerine sahip bireylere bir labirent görevi verilmiştir. Bu görevin tamamlanması için geçen süreler incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, ters U hipotezinin doğruluğu bir kez daha ortaya konmuştur. Orta düzey kaygıya sahip bireyler, labirenti öğrenip başarıyla tamamlama sürelerinde, düşük ve yüksek kaygıya sahip olan bireylere göre daha kısa sürelerde başarılı olmuşlardır. Yani, orta düzeydeki kaygıya sahip bireyler, labirent görevini daha hızlı bir şekilde tamamlamışlardır. Bu sonuçlar, kaygının performans üzerindeki etkisini daha da desteklemekte ve bu etkinin orta düzeyde kaygı seviyelerinde optimal olduğunu göstermektedir.

Sonstroem ve Bernardo (1982), üniversiteli bayan basketbolcuları içeren bir çalışmada, basketbolcuların performanslarının bir ters U eğrisini takip ettiğini bulmuşlardır. Bu bulgulara göre, sporcular en iyi performanslarını orta düzeyde bir kaygı düzeyine sahip olduklarında sergilemişlerdir. Yani, çok düşük veya çok yüksek kaygı seviyeleri performansı olumsuz etkileyebilirken, orta düzey kaygı seviyesi en iyi sonuçları verdiğini tespit etmişlerdir.

Araştırmacılar ve spor psikologları genellikle sporcuların düşük veya yüksek kaygı seviyelerine sahip olmasının ideal olmadığını kabul ederler. Düşük kaygı seviyesine sahip bir sporcu, başlangıçta isteksizliğe yol açabilirken, yüksek kaygı seviyesi ise başlangıçta heyecana neden olabilir. Sporcular, özellikle yüksek kaygı düzeyine ulaştıklarında performans kapasitelerinin sınırlarına yaklaştıklarında daha fazla kaygı yaşamaya başlarlar. Yani bir

sporcu, performansının üst sınırlarına yaklaştıkça kaygı seviyesi artar (Başer, 1998). Bu nedenle, sporcular için ideal kaygı seviyesi, kişiselleştirilmiş bir denge noktasıdır ve bu denge noktası her sporcu için farklı olabilir.

Atletik performans ve başarı, sıklıkla birbirleriyle karıştırılan ve birbirinin yerine kullanılan terimlerdir. Genellikle insanlar, başarılı bir sonucu performans olarak görmekte-dirler. Ancak başarı elde etmek için öncelikle bir performans sergilemek gerekir. Başka bir deyişle, performans, başarıya ulaşmak için gösterilen çabanın sonucudur (Hasırcı, 2000).

1.6. Sporda Kaygı ve Performans ile İlgili Yapılmış Çalışmalar

Hanton, Mellalieu ve Young (2002), üniversiteli erkek futbolcularla yapılan bir çalışmada, yüksek rekabetçi sürekli kaygısı taşıyan futbolcuların düşük sürekli kaygısı olanlara göre daha yüksek seviyede durumluk kaygıya sahip olduklarını göstermiştir. Weinberg ve Genuchi (1980) ise üniversiteli golfçülerle yaptıkları bir çalışmada, sürekli kaygının sportif performans ve durumluk kaygı üzerindeki etkisini incelemişler ve Hanton, Melleieu ve Young (2002) tarafından yapılan çalışmayla benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Golfçüler arasında sürekli kaygısı yüksek olanlar, sürekli kaygısı düşük olanlara göre daha yüksek durumluk kaygıya sahip olmuşlardır. Ayrıca, yüksek sürekli kaygıya sahip olan golfçülerin performanslarının düşük sürekli kaygıya sahip olanlardan daha kötü olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle, yüksek kaygı seviyelerinin sporcuların performansını olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Başka bir çalışmada ise İngiliz kros koşucularıyla ilgili olarak sürekli kaygının durumluk kaygı ile pozitif bir ilişki içinde olduğu bulunmuştur. Ancak, bu ilişkinin sadece erkek sporcular arasında performansla büyük ölçüde negatif bir ilişkili olduğu görülmüştür. Araştırmacılar ayrıca müsabaka sonrası sporcuların durumluk kaygısını ölçmüşler ve tüm erkek sporcularda durumluk kaygısında bir azalma yaşanırken, sadece yüksek dereceler elde eden kadın sporcuların durumluk kaygısında bir azalma olduğunu belirlemişlerdir. Bu durumun nedeni olarak, kadın sporcuların bireysel hedeflerine ulaşamamış olmaları veya elde ettikleri performanstan memnun olmamaları gösterilmiştir (Sanderson ve Reilly, 1983).

Japon futbolcularıyla gerçekleştirilen bir çalışma, sürekli kaygının, durum kaygısı ve penaltı atışları üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu çalışma, önceki çalışmalarla benzer sonuçlara ulaşmıştır. Araştırmada, sürekli yüksek kaygı düzeyine sahip futbolcuların, sürekli düşük kaygıya sahip olanlara göre daha yüksek durumluk kaygıya sahip oldukları gözlemlenmiştir. Ayrıca, sürekli yüksek kaygıya sahip futbolcuların diğer gruplara göre penaltı atışlarında daha

kötü performans sergiledikleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte, en yüksek sürekli kaygıya sahip olan grup, diğer gruplara göre baskı altındayken daha düşük bir sportif performans sergilediği görülmüştür. Ancak, düşük sürekli kaygıya sahip olan grubun durum kaygısının çok az arttığı belirlenmiştir. Bu çalışmanın sonuçları, sporcuların baskı altında kaygılandıklarını ve bu nedenle performanslarında bir düşüş olabileceğini göstermektedir (Horikawa ve Yagi, 2012).

Mottaghi, Atarodi ve Rohani (2013), İranlı futsal oyuncularını ve antrenörlerini üzerinde bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada, antrenörlerin kaygısının sporcuların kaygısı, antrenörlerin oyuncuların performanslarına dair kaygıları ve sporcuların kaygı düzeylerinin performanslarına olan etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, antrenörlerin kaygı seviyelerinin çalıştıkları oyuncuların kaygı seviyelerini önemli ölçüde arttırdığı tespit edilmiştir. Ayrıca, antrenörlerin oyuncularının performanslarına dair duyduğu kaygının sporcuların performanslarını olumsuz etkilediği ve sporcuların kendi kaygı düzeylerinin kendi performanslarını olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur.

İngiliz rugby oyuncularını üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada, özellik ve durum kaygısının etkisi incelenmiştir. Bu çalışmada, müsabaka öncesindeki durumluk ve sürekli kaygının performansı önemli ölçüde etkilemediği bulunmuş, ancak kötü oynayan rugby oyuncularını için kaygı ile performans arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Maynard ve Howe, 1987).

İspanyol basketbolcularını içeren başka bir çalışmada, durumluk ve sürekli kaygının takım performansı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu çalışmada, branşa özgü faktörler olan asist, başarılı ve başarısız şutlar, toplam atılan sayılar, alınan topolar, kaptırılan topolar, alınan fauller, ribaundlar gibi nicelikler göz önüne alınmıştır. Araştırmacılar, çalışmanın sonucunda artan durumluk kaygının performansta düşüşe neden olduğunu, ancak sürekli kaygının performans üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını bulmuşlardır (Abenza, Alarcon, Pınar ve Ureña, 2009).

Abernethy (1991)'e göre, sporcuların yarışmalar sırasında elde ettiği bilgilerin çoğu algısal ve görsel yollarla oluşturulur. Bu nedenle, başarılı bir performans için görsel dikkatin önemli bir etken olduğu ifade edilmektedir. Birçok çalışma, kaygının görsel dikkat, odaklanma, bellek gibi bilişsel faaliyetleri olumsuz etkilediğini göstermektedir (Murray ve Janelle 2003).

Nacar, İmamoğlu, Karahüseyinoğlu ve Açıık (2011), üniversiteler arası hentbol müsabakalarına katılan 110 sporcu üzerinde gerçekleştirdikleri bir çalışma ile hentbolcularının kaygı düzeylerini incelemişlerdir. Bu çalışma

sonuçlarına göre, hentbol oyuncularının yüksek bir kaygı düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, sporculardaki kaygı düzeylerini etkileyen faktörlere bakıldığında, oyun süresi, oyunun skoru, sporcuların müsabakaya fiziksel ve mental olarak hazırlıkları gibi bileşenlerin etkili olduğu görülmüştür.

SONUÇ

Spor bilimleri alanındaki çalışmaların önemli bir yönü, kaygı ve performans ilişkisidir. Bugüne kadar, kaygının spor performansını nasıl etkilediği konusunda birçok araştırma yapılmış ve bu araştırmalar halen devam etmektedir. Birçok bilim insanı, kaygı ile sportif performans arasında bir ilişki bulmuştur. Bu araştırmalar, farklı düzeyde kaygıya sahip gruplar arasındaki performans farklılıklarını inceleyerek, genel olarak kaygının performansı olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

Kaynaklar

- Abenza, L., Alarcón, F., Piñar, M. I. ve Ureña, N. (2009). Relationship between the anxiety and performance of a basketball team during competition. *Revista de psicología del deporte*, 18(3), 409-413.
- Abernethy, B. (1991). Visual search strategies and decision-making in sport. *International Journal of Sport Psychology*, 22(3-4), 189-210.
- Cüceloğlu, D. (2005). *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin temel kavramları* (14. Bası b.) İstanbul: Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Englert, C. ve Bertrams, A. (2012). Anxiety, ego depletion, and sports performance. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 34(5), 580-599.
- Engür, M. (2002). *Elit Sporcularda Başarı Motivasyonunun, Durumluk Kaygı Düzeyleri Üzerine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Friedman, E. S., Clark, D. B. ve Gershon, S. (1992). Stress, anxiety, and depression: Review of biological, diagnostic, and nosologic issues. *Journal of anxiety disorders*, 6(4), 337-363.
- Guillén, F. ve Sánchez R. (2009). Competitive anxiety in expert female athletes: Sources and intensity of anxiety in national team and first division spanish basketball players. *Percept Mot Skills*, 109(2), 407-19.
- Gümüşdağ, H., Bastık, C., Yamaner, F., Kartal, A. ve Ünlü, C. (2013). Burnout in professional soccer players: the role of aggression and anxiety. *IIB International Refereed Academic Social Sciences Journal*.
- Hanton, S., Mellalieu, S. D. ve Young, S. G. (2002). A qualitative investigation of the temporal patterning of the precompetitive anxiety response. *Journal of Sports Sciences*, 20(11), 911-928.
- Hasırcı, S. (2000). *Sporla denetim odağı*. Ankara: Bağırçan Yayınevi.
- Horikawa, M. ve Yagi, A. (2012). The relationships among trait anxiety, state anxiety and the goal performance of penalty shoot-out by university soccer players. *PloS one*, 7(4), e35727.
- Humara, M. (1999). The relationship between anxiety and performance: A cognitive-behavioral perspective. *Athletic Insight: The Online Journal of Sport Psychology*, 1(2).
- Kaya, M. ve Varol, K. (2004). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin durumluk-sürekli kaygı düzeyleri ve kaygı nedenleri (Samsun örneği). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(17), 31-63.
- Kerketta, I. (2015). A comparative study of sports competition Anxiety between district levels male Volleyball and soccer players. *International Journal of Physical Education, Sports and Health*, 1(3), 53-55.
- Martens, R. (1977). *Sport Competition Anxiety Test*. Human Kinetics Publishers

- Matarazzo, J. D., Ulett, G. A. ve Saslow, G. (1955). Human maze performance as a function of increasing levels of anxiety. *The Journal of General Psychology*, 53(1), 79-95.
- Maynard, I. W. ve Howe, B. L. (1987). Interrelations of trait and state anxiety with game performance of rugby players. *Perceptual and Motor Skills*, 64(2), 599- 602.
- Morgan, T. C. (2000). (Çev. Hacettepe Üni. Psikoloji Bölümü Öğretim Elemanları). *Psikolojiye Giriş*. Ankara: Hacettepe Üni. Psikoloji Bölümü Yayınları.
- Mottaghi, M., Atarodi, A. ve Rohani, Z. (2013). The relationship between coaches' and athletes' competitive anxiety, and their performance. *Iranian journal of psychiatry and behavioral sciences*, 7(2), 68. PMID: PMC3939992
- Murray, N. P. ve Janelle, C. M. (2003). Anxiety and performance: A visual search examination of the processing efficiency theory. *Journal of Sport and Exercise psychology*, 25(2), 171-187.
- Nacar, E. Açak, M. ve Karahüseyinoğlu, M. F. (2011). Hentbolcuların Sürekli Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından Araştırılması. *Sport Sciences*, 6(1), 1-12.
- Özgülven, İ. E. (2000). *Psikolojik Testler*: Ankara: Pdrem Yayınları.
- Patel, D. R., Omar, H. ve Terry, M. (2010). Sport-related performance anxiety in young female athletes. *Journal of pediatric and adolescent gynecology*, 23(6), 325-335.
- Raglin, J. S. (1992). Anxiety and sport performance. *Exercise and sport sciences reviews*, 20, 243-243.
- Ramazanoğlu, F. (2000). *Taekwondo Teorisi* (Teknik ve Sosyo Kültürel Eğitimi). Özel Matbaası.
- Sanderson, F. H. ve Reilly, T. (1983). Trait and state anxiety in male and female cross-country runners. *British Journal of Sports Medicine*, 17(1), 24-26.
- Sheehan, E. (1996). *Kaygı bozuklukları*. M, Sağlam (Çev.), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Sonstroem, R. J. ve Bernardo, P. (1982). Intraindividual pregame state anxiety and basketball performance: A re-examination of the inverted--U curve. *Journal of Sport Psychology*, 4(3), 235-245.
- Spielberger, C. D., Díaz-Guerrero, R. ve Strelau, J. (Eds.). (1976). *Cross-cultural anxiety* (Vol. 4). Taylor & Francis.
- Tsopani, D., Dallas, G. ve Skordilis, E. K. (2011). Competitive state anxiety and performance in young female rhythmic gymnasts. *Perceptual and motor skills*, 112(2), 549-560.
- Wark, K. A. ve Wittig, A. F. (1979). Sex role and sport competition anxiety. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 1(3), 248-250.

- Weinberg, R. S. ve Genuchi, M. (1980). Relationship between competitive trait anxiety, state anxiety, and golf performance: A field study. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 2(2), 148-154.
- Yerkes, R. M. ve Dodson, J. D. (1908). *The relation of strength of stimulus to rapidity of habit-formation.*

Sporda Irkçılık

Gülşen Tosun Tunç¹

Özet

Bu araştırmanın amacı sporda ırkçılık konusuna detaylı şekilde incelemektir. Bu nedenle ırkçılığın tarihçesi, sınıflandırılması, spor ile ilişkisi, göç toplumlarının etkisi, dünya da ve Türkiye’de karşılaşılan ırkçılık örnekleri, spor branşlarında yaşanan ırkçılık sorunları detaylı şekilde incelenmiştir. Bunlara ek olarak ırkçılıkla ilgili dünya da ve ülkemizde alınan önlemler ve yaptırımlar nelerdir? sorusuna yanıt aranmıştır. Bu konuda ki güncel yaptırımlarda bu kitap bölümünde okuyuculara sunulmuştur. Sonuç olarak Irkçılığın önlenmesi için yapılması gerekenler genelde halkın bilinçlendirilmesi, ırkçılıkla ilgili bilimsel verilerle hem ulusal hem de uluslararası platformlarda tartışma ortamları oluşturulmalı, ülkemizde ırkçılık karşıtı araştırma grupları kurulabileceği ve bu konuda çalışmalar yürüten bilim adamlarına, sivil toplum örgütlerine destek vermesi çok önemlidir.

GİRİŞ

İnsanoğlu toplumun sosyal bir olgusu olan sporu, çağın gereksinimlerini karşılamak üzere bir motivasyon aracı olarak kullanmıştır. Başlangıçta avcı toplayıcı yaşam tarzı süren ilk insanların yerleşik hayata geçmesiyle başlayan sportif faaliyetler, antik Yunanlılar döneminde savaşçılık ve Tanrıya yaklaşma aracı olarak kullanılmış, Rönesans döneminde vücut sağlığına bir yatırım olarak görülmüş ve modern anlamda savaşma aracı olmaktan çıkıp zaman içerisinde yerini profesyonel sporculuğa bırakmıştır (Kesim 2009). Bu amaçla spor, gerektiğinde savaş hazırlığı için fiziki güçlenmeye yönelik bir antrenman olarak, gerektiğinde eğlenmek veya toplumun kaynaşması için sosyal bir etkinlik olarak görülmüştür (Erkiner 2007). Modern sporun Batıya ilerlemesi ile Avrupa ve Amerika’da birçok merkez kurularak çeşitli spor dallarının ligleri oluşturulmuştur. Olimpiyat Komitesi (IOC), Uluslararası Futbol Birlikleri Federasyonu (FIFA), Uluslararası Amatör Atletizm

1 Arş. Gör. Dr., Aksaray Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği Bölümü, gulsentunc@aksaray.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7142-4578

Federasyonu (IAAF) bu çalışmalara öncülük etmişlerdir. Bu anlamda sporculuğun gelişmesi ve yayılması ile uluslararası müsabakalarla birlikte çeşitli ırk ve toplumların bir araya gelmesi sağlanmıştır. 1967 senesinde iç savaş yaşanan Nijerya’da, bir gösteri maçı düzenlenerek iki gün süren ateşkes sağlanması, yakın tarihte sporun sembolik de olsa barışa hizmet etmesine bir güzel örnek olmuştur.

Sadece toplum içindeki ilişkileri değil farklı toplumlar arasındaki ilişkilerin ve iletişimin güçlenmesine de katkı sağlayan spor, küreselleşmenin getirdiği uyum ve entegrasyon çabalarına destek olan güçlü bir araçtır. Bu bağlamda Dünya üzerinde hemen hemen tüm toplumların sportif faaliyetler aracılığıyla etkileşimi sağlanmaktadır (Erkiner 2007). Kıtalararası mesafeleri aşan bu etkileşim çeşitli olimpiyatların düzenlenmesine neden olarak gelenekselleşen bir iletişim ağının kurulmasını sağlamıştır. Farklı etnik grupları ve ülke vatandaşlarını bir araya getiren bu organizasyonlar, sporun sosyal hayatı ne düzeyde etkilediğini göstermektedir. Kitleleri etkileme açısından büyük bir güç olan spor, barış eğlence temelli olarak ortaya çıkmasına rağmen zaman zaman ırkçı görüşlerin etkisi altına girmiş, politik güçlerden etkilenmiş, bazen de siyaset aracı olarak kullanılmıştır. Bütün bu olumsuz yansımalar nedeniyle sporun ayrıştırıcı bir etkisi olup olmadığı sorgulanmıştır. Spor toplumsal sorunları çözmek için bir anahtar olmayabilir. Ancak sorunların dile getirilmesi için uygun iletişim ortamının oluşturulması için etkili bir anahtardır. Bu anahtarın doğru şekilde kullanılması ise toplumların kültür ve algısı ile yakın ilişkilidir.

Bu doktora seminerinin amacı, ırkçılığın spordaki yerini literatür ışığında genel hatlarıyla incelemektir. Geçmişten günümüze spor alanında ırkçılık tutumları ve eylemler Türkiye ve çeşitli dünya ülkelerinden örneklerle ele alınıp, uygulanan yaptırımlar değerlendirilerek önerilerde bulunmaktır.

Tanım ve Kavramlar

Günümüzdeki anlamını kazanmasından önce “nesil” veya “soy” anlamında kullanılmış olan “ırk” sözcüğü için halen net bir tanım yapılamamıştır. İbraniceden batı dillerine geçtiği belirtilen ırk sözcüğü başlangıçta insan türü anlamında kullanılmış olsa da zamanla belirli özelliklere sahip toplulukları ifade etmek için kullanılmaya başlamıştır (Huxley, 1939). Bununla birlikte “ırk” kavramı halen fizyolojik ve biyolojik çerçevedeki tanımlamalarla açıklanmaya çalışılmaktadır. Son dönemde hız kazanan küreselleşme ile birlikte ırk tanımı, sosyolojik boyutuyla da ele alınmaya başlamıştır. Geçmişte daha çok biyolojik temeller üzerine oturtulan ırk, farklı coğrafik yerleşim alanlarındaki toplulukları, fiziksel özelliklerine göre ayırmak için kullanılmıştır (Blank

ve ark 2004). Kymlicka (1998) biraz daha geniş bir ifade kullanarak ırk kavramını “ayrımcılığa maruz kalmak açısından dezavantajlı durumda olan, toplumun diğer bireylerinden farklı soyda, renkte, etnik veya ulusal köken özelliklerini taşıyan topluluklar” şeklinde tanımlamıştır. Sosyologlar ise ırk tanımını “kendisi veya başkaları tarafından diğer gruplardan doğuştan ve değişmez fiziksel özellikleri nedeniyle farklı olarak tanımlanan insan grubu” şeklinde ifade etmektedirler (Vasak, 1982). Günümüzde sosyolojik tanımlar giderek önem kazanmaktadır. Çünkü ırk, toplumları bazen kendi içerisinde birleştiren ortak bir çatı olabildiği gibi bazen bireyleri toplumdan ayıran bir unsur olarak da algılanmaktadır. Bu tutumlar birçok olumsuz etkiyi de beraberinde getirmiştir. Toplumdaki bireyleri belirli özelliklere sahip olup olmamalarına göre çeşitli gruplara ayırmak “ırkçılık” kavramının temellerini oluşturmuştur. Bu anlamda ırkçılık, ırklar arası farklılıklara dayanan ve bazı ırkların diğerleri üzerindeki hâkimiyetini kabul edip bunu haklı gören bir düşünce yapısı olarak kabul edilmiştir.

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmede ayrıntılı olarak tanımlanan ırkçılık kavramı “sıyasî, ekonomik, sosyal, kültürel veya toplumsal yaşamın herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınmasını, uygulanmasını, bu hak ve özgürlüklerden yararlanılmasını ortadan kaldırmak veya zayıflatmak amacına ya da etkisine yönelik, ırk, renk, soy ya da ulusal veya etnik kökene dayalı her türlü ayırım, dışlama, kısıtlama ya da tercih anlamındadır” şeklinde ifade edilmektedir (TBMM, 2002). Türkiye, bu sözleşmeyi 13 Ekim 1972 tarihinde imzalamıştır.

Irkçılığın Tarihçesi

Irkçılığın yaygınlaşmasında bilinen üç önemli dönüm noktası vardır. Coğrafi keiflerle birlikte yeni toplumlarla tanışma, keşfedilen topraklarda koloniler kurulması ve sanayileşme sürecinde ortaya çıkan i gücünün karşılanması için köleliğin ortaya çıkması bilinen en önemli nedenlerdir (Miles, 2000).

Denizcilik alanındaki gelişmelerle birlikte coğrafi keşifler yapılmış ve Avrupalılar Amerika, Afrika ve Asya kıtalarında yeni tanıştıkları birçok toplumla iletişime geçmişlerdir. Kültürel, fizyolojik ve sosyal farklılıkları olan bu toplumlar ile birlikte yaşamak yerine arada belirgin bir sınır olacak şekilde ayrımcılık yaparak bu toplumlar için bir “tekiletirme” politikası yürütmüşlerdir. Bu süreçte sanayileşmenin gerektirdiği i gücü için kölelik sistemine bir gerekçe olarak ırksal farklılıklar gerekçe gösterilmiştir (Smedley, 1992).

Tarihte ilk olarak kolonilerin istilası ile gündeme gelen ırkçılık düşüncesine göre çeşitli etnik grupların temel haklarının yok sayılması meşru görülmüştür. Bu tutumun haklı gerekçesi olarak da kalıtsal ve fiziksel özelliklerle belirli kişilik, zeka ve kültür özelliklerinin nedensel ilişkisinden dolayı bazı ırkların doğal üstünlüğünün olduğu varsayımı gösterilmiştir. Adeta eşitsizliğin ideolojisi olarak ortaya çıkan ırkçılık düşüncesi Amerikan kolonilerinin yayılması sırasında farklı şekillere bürünmüş, bazen direnci azaltmak için dini alet ederek sürdürülmüştür. Bütün insanların Adem ile Havva'dan gelmesine rağmen ırklar arasındaki farklılıkların açıklamasında çeşitli dini hikayeler kullanılmıştır. Buna göre siyah ırkın Nuh Peygamberin bir oğlu olan ve lanetlenen Ham'ın nesli olduğu düşüncesi ırk ayrımcılığını haklı çıkarma çabası şeklinde yorumlanmaktadır. Dini inanışların da etkisiyle bu tür örneklerle ırkların çeşitli olaylar sonucunda ortaya çıkan soylar olduğuna inanılmıştır (Bernasconi 2000).

Çeşitli yollar üzerinden yürütülen ırkçılık faaliyetleri ile Afrika yerlilerinin köleleştirilerek Amerika'ya taşınması esnasında 25 milyona yakın insanın yolda hayatını kaybetmesi bile bu düşünce yapısında bir yumuşama sağlamamıştır. Bu katliamlar öncesinde, Amerika'nın keşfi ile Avrupalılar bu doğal zenginliklere sahip olmak için yerli halkı sindirmiş ve ırkçılık politikalarını sürdürerek soykırımı varan ırkçı eylemlerde bulunmuşlardır. Kızılderililere uygulanan bu ırk ayrımcılığı daha sonradan Afrika ülkelerinden getirilen siyahlara da uygulanmıştır. Yeni keşfedilen ve oldukça bakir ve verimli bu toprakların işlenmesi için gerekli insan gücü, köleleştirilen yerli halk ve Afrika'dan getirilen siyah ırk ile karşılanmıştır. 1865 yılına kadar Güney ve Kuzey Amerika'nın kölelik konusundaki çekişmesi sürmüştür. Bu tarihte ABD anayasası Ek 13. Madde hükmü ile "Birleşik devletler ülkesi üzerinde veya onun yargı yetkisinin geçerli olduğu hiçbir yerde, ne kölelik ne de, bir suçlunun usulüne uygun bir şekilde çarptırıldığı cezanın çektirilmesi hali hariç; zorunlu hizmetkârlık var olmayacaktır" ifadeleri ile kölelik resmen kaldırılmıştır. Ancak Güney Amerika'da bu karar farklı şekilde yorumlanarak "Ayrı fakat eşit" kuralını uygulamaya koyarak, adı kölelik olmasa da siyah ırkın ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmesini sağlayan kararlar alınmış, ırklar arası evlilik ve ilişki yasaklanmıştır. Bu ayrımcılığa akla yatkın hale getirmek için bilimsel kanıt arayışları için çeşitli çalışmalara destek verilmiştir (Ruhi, 2009). Amerika'da kölelik ile başlayan ırkçı tutumların zaman içerisinde farklı şekillere bürünüp devam etmesi nedeniyle açılan yaralar halen etkisini sürdürmekte, günümüzde toplumlar arasındaki önyargının temelini oluşturmaktadır.

Güney Afrika'da yaşayan insanların ırk ayrılıkları da azınlıkta olan beyaz tenli insanlarla siyahi insanların coğrafik olarak birbirinden ayrılarak

yaşamasını öngörmüştür. 1948 yılında Güney Afrika'da Ulusal Partinin yönetime gelmesi ile genel anlamda, %15'lik bir nüfusa sahip beyazların lehine olacak şekilde bütün ırklar için ayrı kanunlar düzenlenmiştir (Ruhi 2009). Güney Afrika'da uygulanan ırkçılığın altındaki *Apartheid* Yasaları, siyah ve beyaz ırkı birbirinden ayırarak, üstün beyaz ırkın gelecek nesillerinin bozulmasını engellemeyi hedeflemiştir. Bu tutum Nazi Almanya'sındaki "Alman Irkının Soyunu ve Şerefini Koruma Yasası" ve Amerika'daki "Ayrı fakat eşit" kurallarının bir benzeri olup ırkçılık anlamında onlarla aynı fikri savunmaktadır.

İrkçilik 19. yüzyılda neredeyse bütün Avrupa ulus devletlerinde gözlenmekteydi. Böylesine derine işleyen ve geniş coğrafik yayılım gösteren bu ideolojinin kanlı örnekleri de ırkçılığın verebileceği zararın boyutlarını açıkça göstermektedir. 1930'larda Almanya'da Nazi Partisinin sadece Alman ırkından olan bireylere üyelik hakkı vermesiyle başlayan süreç, Yahudilere zulmedilmesi, sürülmesi ve katledilmeleri ile devam etmiştir.

Avrupa, daha önceden her ne kadar kültürel farklılıklara ev sahipliği yapmış olsa da, ikinci Dünya Savaşı sonrasındaki nüfus hareketliliği ile oldukça geniş bir kültürel çeşitlilik kazanmıştır. Ancak bu kültür çeşitliliği ve çok ırklılık ile beraber gerekli olan "uyum ve eşitlik" çalışmaları göreceli olarak geride kalmıştır. Bu dönemde farklı ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı pek çok göçmen, ırk veya etnik kökenleri nedeniyle mağdur edilmiş, hedef alınmıştır. Özellikle ırkçı siyasi oluşumların propagandaları bu süreçte etkili olmuştur (Taş, 1999).

Toplumsal yaşamı zorlaştıran, yerleşik halk ve göçmen topluluklarının rekabeti de bu propagandalara zemin hazırlamıştır. Yerleşikler, göçmenleri kültürel bir zenginlik unsuru olarak değil sosyal ve ekonomik anlamda rakip olarak görmüşlerdir.

İrkçılığın bir çığ gibi büyümesi tepkilere neden olarak ırkçılık karşıtı eğilimleri doğurmuş, çeşitli çalışmalar başlatılmıştır. Ancak oluşan bu tepkiler ırkçı eylemlerin yayılmasını engelleyememiştir. Avrupa Birliği'nin İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi (EUMC) tarafından hazırlanan bir raporda (1998) bütün Avrupa ülkelerinde ırkçılık ve yabancı düşmanlığının görüldüğü belirtilmiştir. İkinci Dünya Savaşından önce anayasasında ırk ayrımcılığına yer veren tek Avrupa Ülkesi Hollanda iken, savaş sonrasında diğer Avrupa Ülkeleri de ırkçılık konusunda yasal düzenlemeler yapmaya başlamışlardır. Ancak Küresel anlamda atılan bu önemli adımlara Avrupa ülkelerinin uyumu zor olmuştur. Birleşmiş Milletler Şartı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Birleşmiş Milletler İkiz Sözleşmeleri ve Birleşmiş Milletler Her Türlü İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin

Uluslararası Sözleşme gibi hukuksal düzenlemeler ırkçılık ve ayrımcılık karşısındaki net tavrı ortaya koyarken Avrupa ülkeleri daha çekimser kalmıştır (BM, 1969). İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesinde, ayrımcılık konusunda sınırlı bir güvence yer almıştır. Bu çekimserlik sömürgecilik geçmişinin etkilerine dayandırılmaktadır.

Son yıllarda Avrupa’da ırkçı faaliyetlerin artması ile beraber sorunun büyümesi çeşitli Avrupa ülkelerini harekete geçirmeye zorlamış, bazı önlemler alınmasını sağlamıştır. Irkçılıkla mücadele kapsamında 2000 yılında, Avrupa Birliği (AB) çatısı altında, üye devletlerin kendi kanunlarında ırkçılık karşıtı maddelere yer verilmesini gerektiren, “İrk ve etnik kökenine bakılmaksızın eşit muamele prensibinin gerçekleştirilmesi direktifi” düzenlenmiştir.

İrkçılığın Sınıflandırılması

İrkçılık, genel anlamda iki farklı şekilde sürdürülmektedir. Kurumsal ırkçılık olarak adlandırılan ilk türünde, çeşitli kurumlarda ırkçı eğilimleri olan, yöneticilik pozisyonunda bulunan veya söz sahibi olan bireyler “diğerleri” olarak sınıflandırdığı birey ve toplumlara karşı ekonomi, adalet ve eğitim anlamında negatif tutum sergilemektedirler. Siyasi ve politik güçlerin de desteği ile, ilgili birey veya kurumların etki gücü oranında bu toplumların sağlık, ve eğitim hizmetleri gibi temel gereksinimleri bile kısıtlanmakta veya olumsuz etkilenmektedir. Diğer bir ırkçılık türü ise Kültürel ırkçılıktır. Bu düşünceye göre karşı olunan topluluğun sahip olduğu bütün kültürel değerlerin kendi değerlerinden daha aşağıda olduğuna inanılmaktadır. Yeniliklere ve değişime kapalı olan bu görüşe sahip bireyler tek kültürlü eğitimi desteklemektedirler (Parekh, 2002). Oysa toplumdaki kültürel farklılıkları görmezden gelen tek kültürlü eğitim bireylerin dışa açık olmasını, gelişmesini ve eleştirel yaklaşım yeteneğini engellemektedir.

20. yüzyıl başlarında ırkçılığın bireylerin ve yönetimlerin tutumlarına göre dört aşamadan geçtiği belirtilmiştir. Michel Wieviorka (1994)’nın belirlediği bu sınıflamada ırkçılık Alt-ırkçılık, Bölünmüş ırkçılık, Politik ırkçılık ve Tam-ırkçılık olarak tanımlanmıştır. İlk iki aşamadaki ırkçılık tutumları bireylerin inisiyatifleriyle, yönetimlerden bağımsız kişisel önyargılarla açıklanabilen aşamalar olarak açıklanırken, politik ırkçılık ve tam ırkçılık tutumları siyaseti ve yönetimi etkilemiş günlük politikalara hatta hukuk sistemine girmiş bir durumu ifade etmek için kullanılmıştır. Bu sınıflamaya göre;

Alt ırkçılıkta, asıl kaynak bireylerin şahsi tutumlarından kaynaklanmaktadır. Özellikle yabancı korkusu nedeniyle veya popülist yaklaşımlarla açıklanan bu durum ırkçılık eğilimlerinin öncüllerini oluşturmaktadır. Günlük hayatta

sıkça karşılaşılan ve bazen şiddet içerebilen davranışları bu başlıkta toplamak mümkündür.

Bölünmüş ırkçılık, alt ırkçılığın daha belirginleştiği, ancak halen bireysel bazdaki tutumları yansıtan bir aşamadır. Bu aşamada henüz güçlü bir siyasi ifade söz konusu değildir.

Politik ırkçılık, örgütlenmeyi öneren ve organize davranışları kapsayan, gerçek siyasi güçlerin etkisinin hissedildiği aşamadır. ırkçılığın ideolojik alt yapısı hazırlanırken bazı somut örneklerle ırkçılığın gerekçeleri üzerinde durulmakta ve ırkçılıkla ilgili entelektüel tartışmalara yer verilmektedir.

Tam ırkçılık, yönetimlerin veya devletlerin ırkçılık üzerine belirlediği ilkeler doğrultusunda ideolojik tutumunu yansıtmaktadır. Dünyada tam ırkçılığın örnekleri çok yaygındır. Sömürgecilik sistemi, kölelik sistemi, Amerika'da siyah ırka yapılan ayrımcı politikalar, Fransa'nın Romanlara uyguladığı zorunlu göç politikası bu örneklerden bazıları olup, günümüzdeki ırkçı eylemlerini şekillendirmiş olaylardır (Somersan, 2014).

ırkçılık açısından yapılan başka bir sınıflamada ise klasik, sembolik ve görünmeyen ırkçılık tanımlarına yer verilmiştir (Harlak, 2000). Bu sınıflama yapılırken ırkçılığın nedenselleştirilmesi ve uygulanan eylemler göz önünde tutulmuştur. ırkçılığın en ilkel ve eski formu olan klasik ırkçılıkta ötekileştirilen toplulukların daha aşağı bir seviyede olduğuna inanılmaktadır. Bu yüzden aşağılanan ırkın, ırkçı düşünce yapısındaki topluluk bireyleriyle aynı haklara sahip olmamaları gerektiği savunulmaktadır. Klasik ırkçılık Avrupa'nın sömürgecilik döneminde zirve yapmıştır. ırkçılığın üstü kapalı bir şekli olarak da ifade edilen Sembolik ırkçılık, ötekileştirilen toplumların zaten gerekli olan potansiyele sahip oldukları için kendi başarılarını kendilerinin elde etme zorunluluğunun olduğunu savunmaktadır. Sadece ırksal özelliklere göre değil ahlaki açıdan da aşağı görme tutumu hakimdir. Görünmeyen ırkçılıkta ise dış gruptan kaçınma tutumu hakimdir. ırkçılığın saklı biçimi olup toplumda çok yaygındır. Gündelik yaşamda kendimizden olmayanlar şeklinde tanımladığımız kişi ve toplumlara yaklaşımımızı engelleyen, kısıtlayan tutumlardır. Ülkemizde Alevi ve Sünni, Türk ve Kürt yakınlaşmasının önündeki en büyük engellerden biri de görünmeyen ırkçılıktır.

IRKÇILIK VE SPOR

İnsanoğlu tarihsel sıraya göre, hayatta kalmak, beslenmek, savaşa hazır olmak, vakit geçirmek ve eğlenmek amacıyla uyguladığı sportif faaliyetleri uzun yıllar boyunca ait oldukları toplumu temsil etmek ve toplumlarının üstünlüklerini kanıtlamak için kullanmışlardır. Yaşamın hemen her alanında

olduğu gibi sosyal hayatın adeta bir yansıması olan spor alanında da bu rekabet ortamının etkisiyle bazen sınırlar aşılarak toplumlar arasındaki sınıf farklılıkları gündeme getirilmiştir (Chappel, 2002). İrkçılık ideolojisi kadar eski olmayan spordaki ayrımcılık veya ırkçı tutumlar bu akımın son halkasıdır.

Yapılan araştırmalar ülkelerin tarihsel geçmişleriyle sahalardaki ırkçı eylemleri ilişkilendirmektedir. İngiltere’de 1970’lerden sonra daha belirginleşen ırkçı eylemlerin incelenmesi sonucunda bu tutumun İngiltere’nin ırkçı ve sömürgeci tarihi geçmişi ile bağlantılı olduğu belirtilmiştir (Hylton, 2007).

İngiltere dışında özellikle siyahi ve etnik azınlıktaki oyuncuların maruz kaldığı ırkçı eylemler Almanya, İspanya, Belçika, Fransa ve İtalya gibi birçok Avrupa ülkesinde sıkça karşılaşılmaktadır. Sporda ırkçılığın gelişmesinin altında bazı yanlış algıların yattığı belirtilmektedir. Beyaz tenli sporcularının çeşitli spor alanlarındaki başarıları, akıl ve yetenekleri ile ilişkilendirilmesine rağmen siyahi sporcuların başarılarının fiziksel güç ve doğal vücut özellikleri ile ilişkilendirilmesi eşitlikçi olmayan bir bakış açısının göstergesidir.

İngiltere’de yapılan bir araştırmada siyahi oyuncuların %15’lik bir bölümü oluşturmalarına rağmen antrenörlerin genellikle beyaz oldukları, çok az sayıda siyahi yöneticinin bu takımlarda görev aldığı tespit edilmiştir (Flintoff ve ark., 2005).

Spor sahalarına ve tribünlere inmiş olan ırkçılık her geçen gün yeni örneklerle karşımıza çıkmaktadır. Spor alanında son yıllarda artan ırkçılık olayları bu konuda yapılan araştırmaları odak noktası haline getirmiştir. Araştırmalar ırkçı eylemlerin giderek artmasını bazı nedenlere dayandırmışlardır. Küreselleşme ile birlikte yaygınlaşan ve daha çok seyirciye ulaşan uluslararası spor organizasyonlarında siyahi oyuncular başarılı performanslarıyla daha sık gündeme gelmeye başlamışlardır. Özellikle spor medyasının giderek daha güçlü olması, etki alanının genişlemesi ve hızlı haber sağlaması izleyici kitlesini de artırmıştır. Sansasyonel ve haber değeri yüksek olan “ırkçılık” ile ilgili haberlerin gündeme gelmesi bireylerin gerçek bilgilere doğrudan ve anında ulaşmasını sağlamıştır. Yakın zamana kadar bazı siyasi ve ideolojik güçlerin baskınlığı nedeniyle haberdar olunamayan bu tür eylemlerin spor medyası ve sosyal medya hesapları aracılığıyla daha sık gündeme gelmesi, insanların bilinçlenmesi açısından çok önemli bir gelişmedir (Bruce, 2004).

Spor Yapma Hakkı ve İrkçılık

Eşit kurullarla fakat farklı dil ve kültüre sahip, farklı sosyal kökenden gelen bireyler arasında kökenlerinden bağımsız olarak yaptıkları fiziksel aktiviteler toplumun entegrasyonunda önemli bir işleve sahiptir. Avrupa Konseyinin

“İrkçilik ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu” (ECRI) tarafından da “sosyal ilişkilerin oluşması, fiziksel ve bilişsel gelişim ve tüm seviyelerde yarışma amacıyla sürdürülen fiziksel aktivitelerin tümü” spor tanımına dahil edilmiştir (ECRI, 1998).

Ülkemizde ilk defa 1982 Anayasasında ele alınan bu konu için 59. Madde’de “Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder” ifadesine yer verilmiştir (TBMM, 2002). Bu madde ile sporun toplum içinde yaygınlaştırılmasına işaret edilirken, bireylerin spor yapma hakkına engel olan bütün unsurların (ayrımcılık, ırkçılık, holiganlık vs.) karşısında kanunların yer alacağı, dolayısıyla cezai bir yaptırımın olacağı anlaşılmaktadır.

Bireylerin spor hakkına yönelik olarak uluslararası düzeyde ilk düzenleme, Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından hazırlanan “Olimpik Şart” kapsamında ele alınmıştır (Olimpiyat Komitesi). Adeta sporun Anayasası olarak kabul edilen Olimpiyat Şart’ın 8. maddesinde “spor yapmak bir insan hakkıdır. Her birey gereksinimleri doğrultusunda spor yapmak olanağına sahip olmalıdır” ifadesi kullanılmıştır. Daha sonraki çalışmalarda spor hakkı daha ayrıntılı olarak tanımlanmış ve bugünkü halini almıştır. Olimpik Şart’ın ilgili maddesinde “Olimpizmin Temel Prensipleri” başlığı altında “Spor yapmak bir insan hakkıdır. Her birey hiçbir ayrımcılığa muhatap olmaksızın ve karşılıklı anlayışı, arkadaşlık, dayanışma ve etik davranış anlayışını içeren olimpik ruh ile spor yapma anlayışına sahip olmalıdır. Sporun teşkilatlanması, yönetimi ve işletmesi bağımsız spor teşkilatlarınca kontrol edilmelidir” şeklinde bir ifade kullanılmıştır (Erkiner 2007). Bu tür düzenlemeler sportif aktiviteler için belirli standartların oluşmasını sağlarken, ayrımcı veya olumsuz bütün unsurların önlenmesi için atılan önemli adımlar olmuştur. Özellikle ayrımcılık konusuna yönelen ulusal ve uluslararası düzenlemelerle sporun bütünleştirici yönü korunmaya çalışılmaktadır. Olimpik şart’ın 5. maddesinde yer alan “Ülke, kişi, ırk, din, siyaset ve diğer herhangi ayırım Olimpik harekete dahil olma prensiplerine aykırıdır” şeklindeki tanımı bu tutum için güzel bir örnektir (GSB, 2004).

Ancak yukarıda bahsedildiği gibi, zaman içerisinde sporun barışçıl ve birleştirici özelliklerinin yanında çeşitli olumsuz yaklaşımlardan etkilenmesi nedeniyle günlük hayatta sıkça karşılaşılan ırkçı eylemlerin yeşil sahalara inmesi sorgulanarak “sporda ırkçılık” konusu araştırılmaya başlanmıştır.

Spor İçinde Göç Toplumunun Yeri

Sosyolojik olarak göç ve etnik ilişkiler açısından göçe bakış ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu durum uzun zamandan beri araştırılan bir konu

olmayıp 2.dünya savaşından sonra (çalışma, yoksulluk veya göçmen olarak) insanların ülkelerini terk edip farklı ülkelere yerleşmeleri ile birlikte araştırma konusu olmuştur. 1970'li yıllardan sonra bu konuda daha fazla araştırmalar yapılmıştır. Bunun yanında Amerikalı araştırmacıların özellikle asimilasyon, kültürleşme ve etnik teoriler gibi kavramlar bu konudaki araştırmaların yaygınlaşmasına büyük katkı sağlamıştır (Hoffmann-Nowotny, 1973). Tüm bu araştırmalar spor araştırmaları için uygun bir zemin oluşturmaktadır. Buna göre yeni fikirler ortaya atılmış, göçmen ve mültecilerle ilgili yeni araştırmalar yapılmıştır. Bu durum günümüz sosyolojisi ile ilişkilendirilmiştir. Bu çabaların onucu olarak bazı araştırmacılar (Bourdieu P. gibi) spor alanına yönelmişlerdir. Sporda göç ve etnik araştırmaları, ırkçılık ve spor araştırmalarının merkezinde yer almıştır (Bröskamp, 1993).

İkinci Dünya Savaşının Avrupa'daki yıkıcı etkilerinden dolayı özellikle Batı Avrupa devletlerinde nüfus dağılımında değişiklikler görülmüştür. Savaş sonrasında belirginleşen sosyal sistemlerin farklılıklarından kaynaklanan bir göç dalgası 1950'lere kadar sürmüştür. Avrupa'nın kendi içerisindeki nüfus değişimlerine neden olan bu göçlerin ardından Avrupa'nın savaş sonrasında yeniden inşa edilme süreci başlamıştır. Bu durum ucuz işgücü arayışını ve beraberinde yeni bir göç dalgasını getirmiştir. Çeşitli Akdeniz ülkeleri, Kuzey Afrika, Güney Asya ülkeleri, Karayipler, Türkiye ve eski Yugoslavya bu ucuz işgücü talebini karşılamak üzere Batı Avrupa ülkelerine göç vermiştir (Taş, 1999). Bu göçlerin ardından, 1970'li yıllarda Avrupa'da 8 milyonu "siyah" tenli olmak üzere, 13 milyon "etnik azınlık" olduğu tespit edilmiştir.

Dünyada Spor ve Irkçılık

Sporda ırkçılık eğilimlerinin altında pek çok neden yatmaktadır. Bunların en önemlileri politik olaylardır. Modern olimpiyat oyunlarının başlamasıyla birlikte Fransız Jimnastik Derneği daha önceki yenilgilerden dolayı intikam almak istemiş ve Almanya'da olimpiyat oyunlarını engellemeye çalışarak etnik kökene dayalı bir ayrımcılık yapmıştır. İkinci Dünya savaşından sonra da Almanya ve müttefikleri Olimpiyat oyunlarına alınmamışlardır (Erkiner, 2007). Tarihte sporu alet eden ırkçı tutumlara yönelik pek çok örnek mevcuttur. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Olimpiyat oyunlarında ırkçılık

1908 Londra (İngiltere) Olimpiyat Oyunları

Olimpiyat oyunlarında siyasi nedenlerle ortaya çıkan ilk önemli olay, 1908 Londra Oyunları'nda yaşanmıştır. İngiltere ve ABD arasındaki uzun süredir devam eden siyasi gerilim, olimpiyat tesislerinde bayrak asma konusunda

bir anlaşmazlığa yol açmıştır. İngiltere, ABD bayrağını olimpiyat tesislerine çekmemiş ve bu nedenle ABD resmi geçit töreni sırasında Amerikan bayrağını taşıyan güllenci Ralph Rose, Kral VII. Edward'ın önünde bayrağı yere eğmemiştir (Koryürek, 2003).

Modern olimpiyat oyunları tarihinde, çeşitli ve sayıca fazla boykotlar yaşanmıştır. İlk büyük boykot olayı, 1908 Londra Oyunları'nda gerçekleşti. Bu oyunlarda, bütün yarışları İngiliz hakemler yönetti ve bu durum çeşitli hatalara yol açtı. Özellikle 400 metre yarışında önde giden bir Amerikalı atletin faul yapması iddiası ve ardından diskalifiye edilmesi, tüm Amerikalı atletlerin oyunları boykot etmesine neden oldu. Sonuç olarak, bu yarışta tek bir İngiliz atlet, diğerlerinin boykot ettiği finalde koşarak birinci oldu (Seçilmiş, 2004).

1920 Anvers (Belçika) Olimpiyat Oyunları

I. Dünya savaşından sonra yapılan 1920 Anvers olimpiyat oyunlarına IOC savaşta mağlup olan ülkeleri (Almanya, Avusturya, Macaristan, Türkiye ve Bulgaristan) kabul ederek politikanın olimpiyatlara karışmasına neden olmuştur (Karaküçük, 1986).

1924 Paris Oyunları'nda, Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), daha önce davet edilmeyen ülkeleri oyunlara katılmaya çağırarak suretiyle bir önceki olimpiyat oyunlarında yapılan hataları düzeltmeye çalıştı. Ancak, IOC ile Fransa arasındaki gergin ilişkiler nedeniyle Almanya, bu oyunlara yeniden davet edilmedi. Bu durum, IOC'nin olimpizm ruhunu temsil etme iddiasına uygun düşmeyen bir hata olarak değerlendirildi (Karaküçük, 1986).

1936 Berlin (Almanya) Olimpiyat Oyunları / Nazi Olimpiyatları

Yahudilik karşıtı eylemler ve Nazi politikalarının yoğunlaştığı dönemde, Hitler'in Dünya çapında hoşgörölü bir Almanya imajını sergilemek amacıyla 1936 yılında Almanya, Berlin'de Yaz Olimpiyat Oyunları'na ev sahipliği yapmıştır. Olimpiyat oyunları için büyük bir spor kompleksi inşa edilerek, her yer gamalı haçlarla ve olimpiyat bayraklarıyla donatılmış, Yahudilik karşıtı bütün semboller kaldırılmıştır. 1936 Berlin Olimpiyatları, Adolf Hitler'in nasyonal-sosyalist rejiminin dünya genelinde tanıtılması amacıyla kullanılan bir platform olarak öne çıktı. Bu olimpiyatlar, Hitler'in manevi ve politik olarak büyük destek bulmasına yol açtı, ve bu gerçeklik kimse tarafından inkâr edilemez. Bir Amerikalı yazar, bu oyunların büyük ilgi görmesinin temel nedenini, "sadece üç yıl içinde yeni rejimle yönetilen ve kendini uluslararası arenada yeniden yükselten Alman milletinin sosyal başarısı olarak görülmesi" olarak açıkladı (Davis, 1986). Ancak, bu olimpiyatlar, siyasetin

yanı sıra ırkçılığın da tam anlamıyla oyunlara bulaştığı ilk olimpiyatlar olarak kabul edilir.

Daha önceki yıllara göre katılan takım sayısının daha yüksek olduğu Olimpiyatların galibi Almanya olmuştur. Görünürdeki bu başarıya rağmen Almanya için ırkçı politikaların baskınlığı nedeniyle bu fırsat beklenen sonucu vermemiştir. Çünkü, Alman ırkından olmayan veya Yahudi olan sporculara Alman Olimpiyat takımlarında yer verilmemiştir. Bununla birlikte Olimpiyatlara damgasını vuran diğer bir önemli olay da ABD Vatandaşı Jesse Owen'sin 4 ayrı dalda altın madalya kazanarak birinci gelmesinin ardından Hitler tarafından tebrik edilmemesi ve Hitler'in Jesse Owens'in elini sıkmayı reddetmesidir (Holokost Ansiklopedisi, E.T: 17.04.2017). Jesse Owens ten renginden dolayı o yıllarda Amerika'da yani kendi ülkesinde de ırkçı tutumlardan dolayı zorluk çeken bir atlet olup, başarılı çalışmaları nedeniyle ismini duyurmuştu. Alman olimpiyatlarına adeta gölge düşüren bu ırkçı tutuma rağmen yarışlarda ikincilik başarısına imza atan Alman Luz Long'un, Hitler'in bakışları altında Jesse Owens'i ilk tebrik eden kişi olması sporun ve sporcunun ırkçılık karşısındaki tutumunun en güzel göstergesi olmuştur. Ayrıca meşhur Adidas markasının kurucusu olan Alman asıllı Adi Dassler'in de bu siyahi atlete kendi elleriyle yapmış olduğu bir çift deri ayakkabıyı hediye etmesi o günün şartlarında, ırkçılığın hakim olduğu Nazi Almanya'sı için bir cesaret örneği olmuştur.

Bununla birlikte Jesse Owens'in Hitler tarafından tebrik edilmemesi pek çok ülkede ırkçılık karşıtı sesleri yükseltirken, Owens'a kendi ülkesinin başkanı Franklin D. Roosevelt tarafından bir tebrik telgrafı bile gönderilmemesi ironiktir (Baker, 1986; Çetin, 2013).

1948 Londra (İngiltere) Olimpiyat Oyunları

1948 yılında olimpiyatlar yine Londra'da yapılmış ancak IOC burada yine hata yaparak karşı cephede yer alan Almanya ve Japonya'yı oyunlara kabul etmemiştir. Bu tutum oyunları politik girdap içerisinde tutmuştur (Karaküçük, 1986; Şahin, 2010).

1952 Helsinki (Finlandiya) Olimpiyat Oyunları

1952 Helsinki Olimpiyatları, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin ilk kez oyunlara davet edilmesiyle, olimpiyatların dünya barışını destekleme amacına uygun bir adım olarak değerlendirildi. Ancak SSCB'nin diğer Doğu Bloku ülkeleriyle ayrı bir olimpiyat köyü kurma kararı, olimpiyatların temel felsefesine aykırı bir durum olarak eleştirildi (Karaküçük, 1986). Aynı olimpiyatlar sırasında, Tayvan, Kızıl Çin'in oyunlara davet edilmesini protesto ederek oyunları boykot etti (TMOK, 1988).

1956 Melbourne (Avustralya) Olimpiyat Oyunları

1956 Melbourne oyunlarında ise Rusya'nın Macaristan'ı işgal etmesi yüzünden Hollanda, İspanya ve İsviçre (Koryürek, 2003), Mısır, Lübnan ve Irak, İsrail'in Gaza şeridini işgal ettiği gerekçesiyle protesto amacıyla oyunları boykot ederek katılmamışlardır (Seçilmiş, 2004).

1960 Roma (İtalya) Olimpiyat Oyunları

1935 yılında Mussolini İtalyası, faşizmin gücünü göstermek amacıyla savaş uçaklarını Etiyopya üzerinden uçurarak binlerce kişinin ölümüne sebep olarak sömürgesi altına almıştır. 1960 yılında ise Roma olimpiyat Oyunlarında Bikila isimli Etiyopyalı atlet yarışı kazanarak Romalılardan ülkesinin intikamını almıştır (Koryürek 2003).

1964 Tokyo (Japonya) Olimpiyat Oyunları

İrkçi politikalarından dolayı Güney Afrika, Tokyo olimpiyatlarına davet edilmemiş olup bu yasak 1992 yılında kaldırılmıştır (Şahin, 2010).

1968 Mexico City (Meksika) Olimpiyat Oyunları

Mexico City'de düzenlenen Olimpiyat oyunlarında Amerikalı iki siyah atlet Tommy Smith ve John Carlos 200 metre koşu yarışında birincilik ve üçüncülük derecelerine imza atmışlardır. Her iki siyah atlet o dönemde siyah ırka karşı ırk ayrımcılığı tutumlarını protesto etmek amacıyla madalyalarını alacakları kürsüye fakirliği ve ikinci sınıf vatandaşlığı temsil eden çıplak ayak ve siyah eldivenle çıkmışlardır. Aynı yarışmada ikinci olan ve madalya almak üzere kürsüye çıkan Avustralyalı ve beyaz bir atlet olan Peter Norman'ın da bu protestoya destek vermek üzere "İnsan Hakları İçin Olimpiyat Projesi Hareketi"ne ait kokardı takması Mexico City Olimpiyatları'na damgasını vurmuştur (CNN, 2012). Bu olayın ardından üç atletin de sporculuk kariyerleri kendi ülkeleri tarafından sonlandırılması o dönemde dünya üzerinde ırkçılığın spor üzerindeki etkisini anlamak için yeter olacaktır.

Çoğunluğu Afrika kıtasından olan 40 ülke, Tokyo Olimpiyat Oyunlarından ırkçi tutumu nedeniyle çıkartılan Güney Afrika'nın yeniden kabul edilmesini protesto ettiler ve Rusya dahil tüm bu ülkeler Güney Afrika'nın oyunlardan çıkartılmaması halinde Meksico City Olimpiyatlarına katılmayacaklarını belirtmeleri üzerine IOC tarafından oyunlardan çıkartılmıştır (Felek, 1976).

1972 Münih (Doğu Almanya) Olimpiyat Oyunları

1972 Münih Olimpiyatları'nda Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin (IOC) Rodezya'yı oyunlara kabul etme kararı, birçok Afrika ülkesinin oyunları boykot etmesine yol açtı. Bu boykotun ardından IOC, Rodezya'yı

tekrar oyunların dışında tutma kararı aldı (Karaküçük, 1986). Dört yıl sonra, 1976 Montreal Olimpiyatları'nda, Taiwan'ın oyunlara alınmamasını protesto eden 14 Afrika ülkesi ve 8 Arap ülkesi, Montreal'e geldiler, ancak Taiwan'ın oyunlara katılmasının ardından ülkelerine geri dönme kararı aldılar (TMOK, 1988).

Erkekler 400 metre yarışında ilk iki sırayı elde eden Amerikalı Siyahi atletler Vince Matthews ve Wayne Collette, Amerikan milli marşı söylenirken, yüzlerini Amerikan bayrağına çevirmeleri gerekirken birbirlerine ve havaya bakmışlardır. Bunun üzerine IOC tarafından Olimpiyat Oyunlarından ömür boyu men edildiler (Koryürek 2003).

1980 Moskova (Sovyetler Birliği) Olimpiyat Oyunları

1979 yılının Aralık ayında Sovyetler Birliği, Afganistan'a askeri müdahalede bulundu. Bu olayın ardından, Amerika Başkanı Jimmy Carter'ın etkisiyle Amerika Milli Olimpiyat Komitesi, 1980 Moskova Olimpiyatları'na katılmama kararı aldı (Hill, 1992). Bu karar, birçok diğer ülkeyi de etkileyerek sonuçta Moskova'daki oyunları boykot etmeye karar veren 80 ülke arasında yer aldı (TMOK, 1988).

1984 Los Angeles (Amerika Birleşik Devletleri) Olimpiyat Oyunları

1984 yılında Los Angeles'ta düzenlenen olimpiyat oyunlarını, Sovyetler Birliği (SSCB) ve on üç diğer sosyalist ülke boykot etti (Seçilmiş, 2004). Bu boykotun tek istisnası Romanya oldu (Guttman, 1992). 1988'de Seul'de yapılacak olan olimpiyatları, yıllardır düşman olan Kuzey ve Güney Kore paylaşmayı düşündüler, ancak yaşanan anlaşmazlıklar sonucu Kuzey Kore ve onunla birlikte Etiyopya ve Küba, Güney Kore'yi boykot ederek oyunlara katılmadı. Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), boykotların sona ermesine yönelik umutlarını kaybederek, IOC'ye boykot kararı alan ülkelerin IOC üyeliğinin sonlandırılacağını ve gelecekte olimpiyat oyunlarına davet edilmeyeceklerini açıkladı (Koryürek, 2003). Boykotlar son bulsa da, oyunların düzenlendiği ülkelerde siyasi eleştirilere dair resmi boykot kararları alınmadan da devam etti. Örneğin, 2008 Pekin Olimpiyatları'nın Çin'de yapılmasının ardından Tayvan ve Tibet, yoğun eleştiri ve protestolar düzenledi. Çin, bu eleştirilere yanıt olarak Tibet ile ilgili bazı web sitelerini sansürledi ve Hong Kong ile Tayvan gazeteleri olan Apple Daily ve Liberty Times'a sansür uyguladı (Hartley, C., 2010).

1988 Seul (Güney Kore) Olimpiyat Oyunları

1988 yılında Seul'de gerçekleşen olimpiyatlar, başlangıçta Güney Kore için politik bir deneyim olmaktan çok daha fazlasıydı, daha sonra Güney Kore'nin uluslararası politika sahnesindeki ana odağı haline geldi. Seul'deki

olimpiyatlar, kapalı kapılar ardında Soğuk Savaş döneminin gerilimlerine hizmet etti. Amerika, Kuzey Kore ile ittifak kurarken, Sovyetler Birliği ise Güney Kore ile yakınlaşma yoluna gitti (Hill, 1992).

IOC'nin boykotların sonunun gelmesi için Los Angeles Oyunlarında aldığı karar olumlu sonuç vererek Seul Oyunlarına 160 ülkenin katılmasını sağlamıştır (Koryürek 2003, Seçilmiş, 2004).

2008 Pekin (Çin) Olimpiyat Oyunları

Pekinde düzenlenecek olan Olimpiyatlar öncesinde BM ve Çin Hükümetinin ateşkes çağrılarını hiçe sayarak Rusya'nın Gürcistan'a savaş açması olimpiyatlara gölge düşürmüş ve barışın sembolü zedelenmiştir. Bütün bu olumsuzluklar Olimpiyatlarda dereceye giren Rus sporcu Natalia Paderina ve Gürcü sporcu Nino Salukvadze'nin ödüllerini alırken birbirlerine sarılmalarına ve birlikte barış çağrısında bulunmalarına engel olamamıştır (Erkiner, 2007). Sporun bu birleştirici unsuru ırkçılık ve ayrımcılık karşısında adeta bir duvar olmuştur.

2012 Londra (Birleşik Krallık) Olimpiyat Oyunları

Oyunlar çerçevesinde İngiltere Başbakanı ve Londra Belediye Başkanı, Londra'yı ırk ve kültür farklılıklarının merkezi olarak dünyaya tanıtarak olimpiyatları siyasi malzeme olarak kullanmaktan kaçınmamışlardır (Şahin, 2010).

Dünya futbolunda yaşanan ırkçılık örnekleri

Uluslararası olimpiyatlar esnasında karşılaşılan bu ırkçı tutumlarla birlikte uluslararası karşılaşmalar esnasında da çeşitli ırkçı gösteriler ve saldırılar medyada yer almaktadır.

Futbol karşılaşmalarında ırkçı semboller ve sloganların kullanılması, maalesef sporun içindeki ırkçılık ve şiddet sorununu vurgulamaktadır. Örnekler arasında 1996/97 ve 1997/98 sezonlarında Rapid Wien futbol takımında oynayan yabancı oyuncu Samuel Ipoua'ya yöneltilen tekrarlayan sözlü ırkçı saldırılar yer almaktadır (Fanizadeh, 2000). Benzer şekilde, Madrid'de İspanya ile İngiltere milli takımları arasındaki bir futbol karşılaşmasında zenci oyunculara yönelik ırkçı saldırılar yaşandı. Aynı yılın sonunda Madrid'de Real Madrid ile Bayern Leverkusen futbol takımları arasında oynanan maçta Brezilyalı futbolcu Roque Junior'a hakaret edilmiş, "maymun sesleri" çıkarılmış ve Nazi selamı verilmiştir.

Almanya'nın Leipzig futbol takımında oynayan siyahi futbolcu Adebowale Ogungbure, ırkçı hakaretlere ve aşağılamalara maruz kalmıştır. Aynı olaylar

sırasında bir Yahudi taraftar ve bir Kuzey Afrika kökenli sivil polis de “pis Yahudi” ve “pis zenci” ifadelerine maruz kalmışlardır. Kuzey Afrika kökenli sivil polis, ırkçı bir kişiyi öldürmüş ve bir diğerini ağır yaralamıştır. Bu olaylar, futbol sahasındaki ırkçı saldırıların toplumsal şiddeti nasıl körtüklediğini göstermektedir (Wolf, 2007).

Tüm bu örnekler, futbolun ne yazık ki ırkçılık ve şiddetle iç içe geçtiğini ve spor etkinliklerinin ırkçılıkla mücadelede daha fazla çaba gerektirdiğini göstermektedir. İrkçı sloganlar, semboller ve sözlü saldırılar, sporun hoşgörü ve birlik mesajı ile çelişmektedir ve bu tür davranışların kınanması ve önlenmesi gerekmektedir.

İrkçılık eylemleri karşısında alınan sert önlemler, bu faaliyetleri sürdüren eylemcileri yıldırılmamıştır. Çeşitli kodlamalar kullanılarak açıktan verilemeyen mesajlar şifreli olarak ancak pek çok kişi tarafından anlaşılacak şekilde tribünlere taşınmıştır. Bu amaçla stadyumlara üzerinde çeşitli rakamlar olan tişörtlerle gelen eylemciler ırkçı mesajlarını vermeye devam etmiştir. Bu eylemciler çeşitli sayı oyunlarından faydalanarak, üzerinde “18” sayısı olan tişörtlerle Alman alfabesinin ilk harfi olan “A” ve 8. harfi olan “H” yi yani Adolf Hitler’in isminin ilk harflerini işaret ettikleri gibi, üzerinde “88” sayısı olan tişörtlerle de “HH” yani Heil Hitler (Yaşasın Hitler) sözcüklerini işaret ederek ırkçı tutumlarını spor alanlarına taşımışlardır (Pilz, 2000).

2004-2005 sezonunda Barselona ile Real Zaragoza karşılaşması esnasında ev sahibi olan Zaragoza’lı taraftarlar tarafından konuk takımın Kamerun asıllı oyuncusu Eto’o’ya ırkçı saldırıda bulunulmuştur. Maç esnasında Kamerun’lu oyuncunun top ile her temas edişinde, taraftarın sürekli olarak maymun sesleri çıkarması Eto’o’yu üzümüş, oyuncu sahadan ayrılmak istemiştir. Eto’o daha önce de Athletic Bilbao teknik direktörü Javier Clemente’in ırkçı sözlerine maruz kalmıştır (NTV, 2009).

İtalya’da, 2013 yılında TIM Kupası maçında Milan ile Sassuola takımlarının karşılaşmasında seyirciler tarafından ırkçı tezahüratlarla saldırılan siyahi futbolcu Kevin Constant sahayı terk etmişti. İtalya’dan bir başka örnekte, futbolcu Balotelli’nin Milan ile Napoli takımlarının karşılaşması esnasında ırkçı saldırıya uğraması olup, bu saldırı ünlü oyuncunun sahadan çıkıp ağlamasına neden olmuştu (GZT, 2016).

Anzhi’li ünlü futbolcu Roberto Carlos’a Rusya’da forma giydiği dönemde taraftarlar tarafından sahaya muz fırlatılmıştı. Rusya’da benzer bir olay 2013 yılında yaşanmıştır. Kongo asıllı Fransız futbolcusu Christopher Samba’ya Lokomotif Moskova ile oynadığı maçın sonunda seyirciler tarafından muz

fırlatıldı. Bu durum karşısında tepki gösteren ve taraftarlara el hareketi yapan oyuncuya iki ma ceza verilmiştir (GZT, 2016).

Spor dünyasında ırkçı tutumlar sadece oyunculara karşı yapılmamaktadır. 2006 yılında Ajax futbol takımında oynayan Kenneth Perez, Twente maçında siyahi yardımcı hakeme ırkçı söylemlerde bulunmuştur. Bu saldırıdan dolayı futbolcuya 5 maçtan men edilme ve 12 bin 500 Euro para cezası verilmiştir (GZT, 2016). Hayatın her alanında toplumların kaynaşmasını ve beraberliğini zedeleyen “ırkçılık” hakkında 2011-2015 yılları arasında Galatasaray’da forma giyen ünlü futbolcu Emmanuel Eboue’n “ Bedenim siyah olabilir fakat ırkçılık yapanın kalbi siyahtır” sözü ırkçılığı oldukça güzel tariflendirmektedir.

İtalya’nın Milan kulübü, 4. lig takımlarından Pro Patria ile yaptığı hazırlık maçında ırkçı tezahratlara maruz kalan Kevin Prince Boateng’in tepkisiyle maçın 25. dakikasında iptal edildi. Boateng, ırkçı tezahüratları duyduktan sonra sinirlerine hakim olamayarak topu taraftarlara fırlatarak sahayı terk etti, ardından takım arkadaşları da onu takip etti. İrkçı söylemler sadece Boateng’e değil, aynı zamanda Milan’ın diğer siyahi oyuncuları Muntari, Emanuelson ve Niang’a da yöneltilmiştir (Aljazeera Türk, 2012). Bu tür ırkçı ve ayrımcı tezahüratlar sonucunda FIFA, Bulgaristan ve Macaristan’a para cezaları vermiş ve 2014 Dünya Kupası Elemeleri’nde birer ma seyircisiz oynama cezası uygulamıştır (Aljazeera Türk, 2012). Benzer bir rnek, Bulgaristan ile Danimarka milli takımları arasında 12 Ekim 2012’de oynanan 2014 Dünya Kupası eleme maçında yaşandı. Bulgaristan taraftarları, rakip takımın siyahi defans oyuncusu Patrick Mtiliga’ya yönelik ırkçı tezahüratlar yaparak içinde ‘maymun’ kelimesinin geçtiği ifadeler kullanmışlardı. Macaristan taraftarları ise 15 Ağustos 2012’de İsrail ile oynanan hazırlık maçında Yahudi karşıtı tezahratlarda bulunmuş ve İnan bayrağı göstermişlerdi (Aljazeera Türk, 2012). Ayrıca, İsrail’in Beitar Kudüs kulübü, iki een Müslüman futbolcuyu transfer etmesinin ardından büyük tepkilere maruz kaldı. Kulüp, Arap futbolcuları kadrosuna almadığı için eleştirilmiş ve taraftarlar tarafından kundaklanmıştır (Aljazeera Türk, 2012).

Bu rnekler, sporun aslında insanları bir araya getirmesi ve farklı kökenlere sahip insanların barış içinde bir arada olmasını teşvik etmesi gereken bir platform olduğunu gösteriyor. Ancak yanlış politikalar ve ırkçı tutumlar, bu amaçlara zarar verebiliyor. Aynı zamanda, sporcuların ve toplumun ırkçılığa karşı tavırları ve tepkileri, bu olumsuz etkileri bertaraf etmede önemli bir rol oynuyor (Aljazeera Türk, 2012).

Çeşitli spor dallarında yaşanan ırkçılık örnekleri

Golf

İrkçilik ile ilgili haberler genellikle futbol karşılaşmaları esnasında yaşanan olaylardan derlenmekle birlikte sporun diğer alanlarında da ırkçılık sıkça karşımıza çıkmaktadır. İrkçi tutumları manşetlere ve ekranlar taşıyan medya muhabirleri de bazen spor dünyasındaki ırkçı söylemleri ile gündeme gelebilmektedir. 2008’de oynanan uluslararası bir golf turnuvasının canlı yayını esnasında turnuvayı yorumlayan spiker Kelly Tilghman espri ile karışık şekilde dünyaca ünlü golf oyuncusu Tiger Woods hakkında ırkçı söylemlerde bulunmuştur. Ünlü sunucu bu sözlerinin ardından işinden uzaklaştırılmıştır (Hurriyet, 2014).

Tenis

2001 yılında Kaliforniya’da Profesyonel Tenisçiler Birliği (ATP) Indian Wells turnuvasında bazı taraftarların Serena Williams’ı ırkçı sloganlarla rahatsız etmiştir (Hurriyet 2014).

Buz Hokeyi

2011 yılında ABD’de Ulusal Buz Hokeyi Ligi maçında Flyers’ın siyahi Kanadalı oyuncusu Wayne Simmonds’a muz fırlatılması oyuncularını mağdur etmiştir (Hurriyet 2014).

Amerikan Futbolu

Amerikan futbolundan bir zıt örnek olarak, 2013 yılında Philadelphia Eagles takımının oyuncusu Riley Cooper’ın bir konser alanında siyah seyircileri tehdit etmesi verilebilir. Bu saldırı, sporda ırkçı saldırıların sadece oyunculara değil, taraftarlara hatta yeşil sahalar dışındaki bireylere de taşınmasını gösteren, sporculuk açısından üzücü bir durumdur (Hurriyet 2014).

Türkiye’de Spor ve Irkçılık

İrkçiliğin spordaki yeri, birçok ülkede uzun yıllardan beri ciddi bir problem olarak algılanmış çeşitli araştırmalara konu olmuşken ülkemizde bu anlamda yapılan çalışma sayısı oldukça azdır. Spor alanında kurumsallaşma sürecinin batılı ülkelere göre daha uzun sürmüş olması bilimsel çalışmalarını da geciktirmiş olabilir. Kılıç tarafından (2012) yapılan bir araştırmada spordaki etnik ayrımcılığın profesyonel liglerde nispeten daha az görüldüğü, amatör ve bölgesel liglerde ise gerek taraftarlar gerekse oyuncular açısından arttığı gösterilmiştir.

Dünya üzerinde ırkçılığın spordaki etkisine bakıldığında en çok siyahi oyuncuların ırkçı söylemlere maruz kaldığı görülmektedir. Oysa Türkiye’de bu durum biraz daha farklıdır. Çeşitli spor kulüplerinin transferleriyle ülkemizde oynayan siyahi oyuncuların etnik kökenlerinden dolayı ayrımcılığa maruz kalması çok sık yaşanan bir durum değildir. Amerika ve çoğu Avrupa ülkesinin tarihlerinde kara bir leke olarak kazanmış olan sömürgecilik ve kolonizasyon çalışmaları nedeniyle Afrika’da yaşayan yerli halk ile tanışmaları ve farklı sınıflara ayrılarak birlikte yaşamaya başlamaları, bu ülkelerde siyah ırk için belirli bir önyargının oluşmasına neden olmuştur. Ancak Türkiye, tarihi boyunca siyah ırk ile birlikte yaşamamış ve kolonileşme süreci veya sömürgecilik geçmişi olmamıştır. Dolayısıyla siyah ırk ile ilgili olumsuz bir toplumsal hafıza gelişmemiştir. Ülkemizde spor medyası ve magazin haberlerinde yabancı oyuncuların daha çok gündeme getirilmesi yabancı uyruklu oyunculara karşı bir sempati ve hayranlık doğurmaktadır. Bununla birlikte, ülkemizde de son zamanlarda spor alanında bazı ırkçı söylemler duyulmaya başlamıştır. Medyanın servis ettiği bu haberler irdelendiğinde, etnik ayrımcılıkla ilgili söylemleri olan sporcuların anlık öfkelerine yenik düştüğü, birçoğunun sakinleştikten sonra pişman olduğu, hareketinden dolayı özür dilediği görülmüştür. Oysa Batılı ülkelerdeki ırkçı söylemlerin planlı ve kasıtlı olduğu yukarıdaki örneklerde de gösterilmiştir.

Ülkemizde ırkçılık daha çok bölgeler arasındaki farklılıkların ön plana çıkarılması şeklinde görülmektedir. Son dönemde Suriye’den gelen büyük göç ile birlikte ülkemiz oldukça kozmopolit bir hale gelmiştir. Kürt, Laz, Çerkez, Roman, Göçmen, Ermeni ve daha bir çok etnik kökenin birlikte yaşadığı Türkiye’de yukarıda bahsedildiği şekilde siyahi renk ayrımı oldukça geri planda kalmıştır.

Türkiye futbolunda yaşanan ırkçılık örnekleri

Ülkemizde Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) statüsünde “herhangi bir ülkeye, kişiye veya insan topluluğuna karşı türü ne olursa olsun ayrımcılık yapmak kesinlikle yasaktır ve ayrımcılık yapanların üyeliği askıya alınır veya sona erdirilir” ifadesi bu tür davranışlar için bir yaptırım belirlenmesi anlamında çok önemlidir (TFF, 2015). Gerek spor hakkının herkes için temel bir hak olduğunun belirtilmesi, gerekse ayrımcılık karşısındaki net tavırları açısından yukarıda bahsedilen ulusal ve uluslararası çeşitli düzenlemelerle sporda ırkçılığın önüne geçilmeye çalışıldığını göstermektedir.

Türkiye, ırkçılık karşıtı önlemler alan diğer ülkelerle birlikte hareket etmekte ve Avrupa Konseyinin bu yönde aldığı kararları desteklemektedir. Türkiye’nin de imzaladığı “Her Türü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin

Uluslararası Sözleşme” metninde ırkçılık kavramı açıklanırken “toplumsal yaşamın herhangi bir alanında” ifadesinin kullanılması toplumsal bir aktivite olan spor alanında da ırkçılık konusunda çeşitli önlemler alınmasını gerektirmektedir (TBMM 2002). Bu bağlamda Türkiye Futbol Federasyonu Stadyum ve Güvenlik Komitesi Talimatında stadyumlarda uyulması gereken kurallar belirtilirken “ırkçı eylemlerde bulunmak gibi davranışlar ile ilgili yasaklar ve müeyyideler”den de bahsedilmiştir. Bu kuralların tümü seyircilerin okuyabilecekleri şekilde spor tesislerinin birçok yerine asılmaktadır. Ancak dünya sporunda olduğu gibi ülkemizde de ırkçı eylemler Türk sporuna karışmış durumdadır. Avrupa Konseyi’nin (AK) Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu “21 Mart Uluslararası Irkçılığın Tasfiye Edilmesi Günü” nedeniyle tüm Avrupa ülkelerine yönelik spor alanında ırkçılıkla nasıl mücadele edeceklerine dair kapsamlı bir tavsiye kararını açıklamış olmasına rağmen Türkiye bu mücadelede bazen yetersiz kalmıştır.

2009 yılında Süper lig karşılaşmaları çerçevesinde Diyarbakırspor gittiği çeşitli şehirlerde ırkçı tutumlara maruz kalmıştır. Bursa ve Gaziantep şehirlerinde taraftarların ırkçı tutumları ve etnik ayrımcılığı yansıtan sloganları ve ardından gelişen şiddet olayları ile Diyarbakırspor ligden çekilmeyi düşünmüştür. Olayların ardından benzer ırkçı söylemlerin medya aracılığı ile sürdürülmesi daha büyük gerginliklere yol açmıştır. Bu olayların ardından Diyarbakırspor Başkanı Amerika’nın Sesi Radyosu’na verdiği demeçte, Kürtlerin Diyarbakırspor’u desteklemesi gerektiğini söylemiştir. 2010 yılının Mart ayında Diyarbakır’da yapılan rövanş maçında sahaya atılan yabancı cisimler nedeniyle çeşitli cezai yaptırımlar uygulanmış olsa da bu maç esnasında Diyarbakırspor taraftarlarının açmış olduğu pankartta yazılı “Türk-Kürt Kardeşdir, Ayrım Yapan Kalleştir” mesajı ırkçılık karşısında sağduyulu taraftarların gücünü yansıtmıştır (Kılıç, 2012). Bursa Atatürk stadyumunda başlayan ırkçı eylemler neticesinde karşılık olarak diğer bir ırkçı söylemin doğması, ayrıca sporun siyasete alet edilmesi ve etnik ayrımcılığa, toplumların çatışmasına araç olarak kullanılması Türkiye’de ırkçılık düşüncesinin spor üzerindeki etkisini göstermektedir.

Trabzonspor futbol takımında oynayan Kevin Campbell isimli futbolcu için Trabzonspor’un o dönemdeki Başkanı Mehmet Ali Yılmaz tarafından “yamyam” ve “rengi bozuk” şeklindeki ifadelerini kullanması medyada yer almıştır. Bunun üzerine Başkan niyetinin ırkçılık olmadığını belirterek espri yapmak istediğini, yamyam sözcüğü ile çok yiyen kişilere benzetme yaptığını belirtmiştir (Hürriyet 1999). Bu olayı İngiltere’nin en yüksek tirajlı gazetesi The Sun, “Campbell’e yamyam hakareti” başlığıyla manşetten vermiştir. Gazete Campbell’in “Daha önce böyle bir hakaretle karşılaşmadım. Cildimin rengi ve ırkım hakkında hakareti asla kabul edemem. Irkımdan

gurur duyuyorum. Başkan bana, aileme ve her zenciye hakaret etti. Buradan ayrılıyorum. Bu adamdan özür kabul edemem” şeklindeki sözlerine yer vermiştir (Hürriyet 1999). Bu arada İngiltere’de forma giyen siyahi futbolculardan Sol Campbell ve Paul Ince’in de aralarında bulunduğu bir grup oyuncunun “İrkçılığı futboldan atalım” kampanyası başlatması Türkiye’de ırkçı tutumların sporu ne denli etkilediğini işaret etmiştir.

Benzer bir davranış Gençlerbirliği spor kulübü başkanı, Samet Aybaba’nın sorun yaşadığı, kendi oyuncularından Mısırlı El Saka’dan bahsederken “bir Arap” şeklinde ifade kullanması da ırkçı bir tutum olarak medyaya yansımıştır. Bu olay üzerine Arap televizyonları El Saka’yı arayarak, kulüp başkanı ile aralarındaki gerginliğin nedenini ekranlarına taşımıştır. Medyaya yansıyan bu olay sonrasında Samet Aybaba’nın TFF Hukuk Kurulu tarafından Disiplin Kuruluna sevk edilmiştir. Samet Aybaba da medya karşısında kendini “İrkçi olsaydım, üç gün önce takıma Sırp kaleci transfer eder miydim?” sözleriyle savunmuştur (Hürriyet 2008).

2007 yılı Şubat ayında, Afyonkarahisar ile Bozüyükspor futbol takımlarının karşılaşmasında ilk yarıda ev sahibi takım taraftarlarının “Hepimiz Ogün’üz, hepimiz Türk’üz” şeklinde tezahüratları ile Ogün Samast’ı işaret etmeleri ırkçılığın Türkiye’de spora gölge düşürmeye çalışan bir örneği olmuştur. Çünkü Ogün Samast, Agos Gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni ve Ermeni vatandaşı Hrant Dink’in katil zanlısı olup bu tezahüratlar da söz konusu cinayeti, dolayısıyla ırkçılığı destekler durumdaydı (Hürriyet 2007).

Fenerbahçe spor kulübünde oynayan Emre Bölezoğlu’nun hem ulusal maçlarda hem de uluslararası karşılaşmalarda zaman zaman ırkçı söylemlerle gündeme gelmesi Türk sporu açısından büyük talihsizliktir. Bölezoğlu, Spor Toto Süper Final Şampiyonluk Grubu’ndaki Trabzonspor maçında rakip oyuncu Didier Zokora ile sözlü tartışma esnasında “ırkçı söylem” içeren sözler sarf ettiği için ilgili mahkemede 2 ay 15 gün hapis cezasına çarptırılmış olup bu ceza ertelenmiştir. Bu olaydan önce de Newcastle United takımında forma giyerken rakip takım oyuncuları Joseph Yobo’ya ırkçı söylemlerde bulunduğu gerekçesiyle hakkında soruşturma açılmıştır (Radikal, 2015).

Sporcuların veya taraftarların dışında ırkçı söylemlerle gündeme gelen bir diğer grup da spor yorumcularıdır. 2011 yılında Beşiktaş’ın Galatasaray maçının ardından BJK TV’de yayınlanan Manşet programında yorumcunun Fildişi Sahili asıllı Galatasaraylı futbolcu Emmanuel Eboue hakkında “Bu Eboue’ye bakın hafta içinde National Geographic’te çok sık görürsünüz” şeklindeki sözleri büyük tepkilere neden olmuştur. Bu tepkilerin ardından yorumcu özür dilemiştir (Kılıç 2012).

Alınan Önlemler

Toplumların ayrışmasını körükleyen ırkçı eylemlerin caydırıcı cezai yaptırımlarla azaltılması yanında insanların bilinçlenmesine yönelik önleyici tedbirler alınmıştır. Sporda ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele amacıyla Avrupa Birliği, 1997 yılını, Anti-rasizm yılı olarak belirlemiştir. Bu etkinlikler çerçevesinde spor alanında ilk antirasist kampanya da Viyana Üniversitesi Gelişme Sorunları ve İşbirliği Enstitüsü tarafından başlatılmıştır (Fanizadeh, 2000). Centilmenliğin vurgulandığı kampanyada farklı renklerin ve centilmenliğin futboldaki yeri üzerinde durulmuştur. Toplumda belirli bir duyarlılığın oluşturulması amacıyla çeşitli çalıştaylar düzenlenerek siyahi oyunculara yönelik ırkçı eylemlerin sona ermesi hedeflenmiştir. Benzer sorunu yaşayan hemen hemen bütün Avrupa ülkeleri arasında işbirliği yapılması ve tecrübelerin paylaşılması çağrısı yapılmıştır.

Sporda ırkçılık karşıtı çabalar açısından Avrupa'da Irkçılığa Karşı Futbol (Football Against Racism in Europe, FARE) çalışmalarını da önemlidir. Avusturya Kampagne Fair Play inisiyatifi ile oluşturulan FARE'nin yoğun programı kısa sürede etkisini göstermiş ve birçok spor kulübü, sendika ve dernekler tarafından desteklenmiştir. Çalışmalar sonucunda Avrupa futbolunda ırkçılık eylemlerine ve yabancı düşmanlığına karşı çeşitli stratejiler geliştirilmiştir (Wolf 2007). 1999 yılında faaliyet göstermeye başlayan FARE'nin etkili stratejileri, 2001 yılında FIFA'nın ırkçılık karşıtı mücadelede FARE ile işbirliği yapmasını sağlamıştır. Bu işbirliği çerçevesinde Avrupa Komisyonu tarafından FARE'ye finansal destek sağlanmıştır. 2006 yılında FARE Aksiyon Haftası kapsamında otuz yedi Avrupa ülkesinde yabancı düşmanlığı ve ırkçılık ile ilgili toplam bin etkinlik düzenlenmiştir. Aralarında Almanya, Avusturya, İngiltere, Belçika, Slovenya gibi ülkelerin de bulunduğu on dört ülkede, Top-Liglerde bir oyun günü elde edilen hâsılat ırkçılıkla mücadeleye ayrılmıştır.

Avrupa Komisyonu tarafından kurulan ve insan hakları konusunda faaliyetler yürüten Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) ırkçılık ve hoşgörüsüz konularında uzmanlaşmış bir yapıdır. Grubun tarafsız ve bağımsız üyelerinin belirlenmesinde ırkçılık, ve hoşgörüsüzlüğe ilişkin problemlere yaklaşım konusundaki yetkinlikleri ve kararlılıkları dikkate alınmıştır. Üyesi olan ülkeler bazında yasal çerçevelerde faaliyet gösteren grup, incelemeler esnasında tespit ettiği ırkçı tutumlara yönelik çözüm önerileri getirmektedir. Bu bağlamda bütün Avrupa konseyi ülkelerinde izleme faaliyetlerini sürdüren ECRI, beşer yıllık dönemlerde yaklaşık 10 ülkeyi değerlendirmekte ve konuya ilişkin raporlar düzenlemektedir. Bu raporlar gerekli belgelerin incelenmesi ve ilgili ülke ziyareti ile hazırlanıp,

konuyla ilgili yetkili mercilerle görüşmeler yapılamaktadır. Raporlar, tanık ifadesi veya tamamlanmış soruşturma sonuçlarından ziyade daha somut ve farklı yerlerden toplanan büyük verilerin analizine dayandırılmaktadır. 1998 yılında başlayan raporlama işlemleri ülkemizi de kapsamaktadır. Bu kapsamda Türkiye için beşinci izleme dönemine ait rapor 4 Ekim 2016 tarihinde yayınlanmış olup 17 Mart 2016 tarihi itibarıyla ülkemizdeki mevcut durumu içermektedir. Beşinci dönemde her ülkenin kendine özgü konuları ele alınmışsa da dört temel başlık ortak konuları oluşturmuştur. Bunlar, yasama ile ilgili konular, nefret söylemi, şiddet ve entegrasyon politikaları olarak belirlenmiştir (ECRI 1998). 2010 Yılında ECRP'nin yayınladığı Türkiye raporunun ardından Ülkemizde bazı gelişmeler yaşanmasına rağmen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 12 No'lu Protokolünün Türkiye tarafından 4 Kasım'da imzalanmış olmasına rağmen Parlamentosundan geçirmemesi ve bu protokolün henüz kabul edilmemesi, etnik köken, renk, dil, vatandaşlık, cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliğine dair kavramların bazı ceza hukuku maddelerinde yer almaması ECRP'nin raporunda ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ayrıca ECRP'nin tavsiyeleri üzerine, 16 Haziran 2012'de kabul edilen 6328 sayılı Kanunla oluşturulan Ombudsmanlık kurumunun büyük bir gelişme olmasına rağmen, kendi inisiyatifi ile soruşturma açma yetkisi olmayan bu kurumun ve yeni İnsan Hakları ve Eşitlik Yetkili Kurumu'nun bağımsız hareket etmesi konusundaki endişeler dile getirilmiştir (ECRI 1998). Bu yüzden bu kurumların yönetim mercileri ile ilişkisiz olması gerektiği, bir devlet dairesi şeklinde yönetilmemesi gerektiği önerilmiştir. Ülkemizde giderek yaygınlaştığı tespit edilen ırkçılığın önlenmesine dair önerilerde bulunan ECRI hukuk sistemimizde bazı düzenlemeler önermektedir. Buna göre Ceza hukuku, Anayasa hukuku, Medeni hukuk ve İdari hukuk alanlarına giren kanunlarımızda "ırkçılık" suçunun tüm yönleriyle ele alınması ve yaptırımlarının net olarak belirlenmesini, Avrupa Konseyinin belirlemiş olduğu çizgilerin esas alınabileceği belirtilmektedir. Ayrıca raporlama döneminde ülkemizde özel olarak ırkçılık ve ayrımcılığa karşı görev alacak bir kurum oluşturulması tavsiye edilmiştir (ECRI 1998).

Küreselleşen dünya ile birlikte ülkemizde de spor günlük yaşamda daha çok yer kaplamaya başlamıştır. Bununla birlikte sporla ilişkili ırkçı eylemler ve şiddet olayları da daha sık gündeme gelmeye başlamıştır. Bu konuda ülkemizde bazı yasal düzenlemeler getirilmiştir. 6222 sayılı Kanunda "Spor alanında yaşanan holiganizm, ırkçılıkla mücadele, organize suçlar, şike ve teşvik primi, spor alanında düzenin sağlanması, hakem, sporcu ve diğer ilgililere karşı eylemler ve sözlü saldırılar gibi fiiller uluslararası alanda sporun temel sorunu olarak kabul edilmiştir" ifadeleri sorunun ciddiyetinin farkına varıldığını göstermektedir.

FIFA, ırkçılığa karşı mücadele amacıyla oluşturduğu “Anti-ırkçılık Gücü”nün ilk toplantısını gerçekleştirdi. Bu oluşum, sahalardaki ırkçılığın önlenmesi için çalışan bir inisiyatif olarak hayata geçirildi. Toplantıda, hakemlerin, ellerindeki maçı durdurma yetkisini kullanmamaları sorunu ele alındı ve sadece ırkçılık olaylarını izlemek ve raporlamak amacıyla özel hakemlerin kullanılması önerildi. “Anti-ırkçılık Gücü” ayrıca, takımlara, ilk ırkçılık olayı meydana geldiğinde sahalalarının kapatılması cezası verilmesini önerdi. Ayrıca, ırkçılıkla mücadelede etkili olunamadığında, puan silinmesi ve hatta küme düşürme gibi çok caydırıcı cezaların uygulanmasını önerdi (Aljazeera Turk, 2012).

Yaptırımlar

Özellikle uluslararası spor organizasyonlarında sıkça karşılaşılan ırkçılık tutumları, hemen hemen bütün ülkelerin ulusal karşılaşmalarında da görülmektedir. Sporun barış, dostluk, birliktelik ve kaynaşma gücünü gölgeleyen bu tür davranışların karşılıksız kalmaması, caydırıcı önlemlerin alınması, ırkçılık faaliyetlerini azaltmak açısından son derece önemlidir. Toplumsal huzur, demokrasi ve spor kültürü için bir tehlike oluşturan ırkçı saldırılar, genellikle uluslararası ortamlarda ve farklı toplumları kapsadığı için uygulanacak cezaların etki alanının da oldukça geniş tutulması hatta evrensel nitelikte olması gerekmektedir. Bu yüzden ırkçı tutumlar karşısında çeşitli uluslararası örgütlerin disiplin kuralları gündeme gelmiştir. Bu düzenlemelere paralel olarak birçok ülke de kendi içinde bu tür disiplin suçlarına karşı cezai yaptırımları belirlemiştir (Bıçakçı, 2007). Federasyonların cezai uygulamaları birbirinden farklılık göstermektedir. Söz konusu cezalar statülere, spor hukukuna ve ceza hukukuna göre belirlenmektedir. Sportif faaliyetlerle ilişkili olarak ırkçılık suçu için genellikle para cezası, maçtan men etme cezası, ihraç, hapis cezası ve puan silme cezaları verilmektedir.

Toplumları birbirinden ayırıştıran ve bazen ülkeler arasında gerginliğe de neden olabilen ırkçı tutumların spor sahalalarına inmesi karşısında İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, İspanya ve Polonya gibi bazı Avrupa ülkeleri, stadyumlarda yaşanan bu ırkçı saldırılar ve yabancı düşmanlığı eylemleri için oldukça sert yasal düzenlemeler hazırlamıştır. Örneğin İngiltere futbol karşılaşmalarında ırkçı eylemlerde veya ayrımcı ifadelerde bulunan bireyler için üç yıla kadar hapis cezası veya 1.300 EURO para ve beş yıl boyunca stadyumlara girmeme cezası verilmektedir (Wolf, 2007).

UEFA genel sekreteri Gianni Infantino 2012 yılında, ırkçılığa karşı sert önlemleri gündeme alarak ırkçılıktan suçlu bulunan futbolculara 10 maçtan men cezası verileceğini ifade etmişti (Aljazeera Turk, 2012).

İrkçılığa Karşı Yapılan Örnek Uygulamalar

İrkçılığa Karşı Dünya Kupası (Mondiali Antirazzisti)

1997 yılından bu yana İtalya'nın Bologna kentinde düzenlenen "İrkçılığa Karşı Dünya Kupası," 2009 yılındaki etkinliğine Türkiye'den Adana Demirspor taraftarları tarafından oluşturulan "Locomotive Anatolia" futbol takımı da katıldı. Bu turnuva, farklı ülkelerden gelen çok sayıda futbolseverin ve sivil toplum örgütünün katılımıyla gerçekleşti. Katılımcılar, sahada ve saha dışında "Başka bir futbol mümkün" mesajı ile buluştu. 200'den fazla takımın yarıştığı organizasyon sadece futbol oynamakla sınırlı kalmadı. Katılımcılardan, ırkçılık karşıtı ve cinsiyet ayrımcılığına karşı faaliyetlerde bulunmaları bekleniyordu. Bu etkinlikte pankartlar, fanzinler, broşürler ve atölye çalışmalarının yanı sıra hafta boyunca düzenlenen konserlerle festival havası yaşandı.

Turnavadaki maçlar, "normal" futbol karşılaşmalarından farklı kurallara sahipti. Takımlar karışık cinsiyetlerden oluşabiliyor, fauller penaltıları gerektiriyordu ve çivili ayakkabılar giyilmiyordu. Temel amaç, rekabet yerine dayanışma ve birlikte hareket etme duygusunu vurgulamaktı. Katılımcılar çadırlarda konakladı, spor yaptı ve eğlendi. Bu etkinlik, sporun özellikle futbolun ırkçılıkla mücadelede bir araç olabileceği fikrini destekliyor.

FIFA ve UEFA gibi kurumlar, stadyumlardaki ırkçı tezahüratların artmasıyla bu konuda daha fazla dikkat çekmeye çalışıyor. Bologna'daki bu etkinlik, bu kurumların daha etkili bir tutum sergilemesine bir yanıt olarak ortaya çıktı. Turnuvada futbol dışında basketbol, kriket, voleybol ve rugby gibi sporlar da yer aldı. Organizasyona, ırkçılık ve şiddeti stadyumlardan uzak tutmayı hedefleyen kuruluşlar da destek verdi, bunlar arasında Herkes İçin Spor Birliği (UISP), II. Dünya Savaşı Sonrası İrkçilik Karşıtı Mücadele Enstitüsü (Istoreco) ve Ultras oluşumu gibi kurumlar bulunmaktadır (Bianet, 2009).

SONUÇ

Sonuç olarak günümüzde, küreselleşme ile birlikte toplumlar birbirine daha yakın olmaya başlamış, etkileşimleri de artmıştır. Spor da bu etkileşime aracılık eden önemli bir unsur haline gelmiştir. Ancak çeşitli etnik kökenlerin sık temas ettiği bu etkileşimler beraberinde ırk ayrımcılığı ve bazen de şiddet olaylarını getirmiştir. Son yıllarda spor medyasının da çabalarıyla daha fazla gündeme gelen ırkçılık tutumları büyük tepkilere yol açmıştır. Birçok ülkede bu eğilimlere karşı önlemler alınmaya başlamış, yaptırımlar uygulanması için adımlar atılmıştır. Başlangıçta çekimser kalan Avrupa ülkeleri bile ırkçılığın

getirdiği büyük maddi ve manevi zararlarla yüzleşmek zorunda kalmış ve bu çalışmalara destek vermiştir.

İrkçılığın önlenmesi için yapılması gerekenler genelde halkın bilinçlendirilmesine yönelik olmalıdır. Bu bağlamda kamu bilincinin oluşması için çeşitli kampanyalar başlatılmalıdır. İrkçılıkla ilgili bilimsel verilere ulaşarak durum hem ulusal hem de uluslararası platformlarda tartışma ortamları oluşturulmalıdır. Ülkemizde Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesinde ırkçılık karşıtı araştırma grupları kurulması ve bu konuda çalışmalar yürüten bilim adamlarına, sivil toplum örgütlerine destek vermesi çok önemlidir. Bu yüzden yöneticilerin de ırkçılık konusunda bilgilendirilmesi şarttır.

Ulusal ve milli sembol ve söylemlerin arkasına saklanarak üstü kapalı şekilde ırkçılığın teşvik edildiği ortamlarda bireylerin durum değerlendirmesi yapabilmesi için gerekli bilincin aşılması gerekmektedir. Çünkü bu bireyler gerçekte kendilerini ırkçı olarak görmemektedirler. Bu anlamda ilköğretim aşamasından itibaren ırkçılığın tehlikeli boyutlarının öğretilmesi, bu konuda eğitim müfredatında düzenlemeler yapılması, eğitsel materyaller geliştirilmesi faydalı olacaktır.

Ülkemizin de katıldığı ve Avrupa Komisyonu tarafından kurulan ve insan hakları konusunda faaliyetler yürüten İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) tarafından düzenli olarak hazırlanan raporlar titizlikle incelenmelidir. Bu raporlar doğrultusunda gerekli düzenlemelerin yapılması ülkemizde ırkçılığın yeşil sahalardan kazınmasına yardımcı olacaktır. Bununla birlikte Sporda ırkçılık karşıtı çabalar açısından, Avrupa'da İrkçılığa Karşı Futbol çalışma grubu tarafından geliştirilen stratejilerin uygulanması da spor alanında ırkçılıkla mücadele konusunda diğer dünya ülkeleri ile ortak dili konuşmamız açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

- Aljazeera Turk resmi web sitesi. Erişim tarihi, 17.11.2021. Erişim adresi, <http://www.aljazeera.com.tr/makale/sporda-irkcilik-2013>
- Baker J. W, 1986. Jesse Owens An American Life. London: Collier Macmillan Publisher.
- Bernasconi R, 2000. Irk Kavramını Kim İcat Etti? Felsefi Düşüncede Irk ve Irkçılık. (Çev. Zeynep Direk) Metis Yayınları, İstanbul.
- Bıçakçı L, 2007. İstanbul Barosu Dergisi, Spor Hukuku Özel Sayısı 3. “Sporda Disiplin ve Siyaseti” İstanbul Barosu Yayınları, 60-61.
- Blank R, Dabady M, Citro M and Forbes C, 2004. Measuring Racial Discrimination. Washington, DC: National Academies Press.
- BM Enformasyon Merkezi resmi web sitesi. Erişim tarihi, 19.04.2017. Erişim adresi, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin135.pdf.
- Bröskamp B, 1993. Ethnische Grenzen des Geschmacks. Perspektiven einer praxeologischen Migrationsforschung, in: Gebauer, G./Wulf, Ch. (Hrsg.): Praxis und Ästhetik. Neue Perspektiven im Denken Pierre Bourdieu. Frankfurt/Main, 174-207.
- Bruce T, 2004. Marking the boundaries of the “normal” in televised sports: The play-by-play of race. Media, Culture & Society, 26, 861-79.
- Chappell B, 2002. Race, ethnicity and sport”. In: The Sociology of Sport and Physical Education: An Introductory Reader. Ed: Laker A, Routledge, London and New York: Falmer is an imprint of the Taylor&Francis Group.
- CNN resmi web sitesi. Erişim tarihi, 19.08.2022. Erişim adresi, <http://edition.cnn.com/2012/04/24/sport/olympics-norman-black-power/>
- Çetin A, 2013. Erişim tarihi, 19.09.2022. Erişim adresi, <http://arifcetin85.blogspot.com.tr/2013/11/irkclgn-ustesinden-gelen-atlet-jesse.html>
- Davis D. H, 1986. Hitler’s Games. Newyork: Harper&Row Publishers.
- ECRI Resmi web sitesi. Erişim tarihi: 11.08.2022. Erişim adresi: <http://www.coe.int/ecri>
- Erkiner K, 2007. Spora tarihsel bir bakış. Spor Hukuku Dersleri, Kadir Has Üniversitesi Spor Hukuku (SHAUM) Araştırma ve Uygulama Merkezi, Kadir Has Üniversitesi Yayınları No:2, Atak Matbaası, İstanbul.
- Fanizadeh M, 2000. Kulturalismus und die globalisierung im fußball. Antirassistische interventionen in der popkultur. Kurswechsel heft. No:1:14-22. Wien.
- Felek B, 1976. Olimpiyat Oyunları Nedir?, T.M.O.K. dergisi, sf.14.
- Flintoff A, Long J, Hylton K, 2005. Editors’ introduction. Youth sport and active leisure: Theory, policy and practice, in: A. Flintoff, J. Long & K. Hylton (Eds) Youth, Sport and Active Leisure: Theory, Policy and Parti-

- cipation. LSA Publication No. 87 (Eastbourne, Leisure Studies Association), v-x.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı resmi web sitesi. Erişim tarihi, 17.04.2017. Erişim adresi, https://sgm.gsb.gov.tr/Public/Edit/images/SGM/Birimler/D%C4%B1%C5%9F%20%C4%B0li%C5%9Fk%C5%9Fler/disiliski_olimpik_anlasma.pdf
- GZT Yeni Medya resmi web sitesi. Erişim tarihi, 20.12.2020. Erişim adresi, <http://www.gzt.com/spor/irkcilik-yapanin-kalbi-siyahtir-2475060>.
- Harlak H, 2000. Önyargılar, Sistem Yayınları, İstanbul.
- Hill C R, 1992. Olympic Politics. Newyork: Martin's Pres.
- Hoffmann-Nowotny H.J, 1973. Soziologie des Fremdarbeiterproblems. Stuttgart
- Holokost ansiklopedisi web sitesi. Erişim tarihi, 19.08.2022. Erişim adresi, <https://www.usmmm.org/wlc/tr/article.php?ModuleId=10007985>.
- <http://m.bianet.org/biamag/toplum/115439-futbolcular-irkciliga-karsi-sahaya-cikiyor> Erişim tarihi, 22.11.2021.
- Hurriyet gazetesi resmi web sitesi. Erişim tarihi, 20.11.2021. Erişim adresi, <http://www.hurriyet.com.tr/sahada-irkci-var-26318624>
- Huxley J, 1939. Race in Europe. Oxford: Clarendon Press.
- Hylton K, 2009. 'Race' and Sport: Critical Race Theory, London: Routledge Taylor and Francis Group.
- Karaküçük S, 1986. Milletlerarası Politikada ki Önemi Açısından Olimpiyat Oyunları. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kesim Ü, 2009. Dünya ve Türkiye Spor Tarihi, Galatasaray Üniversitesi-TFF Spor Hukuku Enstitüsü 2009-2010 Spor Hukuku Sertifika Programı Sunum Notları, İstanbul.
- Kılıç M, 2012. Etnisite ve Spor, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul.
- Koryürek C, 2003. Olimpiyatlar. İstanbul: Akbank Yayınları.
- Kymlicka W, 1998. Çokkültürlü Yurttaşlık- Azınlık Haklarının Liberal Teorisi, (Çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Miles R, 2000. Irkçılık, (Çev. Sibel Yaman), Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- NTV Resmi web sitesi Erişim tarihi: 19.04.2022. Erişim adresi: <http://www.ntv.com.tr/spor/irkcilik-magduru-sadece-diyarbakir-degil,OpCjDpzIGk-CHNqaM8x7gbA>
- Parekh B, 2002. Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek- Kültürel Çeşitlilik ve Siyasal Teori, (Çev. Bilge Tanrıseven), Phoenix yayınevi, Ankara.
- Pilz AG, 2000. Deutschland den Deutschen - Gedanken und Fakten zu fremdenfeindlichkeit und rassismus in der fußballfanszene. İçinde U.Arnswald;

- H. Geisler; W. Thierse, (der.), Sind die Deutschen ausländerfeindlich? (s. 22-26). München, Zürich: Pento-Verlag
- Radikal gazetesi resmi web sitesi. Erişim tarihi, 21.04.2021. Erişim adresi, <http://www.radikal.com.tr/spor/iste-emre-belozoglunun-vukuatlari-1321231/>
- Ruhi ME, 2009. ABD ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nde Irk Ayrımcılığı Politikaları.
- Seçilmiş K, 2004. Antik Zamandan Günümüze Olimpiyat Oyunları. İstanbul: İl Press Basım ve Yayın.
- Smedley A, 1992. Race in North America: Origin and Evolution of a World-view. Boulder: Westview.
- Somersan S, 2014. Irkların Olmadığı Bir Dünyada Irkçılık ayrımcılık: çok boyutlu yaklaşımlar, istanbul bilgi üniversitesi sosyoloji ve eğitim çalışmaları birimi (seçbir). Erişim tarihi, 19.04.2017. Erişim adresi, <http://secbir.org/images/haber/2011/01/17-semra-somersan.pdf>
- Şahin Y, 2010. "Olimpiyat Kenti"nden "Olimpiyat Devleti"ne. KMÜ Sosyal ve ekonomik Araştırmalar Dergisi, s.73,80.
- Taş M, 1999. Avrupa'da ırkçılık ve Aşırı Sağ Partiler, İmge yayınevi, Ankara.
- TBMM Resmi web sitesi. Erişim tarihi, 19.011.2022. Erişim adresi, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4750.html>
- TFF Resmi web sitesi. Erişim tarihi, 12.04.2021. Erişim adresi, <http://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TFF-KANUN-STATU/TFF-Statu-su.pdf>
- Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK). (1988). Olimpik Hareket. İstanbul: Hürriyet Gazetesi Matbaası.
- Vasak K, 1982. The International Dimensions of Human Rights, Cilt 1, UNESCO: Paris.
- Wieviorka M, 1994. "Racism in Europe: Unity and Diversity", in Ali Rattansi & Sallie Westwood(eds.), *Racism, Modernity, Identity on The Western Front*, Cambridge: Polity Press, 1994, p. 176.
- WolfJ,2007,Avrupa'dafutbolveaşırısağcılık.Erişimtarihi,20.011.2021.Erişimadresi, <http://www.bpb.de/politik/extremismus/rechtsextremismus/41778/fussball-und-rechtsextremismus-in-europa?p=all>

Halk Oyunları ve Toksik Liderlik¹

Mehmet Bilgin Karademir²

Hasan Şahan³

Özet

Tarihsel süreçle birlikte kurumsal ve sportif alanda olduğu gibi hemen hemen bütün yaş grupları tarafından ilgiyle takip edilen ve beğenilen halkoyunlarında da yoğun bir gelişim yaşanmaktadır. Bu süreçte birçok sportif organizasyon, festivaller, müsabakalar ve serbest zaman aktivitelerinde sürdürülebilirliğin ve bununla birlikte rekabette avantaj kazanmak üzere faaliyetlerini, müsabakalarını, sporcuların performanslarını en üst seviyeye çıkarmak psikolojik yönü ağır basan özelliklere odaklanmıştır. Bu ortamda, antrenörlerin liderlik özelliklerinin yanı sıra sporcuların psikolojik sağlamlığı ve tatmininin hangi düzeyde olduğu ve bunların en doğruya yakın olacak şekilde nasıl tespit edilebileceği gerek uygulamacıların ve gerekse akademik çevrelerin üzerinde durdukları bir alan olmuştur. Dolayısıyla, antrenörlerin göstermiş oldukları toksik liderliğin ve söz konusu davranışların neden olduğu psikolojik sağlamlığın ve tatminin araştırılması, halkoyunları takımlarının üretkenliği, sporcuların refah ve performansını etkileme potansiyelinin ortaya konulması açısından büyük önem taşıdığı düşünülmektedir.

Günümüzde antrenörlerin toksik davranışlar içerisinde olmaları, halkoyunları alanında var olan olumsuz kültürü desteklemeleri ya da yaymaları, sporcuların gerek antrenman ve gerekse oyun sürecinde (müsabakalarda) endişeli olmalarına ve risklerle karşılaşmalarına neden olabilmektedir. Bununla birlikte toksik davranışlar gösteren antrenörlerden eğitim alan halkoyunları sporcularının umutsuzluğa kapılma, kızgın olma, moral bozukluğu yaşama, iletişimsizlik içerisinde olma, antrenmanlara gelmeme, halkoyunlarını

- 1 Bu çalışma 710182 tez numaralı “Halkoyunları Antrenörlerinin Toksik Liderlik Davranışlarının Sporcuların Psikolojik Sağlamlık Ve Tatmin Düzeyleri Üzerindeki Belirleyici Rolü” adlı Doktora tezinden üretilmiştir.
- 2 Dr. Öğr. Üyesi, Alanya Ticaret ve Sanayi Odası Turizm Meslek Yüksekokulu, mehmet.karademir@alanya.edu.tr, 0000 0003 0239 1204
- 3 Prof. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, hasansahan@akdeniz.edu.tr 0000-0002-9079-9869

tamamen bırakma ve sinizmin artması gibi birçok olumsuzlukları beraberinde getirdiği de görülmektedir. Bu kapsamda mevcut araştırmada, halk oyunları ve halk oyunlarında toksik liderlik ele alınmıştır.

1. Halk Oyunları

Toplum, değişik grupları içerisinde barındıran geniş bir toplumsal sistem ve ilişkiler ağıdır (Cerit, Gümüşdağ, Ağılonü, Evli ve Evli, 2013). Bu sistem ve ilişkiler ağında diller, inançlar, örf ve adetler, sanat, edebiyat ve oyunlar toplumların geçmiş yıllardan geleceğe aktarılan sosyal değerlerdir (Hacıcaferoğlu, 2014). Bu değerlerden oyun; insanların tek başlarına ya da bir araya geldikleri zaman vakit geçirmeleri, eğlenmeleri, eğlenirken öğrenmeleri amacıyla belirli kurallar çerçevesinde düzenlemiş oldukları etkinliklerdir (Sallabaş, 2020). Bu yönüyle oyunun, sosyal ve toplumsal olarak bir uyum gösterme yeteneği olduğu söylenebilir (Baydar ve diğerleri, 2018).

Halkoyunları; dünyada yaşıyan bütün toplumların veya insanların ortak olarak kendilerine has bir şekilde duygularının, düşüncelerinin ve hayat tarzlarının müzik eşliğinde anlamlı hareketleri sergileyerek simgesel şekilde yansıttıkları, genel olarak kırsal kökenli olan kültürel dans türleridir (Çiftçi, Ercan ve Karaöncel, 2019). Halkoyunları, tekil olarak kimsenin oluşum sürecini sahiplenmediği, toplumsal kimliği ve toplumsal değerlerden oluşan anonim niteliğindeki hareket serilerinin ve aynı özellikleri taşıyan müziklerin bütününü ifade eden ürünlerdir (Altun, 2017). Halkoyunları; ait oldukları toplumların kültürel değerlerini yansıtmakla birlikte bir olayın, bir sevincin, bir üzüntünün ifade edilmesidir. Söz konusu oyunlar din ve büyü orijinli olup müzik eşliğinde, tek kişi ya da gruplar şeklinde icra edilmekte olan belirli ölçüler dahilinde yapılan düzenli hareketlerden oluşmaktadırlar (Algün-Doğu ve Erikoğlu-Örer, 2016).

Halkoyunlarında, grup çalışması önemli bir etken olarak değerlendirilmekte ve doğal olarak insanlar birbirleriyle kaynaşabilmektedirler. Bu yönüyle halkoyunlarını; ortak noktaları olan ancak birbirini tanıyan ve tanımayan insanların rahatça iletişim kurabildikleri ve kaynaşabildikleri sosyal bir faaliyet olarak değerlendirmek mümkündür (Baydar, Bayazıt, Tuncil, Bahadır, Uçar ve Dolu, 2018).

Günümüzde halkoyunları halkın kendisi için oynamiş olduğu örtülü yapısından sıyrılmıştır. Gerek oyuncu ve gerekse izleyici açısından geniş kesimler tarafından ilgi duyulan bir alan niteliğini taşımaktadır. İçerisinde barındırmış olduğu özellikler kapsamında, aynı anda gözlere, kulaklara ve duygulara daha fazla hitab edebilmektedir. Halkoyunları, kendine özgü eşsiz

güzelliği, zengin adımları, canlı müziği ve renkli giysileri sayesinde insanlar tarafından daha çok beğeni toplayan bir alan olmuştur (Hacıcaferoğlu ve diğerleri, 2014). Halkoyunlarında yaşanan bu gelişmelerle birlikte günümüzde yapılan halk oyunları müsabakalarına katılan sporcu sayısı da artmaktadır (Aydoğu, Ergen, Çağlar, ve Şemin, 2003).

2. Liderlik

Bireyler tarih boyunca birlikte yaşamlarını sürdüren canlı varlıklardır. Bu özelliklerinden dolayı tarih boyunca içerisinde bulunmuş oldukları topluluğu yönetecek ve ulaşmak istedikleri amaçları hayata geçirebilecek bir lidere ihtiyaç duymuştur (Eren, 2000). Dönem ve yer açısından liderliğin gelişim sürecine incelendiğinde zamanın getirmiş olduğu şartlara, zamanın ruhuna bağlı olarak farklı davranış özelliklerine sahip olan çeşitli liderlik türlerinin ortaya çıktığı görülebilmektedir (Hodgetts ve Luthans, 2003). İlk dönemlerde liderlik denilince iktidar ve güç kavramları akla gelirdi. Sanayi devriminin, teknolojinin ve toplumsal gelişmelerin yaşanması ile beraber liderlik kavramı farklı anlamlara anılmaya başlanmıştır. Bu dönemde liderlik, ülke yönetiminin yanı sıra kurumların ve grupların yönetim süreçlerinde de önem kazanmaya başlamıştır. Başka bir deyişle zor kullanmak üzere insanları yönetmeyi ifade eden liderlik kavramı, günümüze doğru takipçi veya üyelerini etkileyebilen, belirli süreçlere dâhil edebilen, artı değer kazandırabilen, ortak amaçları gerçekleştirebilen ve yaratıcılığın ortaya çıkmasını sağlayabilen bir kavram olarak algılanır duruma gelmiştir (Acar, 2014). Bu noktada girişimci, stratejist, idareci, müdür, denetleyici, yürütücü, yönetici, mentor, antrenör gibi unvanların da lideri ifade etmede kullanıldığı görülmektedir (Koçel, 2011).

2.1. Liderlik Tarzları

Liderler, görevlerini yerine getirirken hangi ortam ve şartlarda bulunuyorlarsa o ortamın ve şartların gerektirmiş olduğu davranışları gösterme eğilimine sahip oldukları bilinmektedir. Bu davranışların etkilenmesinde pek çok faktörün kilit rolü vardır. Burada önem kazanan nokta söz konusu faktörlerin göz önüne alınarak uygun olan liderlik türünün belirlenmiş olması ve bu tarzın etkili bir biçimde uygulanmasıdır. Liderlik konusu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde liderlik tarzları veya türlerinin temelde iki başlıkta gruplandırıldığı görülebilmektedir. Bu sınıflandırma; geleneksel ve çağdaş liderlik tarzları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede demokratik veya katılımcı liderlik, otokratik liderlik ve tam serbesti tanıyan liderlik tarzı geleneksel liderlik kapsamında değerlendirilirken karizmatik liderliğin, etkileşimci liderliğin ve dönüşümcü

liderliğin ise çağdaş liderlik tarzları kapsamında ele alındığı görülmektedir (Özler, 2013).

2.1.1. Geleneksel Liderlik Tarzları

Otokratik Liderlik: Yönetimin ve karar alma yetkisinin yalnızca antrenörün elinde ve denetiminde olduğu bu antrenörlük tarzında sporculara çok fazla söz hakkının verilmediği söylenebilir. Sporcuların söz hakkının olmaması motivasyonlarını, tatminlerini ve yaratıcılıklarının öldürebilmektedir. Ancak bu önderlik tarzının antrenöre kendi başına hareket şansı vermesinin, bazı olağanüstü durumlarda etkili ve hızlı kararların alınması noktasında olumlu sonuçlar elde edilmesini sağlayabildiği düşünülmektedir (Bakan ve Büyükbeşe, 2010). Otokratik tarz, katılımcı tarzın tam zıddı bir niteliğe sahip olup otokratik tarzda iletişim çok düşük düzeyde olabilmektedir. Otokratik liderlik tarzlarında planlama, kurgu türü sporcularla istişareler yapılmadan hazırlanmaktadır, sporculara verilen görevler de aynı mantıkla danışılmadan verilmektedir (Bartol, Tein, Mathew ve Martin, 2003). Sporcuların süreç içerisinde yer almaması isteklerini azaltmakta, gösterdikleri performansın da düşük olmasına neden olabilmektedir.

Katılımcı Liderlik: Otokratik antrenörlük tarzının tam zıddıdır. Katılımcılığı ön planda tutan antrenörler, faaliyetleri yerine getirme sürecinde alınması gereken kararlarda sporcuların fikir ve düşüncelerine başvurarak kararlara katılmalarını sağlamaktadırlar (Srivastava, Bartol ve Locke, 2006). Katılımcı antrenör, müzakereci antrenör olarak da adlandırılmaktadır. Dolayısıyla sporcularıyla bir araya gelip sahip olduğu yetkiyi ve gücü onlarla paylaşan ve ortak kararlar alan antrenörlük türüne müzakereci antrenörlük denilmektedir (Yılmaz, 2016).

Tam Özgürlük Tanıyan Liderlik: Bu liderlik özelliği gösteren antrenörler, sporcularına hiç müdahale etmeden onların rahat bir biçimde hareket etmelerine imkân tanımaktadır. Bu durum antrenörlerin sporcular üzerindeki etkinliğini düşürmektedir. Sporculara tam özgürlük tanıyan antrenörler sahip oldukları yetkileri tamamen astlara devretmektedirler. Yetkilerin astlara bırakılması ise otorite boşluğunun oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu durumun aslında antrenörlüğün özüne de aykırı olduğu ve bağdaşmadığı söylenebilir. Çünkü antrenörler ihtiyaç duyulması durumunda ortaya çıkan kişilerdir (Özler, 2013). Tam özgürlük tanıyan antrenörlük tarzında sporcuların, otorite olmadan kendi kendilerine karar almaları sağlanmaktadır. Antrenör, fazla eleştiri yapması söz konusu değildir (Yılmaz, 2016). Antrenör genellikle bilgi vermek üzere cevaplar vermektedir. Bu tarzda antrenörler, kendi kararlarını almaktan çekinmekte

ve önemli sorunlara cevap vermede yetersizdirler (Bartol ve diğerleri, 200). Tam özgürlük tanıyan antrenörlük tarzında, antrenörün sporcularıyla çok yakın ilişkiler geliştirmesi en olumlu özelliklerden biridir. Bu ilişki sayesinde antrenör sporcularını kolay bir biçimde kontrol altına alabilmektedir.

2.1.2. Çağdaş Liderlik Tarzları

Karizmatik Liderlik: Yunancada karizma kavramının “yetenek” anlamında kullanıldığı bilinmektedir. 1900’lü yıllarda Max Weber kavramı liderlikle birlikte ele alarak geliştirmiştir. Kavramdan anlaşılacağı üzere karizmatik antrenörün, sahip olduğu gücün ve yetkinin dayanağı yasalar değil, kişinin karakteristik özelliklerinde dayanmaktadır (Kırel, 2001). Ancak günümüzde karizmatik antrenörlük özelliklerinin doğuştan olabileceği gibi sonradan da öğrenilebileceği ifade edilmektedir (Özler, 2013).

Etkileşimci Liderlik: Bu antrenörlük türü, yapılmakta olan işle ilgili bir antrenörlük biçiminde değerlendirilmektedir. Etkileşimci antrenörler, sporcularının oyunlarda başarı göstermeleri amacıyla teşvik eden ve yönde çaba gösteren kişilerdir. Dönüştürücü antrenörlerin yaratmış oldukları gelişim ve değişim, bu antrenörlük tarzında görülmemektedir. Sporcularını ödüllendirerek ve statülerini yükselterek performanslarının artırmak etkileşimci antrenörlerin en temel özelliğidir. Bu şekilde hareket edilerek verimliliğin artırılması istenmektedir (Özler, 2013). Etkileşimci antrenörler, sporcularına istenen performansı göstermeleri durumunda ne tür bir ödülle ödüllendirileceklerini belirterek sporcuları harekete geçirmektedirler (Dilek, 2005). Etkileşimci bir antrenörün takımlarda göstermiş oldukları davranışların dört farklı şekilde gerçekleştiği ifade edilmektedir.

Dönüştürücü Liderlik: Bu antrenörlük tarzı, modern liderlik türlerinden daha fazla dikkate alınan ve çalışma yapılmış olan bir tarzdır. Dönüştürücü antrenörler değişime açıktır, inisiyatif kullanabilmektedir. Bunların yanında dönüştürücü liderlerin, izleyicilerini motive etme konusunda daha etkili olabildikleri belirtilmektedir (Özler, 2013). Dönüştürücü liderlerin, sporcularında güven duygusu oluşturmaları ve tatmin olmalarını sağlayarak sporcuların oyunlara tutku ile bağlanmalarını sağlamak en önemli özellikleri olarak görülmektedir (Yılmaz, 2016).

3. Toksik Liderlik

Toksik liderlik, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ordusunda yapılmış olan çalışmalar nedeniyle günümüzde çalışılan güncel konulardan biridir. Bu çalışmalarda travma sonrasında stres bozukluğu ve intiharların nedenleri

üzerinde duran araştırmacılar, yalnızca psikolojik hastalıklar veya içsel sorunların değil, liderliğin de etkisi olabileceğinin üzerinde durmuşlardır.

Stres askeriye dışındaki işyerlerinde, bireyler üzerinde çıkabildiği bilinmektedir. Bu nedenle travma sonrası stres bozukluğunun artmasından dolayı yönetim, sporyöneticiliği ve örgütsel davranış gibi alanlarda gün geçtikçe önemli hale gelen ve psikolojik yönü ağır basan bir kavram haline gelmiştir. Daha önce ifade edildiği gibi takımı başarıya ulaştırmak üzere, sporcuları motive edebilen ve sporcuların en yüksek performansı göstermesi için onları yönlendirebilen; sporcularına dürüstlüğü, güveni, açıklığı ve saygıyı aşılatan kişilere antrenör denilmektedir (Kingir ve Şahin, 2005). Bir lider olarak antrenörlük yapan kişiler, sporcuları istenilen hedeflere sürüklemekte; takip edilmeyi sağlamakta ve sporcuların gözünde örnek olmayı arzulayanlardır. Bu yönüyle antrenörün takımdaki tutum ve davranışları oldukça önemlidir. Antrenörler bireysel otorite, çeşitli karakter özellikleri, ileri görüşlü olmak, doğru olmak, cesaret, azim, zekalarını kullanma becerileri yönünden diğer insanlardan ayrılmaktadır (Maxwell, 2010). Ancak söz konusu özelliklere sahip olmakla birlikte olumsuz birtakım davranışlarda bulunan antrenörlerin hiçbir meşruiyetinin olamayacağı ve zamanla hiç kimse tarafından tercih edilmeyeceği ifade edilmektedir (Cohen, 2010).

3.1. Toksik Liderliğin Tanımı

Toksik sözcüğü, bir toksinden ya da bir zehirden etkilenmesi sonucu bir sakatlığın yaşanması veya ölümün gerçekleşmesi durumu ile karakterize edilmektedir (Günsel, 2017). Sözcüğün kökeni sağlık ve fen gibi alanlara dayanmakta olup asıl anlamı zehir olan ve mecazi anlamda “acı” ile eşdeğer tutulan bir kavramdır.

Toksik sözcüğü Latince “toksikus” ve Yunanca’da “toksikon” olarak geçmektedir. Her iki dilde de sözcük zehirli anlamına gelmektedir. İsim anlamında kullanılmak olan “toksiste” kelimesi, toksik olma durumunu veya niteliğini ifade etmektedir (Kırbaç, 2013). İsim olarak kullanılan toksin, antikor ve antitoksinlerin etkisiz hale getirilmesi için etkili bir yol olmakla birlikte, vücudun sinir sistemine birleşmesi halinde çeşitli hastalıkları da beraberine getirebilmektedir. Bununla birlikte zehirli olma özelliğine sahip olan toksin, genel olarak yaşayan hücrelerin meydana getirmiş olduğu bir protein türüdür (Çetinkaya, 2017; Gangel, 2008).

Liderlik kavramıyla birlikte ele alınan antrenörlük gerek uygulamacılar ve gerekse akademisyenler tarafından en çok üzerinde durulan, ilgi gösterilen ve alan çalışmalarında geniş bir kullanım alanına sahip bir kavramdır. Antrenörlük dolaysız insan ilişkileriyle yakın ilişkili olan bir olgudur

(Eren, 2001: 465; Koçel, 2015: 668). Antrenörlük sınırları ve şartları belli bir ortamda, sporcuların ya da grupların ortak bir amaç çerçevesinde bir araya getirilerek, belirlenmiş olan hedeflere ulaşmalarını sağlayan, bilgi ve tecrübesiyle onları harekete geçiren kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır (Reyhanoğlu ve Akın, 2016: 444).

3.2. Toksik Liderlikle Benzer Kavramlar

Toksik liderliğe yönelik yapılan araştırmalarda toksik liderlerin zararlı veya taciz edici (Lipman-Blumen, 2005), mikro yönetime eğilimli (Mehta ve Maheshwari, 2013), öngörülemeyen oldukları (Schmidt, 2008), narsistik eğilimler gösterdikleri (Schmidt, 2008) tespit edilmiştir. Toksik liderlerin belirtilen bu olumsuz özellikleri otoriter, narsist, yıkıcı ve kaba ya da zorba liderlik tarzlarının özelliklerini içermektedir.

3.2.1. Otoriter Liderlik

Otoriter liderlik, astlar üzerinde aşırı yetki ve kontrol uygulamaya çalışan liderlik türüdür (Paltu ve Brouwers, 2020). Bu liderlik tipi otokratik, yetki herşeyin üstünde tutan, itiraz ve önerileri kabul etmemekle birlikte, tartışmalara konu olmaktan hoşlanmayan kişilerdir. Başka bir deyişle biçimsel, ödüllendirici ve cezalandırıcı güçleri yoğun bir biçimde kullanyı seven antrenörlere otokratik antrenör adı verilmektedir (Daft, 1991). Otoriter antrenörler en basit şekliyle “bencil” ve “söyleyen” kişileri ifade etmektedir (Drafke ve Kossen, 1998: 377). Otoriter antrenörlük, sporcularının üzerinde aşırı kontrol, güç gösterisi, ilikilerde asların itaat etmesinin istenmesi anlamına gelmektedir. Otoriter antrenörler başka kişilerden daha fazla bilgi sahibi olduklarını düşünmektedirler (Wilson-Starks, 2003). Bu yüzden bütün takımın kendi görüşleri doğrultusunda hareket etmesini daha doğru bulmaktadırlar. Otoriter antrenörlerin en olumsuz yönlerinin sporcularının üzerinde kişisel üstünlük kurmaları ve benmerkezci olmaları ve tek taraflı kararlar almalarıdır (Ertüreten, 2008).

Otoriter antrenörler, sporcuların yürütmüş oldukları çalışmalarını yönlendirmekten hoşlanmaktadırlar. Karar alma süreçlerinde yalnız hareket etmektedirler, iletişim kurma tarzları yukardan aşağıya biçiminde olup aşırı kontrolçüdürler (Eren, 2010). Güney, (1999) otoriter antrenörlerin genellikle aşağıdaki özelliklere sahip olduklarını belirtmektedir:

- Otoriter antrenörlükte, takımın amaçları, hedefleri ve oyunları antrenör tarafından belirlenmektedir,

- Otoriter antrenörler, takım faaliyetlerinden kendilerini ayrı tuttukları gibi takımda hangi hareketlerin kimler tarafından ve nasıl yapılacağına kendisi karar vermektedir,
- Otoriter antrenörler, sporcuları için yapmış oldukları olumsuz ve olumlu bütün değerlendirmelerde genellikle yanlı bir tutum takınmaktadır,
- Otoriter antrenör, yalnızca emir vermekte ve takımdaki sporcuların söz konusu emirleri yerine getirmesini istemektedir. Dolayısıyla emirlere göre hareket edenler antrenör tarafından ödüllendirilmekte, etmeyenler ise cezalandırılmaktadır,
- Otoriter antrenör gücünü ve kuvvetini otoritesinden almaktadır. Vermiş olduğu direktifleri belli bir nedene dayandırmadan vermekte ve yapılmış olan önerilere mesafeli yaklaşmakta ve çoğunlukla kabul etmemektedir,
- Otoriter antrenör, sporcularını ödüllendirirken yanlı ve şahsi davranmaktadır. Bu tip antrenörler,
- Otoriter antrenörler grubun her bir üyesinin özgür ve atif olmasına izin vermeye yanaşmamaktadırlar.

3.2.2. Yıkıcı Liderlik

Yıkıcı liderliğin kullanım alanı geniştir. Liderliğin karanlık yönü denilince akla yıkıcı liderlik gelmektedir. Yıkıcı liderlik, “iyi” liderlerin kötü sonuçlar üretmesi ve “kötü” liderlerin arzu edilmeyen sonuçları üretmesini ifade etmektedir (Padilla, Hogan ve Kaiser, 2007). Hem toksik liderlik hem de yıkıcı liderlik bazen liderlikteki aynı zorlukları veya fenomenleri tanımlamak için birbirinin yerine kullanılır. Bu kavramlar, ciddi derecede yıkıcı davranışlarda bulunan ve işlevsiz kişisel nitelikler sergileyen, yönetilenlere ciddi fiziksel ve psikolojik zararlar veren ve kuruluşun çıkarlarını baltalayan liderlere atıfta bulunmaktadırlar (Baloyi, 2020: 3).

Yıkıcı liderlik; yönetimde bulunan kişilerin veya antrenörlerin sistematik bir biçimde, takımın çıkarlarını zora sokacak kararlar alan, üye veya sporcuların çalışmalarını, etkinliklerini, amaçlarını sekteye uğratan, sporcuların motivasyonlarını ve tatmin düzeylerini olumsuz yönde etkileyen liderlik türüdür (Einarsen ve diğerleri, 2007: 208). Tanımdan da anlaşılacağı üzere yıkıcı antrenörler, takımlarına ve sporcularına zarara sokmak amacıyla takımın hedeflerine aykırı davrandıkları, çalışmalarını sabote ettikleri, sporcuların performansını düşürdükleri ifade edilmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken temel nokta söz konusu davranışların kasti veya belli

bir olumsuz niyete dayanarak yapılmış olmasıdır (Krasikova ve diğerleri, 2013).

3.3.3. Narsist Liderlik

Yunaca'da "Narke" kelimesinden türetilen narsizm kelimesi mental yönden rahatsız ve duyarsız olma anlamlarında kullanılmaktadır (Geçtan, 2004). Günümüzde bir kişilik bozukluğu olarak değerlendirilen narsistlik; kendini beğenme, düşük empati, beğenilme ihtiyacı, başka kişilerin yaşamış oldukları sorunlara karşı duyarsız olma ve psikolojik yönden zayıf olmayı ifaden bir kavramdır (Kesken ve Ünnü, 2011: 212). Narsist antrenörlük ise kibir ve bencillik tarafından yönlendirilen, göstermiş olduğu eylemleri benliğini geliştirmek için tasarlayan ancak genellikle organizasyonun amaçlarına ulaşmakta başarısız olurken asıl başarıyı astlarından bekleyen bir tarzıdır (Paltu ve Brouwers, 2020). Narsist antrenörlük, olduğundan daha fazla kendini üstün görmeyi, kendini çok seven ve sevilmeyi isteyen, başka kişilerin söylemlerini umursamayan, yalnızca kendi isteklerinin, ihtiyaçlarının ve arzularının karşılanmasını düşünen kişileri tanımlamak için kullanılan bir kavramdır (Lamkin ve diğerleri, 2017).

Narsist antrenörlerin, bireysel olarak yetersiz oldukları halde bencilliklerinden dolayı kendilerini başkalarına karşı üstün görmektedirler. Bu kişiler kendi çıkarlarını, menfaatlerini her şeyin üstünde tutmaktadırlar (Geçtan, 2004). Bu antrenörlük tarzı bazı durumlarda olumsuz olarak sınıflandırılırken, bazı durumlarda ise davranışlarıyla olumsuz antrenör olarak sınıflandırılabilir. Bu yönüyle toksik antrenörlüğün bir alt boyutu olarak değerlendirilmektedir (Korkmaz ve diğerleri, 2015). Narsist antrenörlüğü, yüksek benlik duygusu, kendi doğrularının dışında başkasının doğrularına güven duymayan antrenörlük olarak tanımlayabiliriz. Sporcu ve takım perspektifinden bakıldığında narsist antrenörlüğün, takımına güven duymayan, özünde değersiz olduklarını hisseden ve nedenle daima takımda bir çatışma ve kargaşa ortamının oluşmasına neden olan bir antrenörlük tarzı olduğunu söylemek mümkündür (Okan, 2018).

3.3.4. Zorba-Kaba Liderlik

Zorba lider, yıkıcı davranan, manipüle etme ve çevresindekilere karşı göz korkutucu ve etik olmayan davranışlar sergileme eğiliminde olan bir birey olarak tanımlanmaktadır (Abdallah ve Mostafa, 2021: 212). Başka bir tanımda zorba veya kaba liderlik, elindeki güçten hareketle başkalarını otoritesi altında tutan liderlik olarak ifade edilmiştir. Zorba-kaba liderlik; astlarını küçümseyerek kendini yücelten, güç kullanmayı seven, astlarını zorlamaktan, cezalandırmaktan ve çatışma çıkarmaktan keyif alan olumsuz

davranışları içeren bir liderlik türü olarak tanımlanmaktadır (Ashforth, 1997). Zorba antrenörler üzerine literatürde yapılan çalışmalar çok azdır. Yapılan sınırlı çalışmalarda ise zorba liderliğin, yıkıcı liderlikle eşdeğer özelliklere taşıdığı ifade edilmekte ve yıkıcı liderliğin daha olumsuz bir yönünü ifade ettiği belirtilmektedir. Zorba liderlik ve yıkıcı liderliğin ortak yönü; her ikisinde de düşmanca davranışların ve tutumların sergilenmesidir (Pelletier, 2010).

3.4. Toksik Liderliğin Boyutları

Literatürde toksik liderlik değer bilmezlik, bencillik, çıkarıcılık ve olumsuz ruhsal durumu olmak üzere arak dört alt boyutta incelendiği görülmektedir (Kırbaç, 2013). Dolayısıyla bu çalışmada da toksik liderliğin boyutları değer bilmezlik, bencillik, çıkarıcılık ve olumsuz ruhsal durumu başlıkları altında incelenmiştir. Söz konusu boyutlar genel olarak değerlendirilecek olursak; toksik antrenörlerin takıma ve sporculara olduğu gibi takımla ilişkisi olan diğer kişileri ve kuruluşları da olumsuz yönde etkileyebilmektedirler (Lipman-Blumen, 2005). Dolayısıyla toksik antrenörlerin; sporcularında strese, değersizleşmeye ve ümitsizliğe neden oldukları gibi, takım atmosferinin bozulmasına, takımdan ayrılmaların yaşanmasına, takım performansının düşmesine ve takım içerisinde kargaşa ve çatışmaların meydana gelmesine neden olmaktadır (Wilson-Starks, 2003). Bu antrenörler sporcularını hor görmekte ve konumlarını olumsuz yönde kullanarak takım itibarının zedelenmesine neden olmaktadır (Reed, 2004: 68). Ayrıca bencil davranışların, eşitsizliğin, ruhsal bozuklukların, doyumsuzluğun, tükenmişliğin takımda hâkim olmasına zemin hazırlamaktadırlar (Aubrey, 2013).

3.4.1. Çıkarıcılık

Antrenörün, sporcular arasından yalnızca kendisine faydası olan kişilere ayrıcalık tanımasını, sporcularının başarılarını ve emeğini kendisinin üstlenmesi, başarısızlık ve hataların sorumluluklarını ise sporculara yıkmasına çıkarıcılık denilmektedir. Antrenörlerin üst yönetime iyi görünmek üzere davranışlarda bulunmaları, elindeki güçten ve makamdan güç alarak yapmacık tavırlar içerisinde olması çıkarıcılık boyutu çerçevesinde değerlendirilmektedir (Günsel, 2017). Bu tür zehirli liderler, derinlere yerleşmiş ama iyi gizlenmiş bir kişisel yetersizlik duygusuna sahip olup, bencil değerleri ve hileyi gizlemede çok yeteneklidirler (Baloyi, 2020). Sporcuların gözünde çıkarıcı antrenörler, güvenilir olarak görülmemektedirler. Bu durum nedeniyle sporcuların davranışları da olumsuz olabilmektedir. Çıkarıcılığın ön planda olması, sporcuların sessizlik düzeyinin artmasında neden olduğu gibi iletişim

kurmalarında ve bilgi paylaşımlarında cesaretlerinin kırılması sonucunu da doğurabilmektedir (Gambarotto ve Cammozzo, 2010).

Antrenörlerin çıkarıcı olması demek saygısızca davranışların sergilenmesi, sporcuların aşağılanması ve küçük düşürülmesi, üstünlük simgesi davranışların yaşanması, sporcuların olumsuz etkilenmesi, tatminin ve keyif almanın düşmesi, aşırı düzeyde sınırlı olmayı, düşük düzeyde güvenilirliği anlamına gelmektedir. Bu tür davranışlar, sporcuların korku altında çalışmasına, kendilerini küçük görmelerine, takımda güven duygusunun azalmasına ve sporcuların takıma bağlılığını ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca psikolojik yönden baskı kurarak sporcuların istek ve sorunların görmezden gelmek, sadece kendi isteklerini yaptırmak, sadece kendi fikirlerinin doğru olduğunu kabul etmek, daima sporcuların sözlerini kesmek ve tüm bu davranışları kendi hedefleri uğruna yapmak çıkarıcılığın olumsuz yönünü ortaya koymaktadır (Career Advice Monster, 2012).

3.4.2. Bencillik

Başkalarının başarılarını kendi yapmış gibi göstermeyi, kendini başarılı göstermeyi, ifade eden bencillik (Paltu ve Brouwers, 2020); toksik antrenörün narsist özelliklerinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. “ben” kelimesini sürekli ön planda tutan antrenörler bencil olarak değerlendirilmektedir. Toksik liderlik, astlar, organizasyon ve görev performansı üzerinde olumsuz etkileri olan bencil tutum, motivasyon ve davranışların bir kombinasyonudur.

Bencil antrenörlerin en belirgin özelliği başarıyı kendilerine mal etmeleri, başarısızlığı ise sporcularına yüklemeleridir. Yapıcı tavırlar göstermeleri pek görülmemektedir. Olumsuz mesajları sürekli takıma vermeleri tek uğraştıkları şeydir. Böyle yaparak sadece egolarını tatmin ederler ve bu onlar için çok daha önemli olmaktadır. Bencil antrenörlerin, karakterleri genel olarak zayıftır. Güven vermedikleri bilinmektedir. Bu kişiler, sporcularının da kendileri gibi olmayı farkında olmadan istemektedirler, takımda toksik bir iletişim biçimini yaymaktadır. Kısacası zor kişiler olarak değerlendirilmektedirler (Bitirim ve Eğinli, 2008).

Toksik antrenörlerin, takımdaki sporculardan daha fazla özgüvenleri ve benlik duygularının yüksek olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla özgüven ve benliklerinin etkisiyle astlarını yönlendirerek kendilerini daha fazla ön plana çıkarmaktan hoşlanmaktadırlar. Bazı durumlarda bu davranışları sayesinde bilgilerini, yeteneklerini aşan konumlara gelebildikleri görülebilmektedir. Bu konuma geldikten sonra zayıflıklarını gizlemek ve konumlarını korumak için sporcularına etik dışı ve saldırgan davranışlar içerisinde buldukları bilinmektedir (Çetinkaya, 2017). Toksik antrenörler

sadece kendilerini düşündükleri için başkalarının düşüncelerini, amaçlarını umursamamaktadırlar. Bu bencil davranışlarından dolayı sporculara karşı narsist olabildikleri ifade edilmektedir (Lipman-Blumen, 2005). Sonuç olarak toksik antrenörlüğün, bilinçli bir şekilde takıma ve sporcular üzerinde olumsuz etkisi olduğu söylenebilir (Housman ve Minor, 2015).

3.4.3. Olumsuz Ruhsal Durum

Toksik antrenörlüğün olumsuz ruhsal bozukluk boyutu aynı zamanda psikolojik bozukluk anlamında gelmektedir. Farklı durumlara bağlı olarak, toksik liderliğin olumsuz etkilerinin derecesi ve kapsamı değişebilmektedir. Ruha halinin çeşitliliğine bağlı olarak antrenörlerin, farklı derecelerde toksisite, işlevsiz kişisel nitelikler ve yıkıcı davranışlara sahip olabildikleri bilinmektedir. Buna bağlı olarak da toksik eylemlerin ve kararların sonuçları ve olumsuz etkileri farklı olabilmektedir (Khan ve diğerleri, 2021). Ruhsal açıdan sorunlu toksik antrenörlerin, genel olarak niyetlerinin kötü, görüşlerinin dar, yozlaştırıcı yönlerinin fazla, davranışlarının ise daha sert olduğu ifade edilmektedir. Bir başka toksik antrenörlerin göstermiş oldukları dengesiz davranışların tümünün altında yatan temel nedene olumsuz ruhsal durum adı verilmektedir. Antrenörlerin ses tonları, hareketleri, mimikleri ve beden dilleri sahip oldukları ruhsal durumu açığa çıkaran davranışlardır. Takım içinde meydana gelen bu davranışlar sporcuların üzerinde önemli etkiler bırakabilmektedir (Kelebek ve diğerleri, 2018).

Appelbaum ve Girard (2007), olumsuz ruhsal duruma sahip antrenörlerin, her durumda sürecin kendi kontrollerinde olmasını istediklerini ifade etmektedirler. Yaşanan problemlerde ve sorunlarda asıl suçlu ilan ettikleri ilk kişiler sporcular olmaktadır. Kendilerinden kaynaklı hataları asla kabullenmezler, şartları kendi istek ve arzuları doğrultusunda şekillendirirler. Takımda gerçek şartlardan kaçmaktadırlar, sporcularına karşı güvenleri yok denecek kadar azdır ve onlar için oyun çalışmalarına katılmak her şeyden daha önde gelmektedir. Bunun yanı sıra yazarlar, toksik antrenörlerin olumsuz ruhsal durumları nedeniyle sporculara karşı soğuk davranabildikleri, sporcu ile kurdukları ilişkilerde seviyesiz olabildikleri ve beceriksizlik durumlarını örtmek amacıyla çeşitli yapmacık tavırlar sergileyebildiklerini ileri sürmektedirler.

3.4.4. Değer Bilmezlik

Sporcuların antrenörleri tarafından küçümsenmesi, değersiz görülmesi, sürekli yetersiz oldukları hissini yaşamalarına neden olmaları ve geçmişte yaptıkları hataları yüzlerine vurarak onları baskılamasına değer bilmezlik denilmektedir. Sporcuların değerini bilmezden gelen toksik antrenörlerin,

sporcularıyla çalışma ortamında emir komuta zinciri kurduğu, iletişimi yukarıdan aşağıya şelinde kurduğu ve çalışmalar dışındaki boş zamanlarda iletişimden uzak durduğu ifade edilmektedir (Günsel, 2017). Bu tipteki antrenörlerin çoğunlukla kendilerini değiştirmeye yanaşmadıkları gibi sporcularından kendilerine benzemelerini bekledikleri görülmektedir. Bu özelliklerinin takımın genel kültürüne ve iklimine yayılmasını istemektedirler. Toksik antrenörlerin sporcularına saygısı çok düşüktür. Takımın kurallarını kendi istekleri doğrultusunda değiştirmeleri ya da sporcularını korkutma yoluyla beklenmedik ve umulmadık davranışlar sergileyebildikleri bilinmektedir. Tüm bu davranışları göstermelerinin temelinde yatan asıl neden ise otoritelerini kaybetmek istememeleridir (Bitirim ve Eğinli, 2008). Değer bilmez antrenörler, aksi düşünen sporcuları ise daha fazla cezalandırma eğilimini göstermektedirler. Bununla birlikte antrenörün her şeyine evet diyen sporculara değer verirken; antrenörün kararlarını sorgulayan ve eleştirenleri ise önemli görevlerden uzak tutmaya çalışmaktadırlar (Wilson-Starks, 2003). Değer bilmez antrenörlerin buldukları takımlarda sporcuların, çalışmalara gelmeme veya çalışmalarını bırakma oranı yüksetir. Bu tür takımlarda yeniliklere açık olma düzeyi az olup sporcular ve antrenörler arasında sürekli bir çatışma vardır. Böylece oluşan bu olumsuz ortamda gerçekleştirilmesi gereken başarıların ve davranışların gösterilmesi zor olabilmektedir (Goldman, 2006).

Kaynakça

- Abdallah, S. A. E. ve Mostafa, S. A. M. (2021). Effects of Toxic Leadership on Intensive Care Units Staff Nurses' Emotional Intelligence and Their Organizational Citizenship Behaviors. *Tanta Scientific Nursing Journal*, 22 (3), 211-240.
- Acar, V. (2014) *Profesyonel turist rehberlerinin liderlik yönelimleri: Aydın Turist Rehberleri Odası'na kayıtlı olan profesyonel turist rehberleri örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Algün-Doğu, G. ve Erikoğlu-Örer, G. (2016). Halk oyunları çalışmalarının kız çocuklarda reaksiyon zamanı üzerine etkisi. *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(3), 41-47.
- Altun, Ş. (2017). Doğu Karadeniz Bölgesindeki horonlarda kadın (Trabzon ve Rize örneğinde). *ODTÜ THBT Toplumsal Cinsiyet ve Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri* (ss. 147-156), 20-22 Mart 2015, Ankara: Ürün Yayınları.
- Appelbaum, S. H. ve Roy-Girard, D. (2007) "Toxins In The Workplace: Affection Organizations And Employees", *Corporate Governance*, 7(1), 17-28.
- Ashforth, B. (1994). Petty Tyranny In Organizations. *Human Relations*, 47(7), 755-778.
- Aubrey, D. W. (2013). *Operationalizing the Construct Of Toxic Leadership in the United States Army*. University of Phoenix, Yayınlanmamış Doktora Tezi, ABD.
- Aydoğ, S. T., Ergen, E., Çağlar, H. A. ve Şemin, S. (2003). Büyük spor müsabakalarına katılacak takımların sağlık organizasyonu: 1997 Akdeniz oyunları deneyimi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 14(4), 185-193.
- Bakan, İ. ve Büyükbeşe, T. (2010) "Liderlik "Türleri" ve "Güç Kaynaklarına İlişkin Mevcut-Gelecek Durum Karşılaştırması: Eğitim Kurumu Yöneticilerinin Algılarına Dayalı Bir Alan Araştırması", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12 (19), 73-84.
- Baloyi, G. T. (2020). Toxicity of leadership and its impact on employees: Exploring the dynamics of leadership in an academic setting. *HTS Theologiese Studies/ Theological Studies*, 76 (2), 1-8.
- Bartol, K., Tein., M., Mathew, G. ve Martin, D. (2003) *Management: A Pacific Rim Focus*, Sydney: McGraw-Hill.
- Baydar, S., Bayazıt, B., Tuncil, O. S., Bahadır, T. K. Uçar, S. ve Dolu, U. (2018). 10-11 yaş grubuna uygulanan step ve halk oyunları aktivitelerinin çocukların sosyal gelişimine etkisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (79), 579-588.

- Career Advice Monster (2012). *Toxic Boss*. (<http://careeradvice.monster.com/interviewpreparation/Ten-Warning-Signs-ofa-ToxicBoss/home.aspx>.)
- Cerit, E., Gümüşdağ, H., Ağılonü, A., Evli, F. ve Evli, M. (2013). Muğla Vali Hüseyin Aksoy Çocuk Yuvasında barınan çocuklara rekreatif etkinlik olarak uygulanan halk oyunları çalışmasının bazı fiziksel gelişimleri üzerine etkisi. *Uluslararası Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi*, 1(1), 43-54.
- Cohen, W. A., (2010). *Drucker ve liderlik*. İstanbul: Optimist Yayınları.
- Çetinkaya, H. (2017). *Okul Yöneticilerinin Toksik (Zehirli) Liderlik Davranışları ile Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Çiftçi, E., Ercan, M. ve Karaönçel, F. (2019). Refahiye halk oyunları üzerine bir inceleme. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 351-367.
- Daft, R.L. (1991). *Management, The Dryden Press*. Second Edition.
- Dilek, H. (2005) *Liderlik Tarzlarının ve Adalet Algısının; Örgütsel Bağlılık, İş Tatmini ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerine Etkilerine Yönelik Bir Araştırma*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.
- Drafke, M. ve Stan, K. (1998). *The Human Side of Organizations*. Seventh Edition, USA: Addison- Wesley.
- Eğimli, A. T. ve Bitirim, S. (2008). Kurumsal Başarının Önündeki Engel: Zehirli (Toksik) İletişim. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 5(3), 124-140.
- Einarsen, S., Aasland, M. S., ve Skogstad, A. (2007). Destructive Leadership Behaviour: Definition and Conceptual Model. *Leadership Quarterly*, 18(3), 207-216.
- Eren, E. (2000) *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Eren, E. (2001) *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*, Ankara: Beta Yayınları.
- Ertüreten, A., Cemalcılar, Z. ve Aycan, Z. (2013). The Relationship of Downward Mobbing with Leadership Style and Organizational Attitudes. *Journal of Business Ethics*, 116(1), 205-216.
- Gambarotto, F. ve Cammozzo, A. (2010). Dreams of Silence: Employee Voice and Innovation in a Public Sector Community of Practice. *Innovation: Management, Policy & Practice*, (2), 166-179.
- Gangel, K. O. (2008). *Surviving Toxic Leaders: How to Work for Flawed People in Churches, Schools and Christian Organizations*. ABD: Wipf and Stock Publisher.

- Goldman, A. (2006). High Toxicity Leadership: Borderline Personality Disorder and the Dysfunctional Organization. *Journal of Managerial Psychology*, 21(8), 733-746.
- Güney, S. (1999) *Davranış Bilimleri Açısından Atatürk'ün Liderliği*, Ocak Yayınları.
- Günsel, M. (2017). *Toksik ve Yıkıcı Liderliğin Çalışan Performansı Üzerindeki Etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hacıcaferoğlu, S. (2014). Halk oyunları branşına katılan sporcuların sosyo ekonomik profillerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 14-24.
- Hodgetts, R. M. ve Luthans, F., (2003) *International Management, Culture, Strategy, and Behavior*, New York: McGraw Hill/Irwin Publish.
- Housman, M. ve Minor, D. (2015). *Toxic Workers*. Harvard Business School Strategy Unit Working, Paper No: 16-57.
- Kelebek Erbaş, E. F., Karasakal, N. ve Karacan, N. (2018). Sağlık Çalışanlarının Toksik Liderlik Konusundaki Algıları. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Akademik Çalışmalar*, Cilt 1, Gece Kitaplığı, 201-212.
- Khan, M. R. Khan, H., Jan, S. A., Javad, A. ve Khattak, A. U. (2021). Mediating effects of employee commitment in relationship between toxic leadership and employees' performance. *Humanities & Social Sciences Reviews*, 9 (4), 56-64.
- Kıngır, S. ve Şahin M. (2005). Yönetici ve liderlik. *Örgütsel Davranış Boyutlarından Seçmeler*, Ed. M. Tikici, Ankara: Nobel Yayın.
- Kırbaç, M. (2013). *Eğitim Örgütlerinde Toksik Liderlik*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı, Malatya.
- Kırel, Ç. (2001) "Liderlik Davranış Biçimleri Konusuna Yeni Bir Yaklaşım: Karizmatik Liderlikten Dönüşümcü Liderliğe", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 43-59.
- Koçel, T. (2010) *İşletme Yöneticiliği*, İstanbul: Beta Yayınlar.
- Koçel, T. (2011). *İşletme yöneticiliği*. 13. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Koçel, T. (2015). *İşletme Yöneticiliği*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Korkmaz, M., Çelebi, N., Yücel, A. S., Şahbudak, E., Karta, N. ve Şen, E. (2015). *Eğitim Kurumlarında Yönetim ve Liderlik*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Krasikova, D. V., Green, S. G. ve LeBreton, J. M. (2013). Destructive Leadership: A Theoretical Review, Integration and Future Research Agenda. *Journal of Management*, 39(5), 1308-1338.
- Lamkin, J., Lavner, J. ve Shaffer, A. (2017). Narcissism and Observed Communication in Couples. *Personality and Individual Difference*, 105, 224-228.

- Lipman-Bluman, J. (2005). The Allure of Toxic Leaders: Why Followers Rarely Escape Their Clutches. *Ivey Business Journal*, 12(2), 10-19.
- Maxwell, J. C. (2010). *Liderlik*. İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Mehta, S. ve Maheshwari, G. C. (2014). Toxic leadership: Tracing the destructive trail. *International Journal of Management*, 5 (10), 18-24.
- Okan, G. (2018). *Karanlık Liderlik Ölçeği: Çalışanların Algısı Üzerine Bir Ölçeklendirme Çalışması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Yönetim Organizasyon Bilim Dalı, İstanbul.
- Özler, N. D. E. (2013) *Yönetim ve organizasyon*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını, 94-123.
- Padilla, A., Hogan, R. ve Kaiser, R. B. (2007). The toxic triangle: Destructive leaders, susceptible followers, and conducive environments. *The Leadership Quarterly*, 18, 176-194.
- Paltu, A. ve Brouwers, M. (2020). Toxic leadership: Effects on job satisfaction, commitment, turnover intention and organisational culture within the South African manufacturing industry. *SA Journal of Human Resource Management*, 18, 1-11.
- Pelletier, K. L. (2010). Leader Toxicity: An Empirical Investigation of Toxic Behavior and Rhetoric. *Leadership*, 6(4), 373-389.
- Reyhanoğlu, M. ve Akın, Ö. (2016). Toksik Liderlik Örgütsel Sağlığı Olumsuz Yönde Tetikler Mi?, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 442-459.
- Sallabaş, M. E. (2020). Halk biliminin işlevleri bağlamında geleneksel çocuk oyunları: RTÜK çocuk oyunları. *Milli Folklor*, 16(126), 99-109.
- Schmidt, A.A. (2008). *Development and Validation of the Toxic Leadership Scale*. Maryland University, Maryland, ABD.
- Wilson-Starks, K. Y. (2003). Toxic leadership. *President and CEO Transleadership*, 1-4.
- Yılmaz, H. (2016) “İnsan Kaynakları Yöneticilerinin Liderlik Tarzı, Yaratıcı Problem Çözme Kapasitesi ve Kariyer Tatmini Arasındaki İlişkilerin Araştırılması: Ampirik Bir Çalışma”, *Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi*, 4 (3), 291-315.

Spor Bilimleri Alanında Güncel Yaklaşımlar

Editörler:

Dr. Öğr. Üyesi Ender Ali Uluç

Dr. Öğr. Üyesi Doğukan Batur Alp Gülşen

 ÖZGÜR
YAYINLARI

